

**BANKACILIK
DÜZENLEME VE DENETLEME
KURUMU**

BDDK 10. KURULUŞ YIL DÖNÜMÜ KONFERANSI

“Geçmişten Geleceğe Türk Bankacılık Sektörü”

16 Eylül 2010

Ankara

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
Atatürk Bulvarı No: 191
06680 Kavaklıdere/Ankara

Telefon: (312) 455 65 24
Faks : (312) 424 17 42
Elektronik posta adresi: frd@bddk.org.tr
İnternet sitesi: www.bddk.org.tr

Bu yayın tüm içeriği ile BDDK internet sayfasında yer almaktadır.

Basım Tarihi: 11 Ekim 2010

Basım Yeri: BDDK Aroks Döküman Merkezi

SUNUŐ

Bankacılık Dzenleme ve Denetleme Kurumu olarak kuruluőumuzun 10. Kuruluş Yıl Dönümü vesilesiyle 16 Eylül 2010 tarihinde Ankara’da “Geçmiş-ten Geleceğe Türk Bankacılık Sektörü” başlığı ile bir konferans düzenlenmiştir.

Söz konusu Konferansta yapılan konuşmalarla, yirminci yüzyılda Türk bankacılık sektörü, sektörde yeniden yapılanma ile geleceğe yönelik gelişmeler ve beklentilerin tartışılması hedeflenmiştir.

Kurumumuzca hazırlanan bu Konferans Kitabının amacı, Konferansta yapılan konuşmaların kalıcı hale getirilmesi ve konuyla ilgili tüm taraflara ulaştırılmasıdır.

Konferans Kitabında, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Sn. Ali Babacan ve Kurumumuz Başkanı Sn. Tevfik Bilgin’in açılış konuşmaları ile konuşmacılar tarafından ilgili oturumlarda yapılan konuşmalara yer verilmiştir.

Konferansa ilişkin bilgiler ile Konferans Kitabının tamamına, Kurumumuz internet sitesinin (www.bddk.org.tr) Kurum Bilgileri başlığı altında ulaşılması mümkün bulunmaktadır.

Konferans Kitabının tüm ilgi duyanlara faydalı olmasını dileriz.

Bankacılık Dzenleme ve Denetleme Kurumu

**BANKACILIK
DÜZENLEME VE DENETLEME
KURUMU**

BDDK 10. KURULUŞ YIL DÖNÜMÜ KONFERANSI

“Geçmişten Geleceğe Türk Bankacılık Sektörü”

16 Eylül 2010

Ankara

- 09:00 - 09:30 Kayıt
- 09:30 - 10:15 **Açılış Konuşmaları**
Tevfik BİLGİN, BDDK Başkanı
Ali BABACAN, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı
- 10:15 - 10:45 Ara
- 10:45 - 12:00 **I. Oturum: Yirminci Yüzyılda Türk Bankacılık Sektörü**
Osmanlıdan Cumhuriyete Bankacılık Sektörü
Prof. Dr. Zafer TOPRAK, Boğaziçi Üniversitesi
Türkiye’de Bankacılık: 1924 - 1980
Prof. Dr. Nevin COŞAR, Yıldız Teknik Üniversitesi
Yeniden Liberalleşme Döneminde Bankacılık Sektörü
Doç. Dr. Emine Nur GÜNAY, Boğaziçi Üniversitesi
- 12:00 - 13:00 Öğle Yemeği
- 13:00 - 14:15 **II. Oturum: Türk Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılanma ve BDDK Sonrası Dönem**
Bankacılık Sektöründe Düzenleyici Çerçeve
Korkmaz İLKORUR, Oliver Wyman Türkiye
Bankacılık Sektöründe Yapısal Gelişmeler ve Rekabet
Doç. Dr. Ahmet Faruk AYSAN, Boğaziçi Üniversitesi
Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi
Prof. Dr. Burak SALTOĞLU, Boğaziçi Üniversitesi
- 14:15 - 14:45 Ara
- 14:45 - 16:00 **III. Oturum: Bankacılık Sektöründe Gelecek Dönemdeki Gelişmeler ve Beklentiler**
Prof. Dr. Kürşat AYDOĞAN, Bilkent Üniversitesi, Oturum Başkanı
Dr. Şenol BABUŞÇU, Başkent Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Kadir TUNA, İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Murat YÜLEK, PGlobal Danışmanlık

Açılış Konuşmaları

Ali BABACAN	9
<i>Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı</i>	
Tevfik BİLGİN	23
<i>BDDK Başkanı</i>	

I. Oturum: Yirminci Yüzyılda Türk Bankacılık Sektörü

Osmanlıdan Cumhuriyete Bankacılık Sektörü	35
<i>Prof. Dr. Zafer TOPRAK</i>	
Türkiye’de Bankacılık: 1924 - 1980	45
<i>Prof. Dr. Nevin COŞAR</i>	
Yeniden Liberalleşme Döneminde Bankacılık Sektörü	53
<i>Doç. Dr. Emine Nur GÜNAY</i>	

II. Oturum: Türk Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılanma ve BDDK Sonrası Dönem

Bankacılık Sektöründe Düzenleyici Çerçeve	59
<i>Korkmaz İLKORUR</i>	
Bankacılık Sektöründe Yapısal Gelişmeler ve Rekabet	69
<i>Doç. Dr. Ahmet Faruk AYSAN</i>	
Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi	77
<i>Prof. Dr. Burak SALTOĞLU</i>	

III. Oturum: Bankacılık Sektöründe Gelecek Dönemdeki Gelişmeler ve Beklentiler

<i>Prof. Dr. Kürşat AYDOĞAN</i>	85
<i>Dr. Şenol BABUŞÇU</i>	87
<i>Yrd. Doç. Dr. Kadir TUNA</i>	99
<i>Doç. Dr. Murat YÜLEK</i>	105

DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI SAYIN ALİ BABACAN'IN AÇILIŞ KONUŞMASI

Kamu kuruluşlarımızın değerli yöneticileri, değerli finans camiamızın temsilcileri, değerli konuklar, basın mensupları; sizleri saygıyla selamlıyorum.

Ülkemizin güzide ve başarılı kurumlarından Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun 10. Kuruluş Yılı Dönümü vesilesiyle burada bulunmaktan ve sizlere hitap etmekten duyduğum mutluluğu ifade ederek konuşmama başlamak istiyorum.

Biraz önce Tevfik Bey de kurumun şöyle bir kısa tarihçesi hakkında bizlere fikir verdi. Nispeten genç bir kurum ve kısa zaman içerisinde çok önemli çalkantılara, özellikle finans sektörüyle ilgili çok ciddi sıkıntılara da bir bakıma nezaret etmiş bir kurum. Düşünün ki kuruluyor, 1 Eylül'de faaliyete başlıyor, 2000 yılında, arkasından hemen 2000 Kasım'daki ilk kriz, arkasından 2001 Şubat krizi, 22 tane bankanın sistemden çıkışı, derken bir İmar Bankası vakası, hani biraz şöyle işler toparlanıyor artık Türkiye'de derken bankacılık konusunda, bu uluslar arası son 2008 sonundan itibaren 2009'da derinleşen kriz.

Böyle bir dönemde gerçekten BDDK çok önemli fonksiyonlar gördü ve şu an itibariyle baktığımızda da geldiğimiz nokta, Türk bankacılık sektörünün geldiği nokta, dünyada artık parmakla gösterilen bir nokta.

1990'lı yıllar Türk bankacılık sektörü için dalgalanmalara, çalkantılara ve krizlere sahne oldu ve o dönemde bir arayış başladı, acaba bu işleri daha iyi nasıl yönetebiliriz diye; daha rasyonel, teknik bazda, sağdan soldan esen rüzgarlardan etkilenmeden karar alan bir yapı nasıl kurabiliriz diye. BDDK, aslında o arayışın bir bakıma ürünü. Ve yine dünyada örneklerine bakıldığı zaman, ya merkez bankaları tarafından ya da BDDK gibi bankacılık konusunda ihtisaslaşmış kurumlar tarafından yapılan bir düzenleme ve denetleme yapısı var.

Bizim şöyle bir kendi tarihimize bakacak olursak, 2001 krizi belki de finans konusunda yaşadığımız krizlerden en deriniydi, Türkiye olarak yaşadığımız krizlerden. Ve o dönemdeki finans sektörünün kamuya getirdiği maliyet, yani finans sektörü yüzünden Hazine'nin üstlenmek zorunda kaldığı açık borç stoku aşağı yukarı 2001 yılının milli gelirimizin üçte biri. Bir yılda milli gelirin üçte birini kaybetti Türkiye, bankacılık sektörü yüzünden. Bir başıboşluk vardı. Bankalara yüzde 100 garanti verilmişti. Her türlü yükümlülük, bilanço içinde olsun ya da olmasın, her türlü yükümlülüğü devlet garantisi altındaydı. Bir teminat mektubu yazmış, vermiş birine, devlet arkasında kefil. Tabii bu bizim bankacılık sektörümüzde çok ciddi bir ahlaki rizikoyu beraberinde getirdi. Şöyle bir düşünün: Bankası olan bir işadınının, işi ne olursa olsun, adeta yaptığı her işe devlet kefil oluyordu. 8, 10, 20, 50, belki 100 tane şirketi var, önemli değil. Ama bir tane bankası varsa, o bankaya devlet kefil ya, o banka üzerinden de bütün işlemlerini garanti edebileceği, az-çok kredilendireceğini de düşündüğümüzde gerçekten çok vahim bir tablo. Bilen bilmeyen herkes bankacı oldu o dönemde. Ama kimlere lisans verildi, kimlere verilmedi, tabii onlar nasıl, o kararlar nasıl verildi, neye göre o kararlar alındı; buralarda büyük soru işaretleri var. Tek başına bir İmar Bankası vakası dahi, Türkiye'de bu işin nasıl başıboş olduğunun belki de en önemli göstergelerinden bir tanesi. 6,5 milyar dolarlık mevduat topluyorlar. Bunun sadece 500 milyon doları bankanın bilançosunda görünüyor, o bilançoda görünen 500 milyon doların da hemen hemen tamamı grup şirketlerine kredi olarak kullanılmış, adamlar kaçıp gidiyor, o gün bugündür ortada da yoklar ha. 6 milyar dolar bu devletin sırtına yük kaldı. Dünya bankacılık tarihinde böyle bir şey yok. Şu anda biz bugünkü başarılarımızla övünüyoruz ama nereden geldiğimizi unutmamız lazım. Böylesine bir düzensizlik. Şimdi düzenleme ve denetleme değil mi BDDK'nın işi. Bir düzensizlik ve denetimsizlik, öyle bir ortamdan Türkiye bugünlere geliyor. Ve bugün bir başarı öyküsü oluyor, Türk bankacılık sektörü. Ancak bir bakıma bir uçtan öbür uca geçtiğimizi de unutmamız gerekiyor.

Bankacılıkta kuşkusuz kurumlar önemli ve kurumların bağımsız bir şekilde düzenleme ve denetleme yapabilmesi de çok çok önemli. Burada bankacılıkla ilgili tabii BDDK'mız var, ama Merkez Bankası çok önemli bir fonksiyon yerine getiriyor, Hazine Müsteşarlığı'nın nihayetinde dönüp dolaşıp bütün bu faturaları ödeyen kurum olarak tabii ki önemli sorumluluğu var, ayrıca halka açık bankaları denetleyen Sermaye Piyasası Kurulumuzun önemli görevleri var, dolayısıyla pek çok kurumu da ilgilendiren bir alan, bankacılık. Dolayısıyla, bu kurumlar arasında koordinasyon, eşgüdüm de büyük önem taşıyor. Bir kurumun ken-

di başına iyi işler yapması yeterli değil. Diğer kurumlarla beraber nasıl çalışıyor, kritik noktalarda beraber hareket edebiliyor mu, alınan kararlar birbiriyle uyumlu mu? Çünkü bağımsız kurumun çok olduğu bir yapıda eğer bütün bu kurumlar tek tek kendi alanlarında bağımsız kararlar alırsa, bu bağımsız kararların bütünü bazen birbiriyle çelişebildiğini, birbirine ters düşebildiğini, bir kurumun işi bir yere çekmeye çalışırken öbür kurumun başka bir yöne çekmeye çalıştığına da şahit olabiliyoruz. Dolayısıyla, bu dönemde eğer bir başarı ortada varsa, bunun bir sebebi de bu kurumlarımız arasındaki koordinasyonun oldukça düzgün işleyebilmesidir. Ufak tefek pürüzler oluyor, sıkıntılar olmuyor değil ama, genel anlamda baktığımızda bu koordinasyonun da iyi olduğunu görüyoruz.

Bütün bu tabloda siyasi irade çok önemli, yani bir yandan kurumlarımızın bağımsızlığından bahsediyoruz ama, kurumların bağımsızlığını güçlü kılan da siyasi iradedir. Yani, kurumlar eğer aldığı kararların arkasında siyasi iradenin duracağından emin olmasa çok tereddütler yaşarlar. Ben bir karar aldım ama, yarın bu bir şekilde gelir mi ya da bu yaptığım işlerden çok yaparsam yarın benim kanunumu değiştirirler de başka bir şey olur mu? Bu da yine bağımsız kurumlarımız açısından çok önemli bir nokta.

Öncelikle bağımsızlık çerçevesinin sınırlarının tabii iyi düşünmek lazım, iyi kurgulamak lazım. Nerede başlıyor, nerede bitiyor, buna dikkat etmek lazım. Ve bağımsızlığın özünde ne var? Alınan kararların objektif kriterlere göre sağdandan etkilenmeden alınabilmesi var, işin özü bu. Niye bir kurum bağımsız? İşte şuradan bir telefon geldi, şuradan bir şey geldi, aslında bu işi böyle yapacağım, doğrusu bu, benim kanunum, iç tüzüğüm, işte yönetmeliklerim falan filan bunu diyor, ama bir yandan da farklı talimatlar geliyor, dolayısıyla ben istediğim şeyi yapamıyorum, arzu ettiğim adımı atamıyorum; işte bu sıkıntılı bir tablo.

Dolayısıyla, bizim Hükümet olarak işin en başından bu yana kurumların bağımsızlığına dikkat ediyor olmamız ve bu bağımsızlık çerçevesi içerisinde aldıkları kararların bizim arkasında duruyor olmamız, yine kurumlarımızı çok rahatlatan ve hareket imkanı veren, aynı zamanda onları güçlendiren bir unsur. Çünkü, kritik konumdaki kurumlarımızın aynı zamanda güçlü kurumlar olması lazım. Ki düzenlediği, denetlediği kimse, işte BDDK örneğinde bankalar, o otoriteyi hissetsin. Aksi halde, ya burada bir kurul var ama, ben giderim işimi şöyle hallederim, böyle hallederim hissi varsa denetlenen kuruluşlarda, o zaman denetimin pek anlamı kalmıyor, kurumların da yapacağı bir şey kalmıyor. İşte o zaman keyfilik başlıyor. Türkiye bunu çok acı tecrübelerle yaşadı. İşte o acı tecrübelerin tekrar etmemesi açısından çok çok dikkatli olmamız gerekiyor. Başarımı-

zın kaynağını oluşturan temelleri, esasları da unutmamamız gerekiyor. Bu bazen olur, yani bir başarı ortada olunca onun sebepleri unutulur ve o başarının verdiği rahatlıkla da, ya şöyle de yapsak ne olacak, bunu da yapsak ne olacak, artık durum da iyi, pek de bir şey olmuyor, bak rüzgar geliyor geçiyor, işte fırtına çıkıyor, tsunami geliyor, kriz geliyor geçiyor bize bir şey olmuyor, biz artık iyiyiz, artık biraz macera arayalım. Ne olacak, şu ara izin verelim, şöyle işler de olursun; işte bu tuzağa da asla düşmemek lazım. Yani, bizi bugüne kadar ne başarılı kıldıysa, bizi başarılı kılan faktörlerin, etkenlerin, politikaların aynı kararlılıkla devam ediyor olması lazım. Bazen başarı arkasından riskler getirir, rahatvet getirir, işte ona da bizim hiçbir konuda Türkiye’de izin vermememiz gerekiyor. Artık biz büyüdük, güçlendik, bak hiçbir şey olmuyor. Aşırı özgüven...Gelir bir başka sıkıntı, bir başka darbe şeklinde bakarsanız tekrar yeni problemleri beraberinde getirir.

Değerli konuklar, işte bütün bu kötü tecrübeleri de dikkate alarak, biz biliyorsunuz 2005 yılında yeni bir Bankacılık Yasası çıkarttık. Çok modern, günün gereklerine uygun bir Bankacılık Yasası. Arkasından çekle ilgili bir düzenleme yaptık. Mortgage’yle ilgili, konut kredileriyle ilgili yasal düzenlemeler yaptık. TMSF Yasası’nı çıkarttık. TMSF Yasası, gerçi bunlardan biraz daha önce oldu, çünkü o Olağanüstü Hal Yasası gibi bir yasaydı. Bir bakıma TMSF, bizim bankacılık sistemimizin infaz kurumu. Yani bir bakıma, işte müebbet hapis mi dersiniz, en ağır cezaların uygulandığı kurum. Zaten böyle bir infaz kurumunun varlığı da aslında işini yapan kuruluşlarımızın kendine daha çok dikkat etmesini, çekidüzen vermesini de beraberinde getiriyor. Çünkü yargı sisteminde, adalet sisteminde hapishaneler ya da diğer cezalar illa o suçu işleyen için değildir. Dışarıdaki normal vatandaşların da onu görüp, bak ben bir hata yaparsam gideceğim yer orasıdır diye bir bakıma onun verdiği çerçeveye, onun verdiği bir bakıma uyarıyla günlük hayatlarını sürdürmesi için önemlidir. Dolayısıyla, TMSF Yasası’yla bu infaz müessesini de bir bakıma bankacılık sistemine bağımsız bir şekilde yerleştirmiş olmamız da burada önemli bir fonksiyonu yerine getirmektedir.

Biz bu Bankacılık Yasası’yla neler yaptık, neler getirdik? Bu, tabii önemli. Çünkü, Türkiye’de eğer bu 2009 krizi finans sektörü açısından, bankacılık sektörü açısından hissedilmediyse, bankalarımız istisnai bir şekilde bu krizden hiç bir zarar görmeden geçtiyse. Tabii bu yasal çerçevelerin çok çok büyük önemi var. Ama yasayla da bitmiyor iş, uygulamayla da çok alakalı, yani yasa orada olur, ama bakarsınız uygulamada düzensizlikler olabilir. Dolayısıyla, hem iyi ya-

sal çerçevemiz olacak hem de düzgün bir şekilde onu uygulayacaksınız ve bunun uygulandığını da herkes görecek. İstisna yok diyecek herkes. Ben kim olursam olayım, isterse Türkiye'nin en büyük bankası olayım, isterse en küçük bankası olayım, kurallar aynı kurallar ve istisna yok. Ha ben büyüğüm, güçlüyüm, lobi yaparım, ha o kadar benim reklam verme gücüm vardır, gerekirse medyayı da arkama alırım ben istediğimi yaptırırım; böyle bir şey artık Türkiye'de yok. Bankacılık sektörüyle alakalı böyle bir şey yok. En küçüğü de, en büyüğü de düzenleyici, denetleyici kurumumuzun otoritesini gayet iyi anlıyor, saygı gösteriyor ve ne denirse de uyguluyor. İşte bizim hani kurumlarımızı güçlü kılmalıyız diyoruz ya, işte bu noktada bunu mutlaka korumamız gerekiyor, kim olursa olsun.

Tevfik Bey biraz önce rekabetten ve bazı yüksek ücretlerden bahsetti, bu da bizim doğrusu son dönemlerde dikkatimizi çekiyor. Şimdi faizlerin düşmesiyle beraber özellikle işlem ücreti adı altında bakıyoruz bayağı yüksek rakamlar artık vatandaşlarımızdan talep edilmeye başlandı. Yani Ankara'nın bir şubesinden bir başka şubesine 15 lira, 20 lira, 25 lira bakıyorsunuz havale ücretleri alınıyor. Yani neredeyse vatandaş taksiye binse kendi götürse parayı, daha ucuz. Dolayısıyla, ha bu müşteri benim elime düştü, ben bunun üzerinden daha fazla nasıl para kazanırım yaklaşımı kesinlikle olmamalı. Bu konuda da düzenleme adına ne gerekiyorsa bunun da yapılması gerektiğini ben düşünüyorum. Hep oligopolden bahsediyoruz ya, hani ben o ifadeyi kullandığımda yoo dediler, bizim bankacılık sektöründe öyle bir şey yok, oligopolik yapı yok. Tamamen iyi işleyen serbest rekabet sistemi olsa bunlar böyle rahat olmaz, bu kadar rahat uygulanamaz. Dolayısıyla, bizim bankacılıkla ilgili rekabet noktasında daha iyi bir noktaya gitmemiz gerektiği de çok açık ortada. Dolayısıyla burada banka sayısı, tabi biz şimdiye kadar ne yaptık; bir bakıma 2001 krizinden bu yana dondurulmuş bir banka sayımız var, yeni lisans verilmedi. Neden? Biraz hani bilançolar toparlansın, bünye toparlansın, karlılık, hani öncelik biraz daha istikrar tarafındaydı. Ama şimdi orada çok şükür bakıyoruz artık iyi, işte yüzde 19,3 sermaye yeterlilik rasyosu var, kar rekorları kırılıyor, şu bu. Öncelik o taraftaydı, ama bundan sonraki dönemde artık yavaş yavaş biz rekabetin de daha iyi çalışmaya başladığını görmek istiyoruz. Dolayısıyla, bu konuda mutlaka ilgili kurumlarımızın konuya bakmaları ve dediğim gibi ele düşmüş müşteri, nasıl olsa elimde avucumda gibi bir uygulamaya da izin asla verilmemeli.

Değerli konuklar, dünyada finans krizi gerçekten sıkıntılı dönemlerden geçti-geçiyor. Problemler hala çözülmüş değil. Belki 2008 Eylül-Ekim'inden bu yana alınan tedbirlerle komple bir çöküş önlendi. Çünkü öyle bir risk vardı. Ama

bu çöküşü önlemenin de faturası çok ağır oldu. Yani bu krizin dünyaya maliyeti 2. Dünya Savaşı'ndan daha büyük. Ve bankalara biliyorsunuz merkez bankaları olağanüstü imkanlar açtı, hazineler ortak oldu, kefil olundu bankalara, garanti miktarları yükseltildi. Amerikan Merkez Bankası, düşünün, ayrı bir birim kurdu. Bankaların bilançolarındaki batak alacakları üstleniyor, ver diyor, alsana para diyor, sen uğraşma diyor; şimdi böyle bir tablo yaşıyoruz. Bu parayı tabii nereden buluyor? Üretiyor. Şimdi şu anda dünya finans sektöründe bu sağlanan olağanüstü imkanları bir karar alınsa, artık tamam işler düzeldi, dünya ekonomisi toparlanıyor, kriz arkada kaldı normale dönüyoruz arkadaşlar. Şu hisse almıştık ya, tamam alın şu hisseyi verin paramı. Merkez bankaları, Avrupa Merkez Bankası, Fransız bankalarına, Alman bankalarına, tamam artık düzeldi, verin bakalım şu verdiğimiz olağanüstü likiditeyi geri dese yarın sabah yüzlerce banka kapılarını açamayacak duruma düşer. Dolayısıyla, yani toparlıyoruz ama, problemlerin hala bilançolarda yüklü olduğunu, hala bu bankaların bir bakıma yüzdürüldüğünü, olağanüstü desteklerle yüzdürüldüğünü de unutmamak gerekiyor. Dolayısıyla, bizim kendi bankalarımızın da dünyadaki bu tablonun farkında olması gerekiyor ve risk noktasında çok çok dikkatli hareket etmesi gerekiyor.

Şimdi biz G-20 üyesiyiz. Aynı zamanda Finansal İstikrar Kurulu dediğimiz kurulun da yeni üyesi olduk, eskiden orada üye değildik. Türkiye'nin hem ekonomik büyüklüğü, hem de finans sektörü noktasındaki başarısı bir bakıma böyle bir üyelik imkanının da kapısını bize açtı. Dolayısıyla küresel finansal düzenlemelerle ilgili ne var ne yoksa Türkiye artık orada. Bütün kararlar alınırken Türkiye'nin de içinde bulunduğu mutabakat çerçevesiyle alınıyor. Oralarda tabii çok rahatız, yani bankacılıkla ilgili yaptıklarımız, doğrular, bunları anlattığımızda gerçekten çok çok etkili oluyor ve bir bakıma başarılı olan bir ülke olarak yaptıklarımızı anlatıyoruz. Aynı zamanda damdan düşen bir ülke olarak yaptıklarımızı anlatıyoruz. Krizler yaşadık, bedel ödedik, ama dersimizi de aldık, öğrendik, doğruları yaptık, bakın bu da test edildi, 2009'da test edildi ve bir şey olmadı. Demek ki, Türkiye o zor sınavı artık vermiş bir ülke.

Bizim hani stres testlerinden bahsediliyor, Avrupa'da yaptılar pek çok bankaya stres testi. Ondan sonra öğrendik ki o stres testleri aslında çok da böyle yani gerçekten şöyle bankaları hani sarstığımızda bir şey oluyor mu olmuyor mu türünden pek stres testi değilmiş, o ortaya çıktı. Biz bunları Türkiye'de 2004, 2005, 2006 yıllarında sürekli yapıyorduk. O dönemlerde Tefik Bey'le oturuyorduk, tek tek bankaların durumunu, hangi senaryoda hangi banka ne oluyor? Ayrıca Merkez Bankamıza yaptırıyorduk benzer çalışmaları. Ve tek tek, tek tek o

dönemde pek çok önemli adım atıldı, uyarılar yapıldı, bankalar zorlandı ve 2006 yılı geldiğinde aşağı-yukarı bayağı bir artık en şiddetli sarsıntılarda dahi tek tek bankalara bir şey olmayacağı noktasında bir güven de oluştu. Bir FSAP çalışması yaptırdık, finansal sistem değerlendirme programı. 20 kişilik bir heyet geldi bütün sistemi A'dan Z'ye gözden geçirdi ve oldukça olumlu görülecek bir rapor hazırladı. Ve bakıyoruz Amerika Birleşik Devletleri o çalışmayı daha yeni bugünlerde yaptırıyor, daha hiç yaptırmamışlar. Hep demişler ki ya biz en büyüğüz, oradan gelecek 3-5 tane uzman mı bize öğretecek bu işi? Ne kadar iyi bilerseniz bilin, mutlaka bir dış göz, bir dış denetim, bir dış raporlama bu işte şart. Çünkü her ülke kendi içerisinde kendi ayıplarını, kendi kusurlarını bir bakıma kapatma psikolojisine girebiliyor. Bunun siyasi sebepleri olabiliyor, teknik sebepleri oluyor, şu oluyor bu oluyor. Dolayısıyla, hiçbir ülkenin dış denetimden, dış gözetimden kaçmaması lazım. Ve ancak bu krizden sonra şimdi görüyoruz ki ülkeler artık bu konuda daha açık, bir de güven sarsılınca hani güveni de oluşturmak için tamam artık diyorlar, gelin bakın, siz de inceleyin, rapor tutun, biraz daha bu konuda açık davranmaya başladılar. Özellikle gelişmiş ekonomiler. Gelişmekte olan ülkeler zaten şöyle böyle bunu bir şekilde belki yapıyorlardı ama, gelişmiş olan ülkelerin de artık buna açık bir tutum almaları önemli.

Biz 5 Temmuz 2004'de bu yüzde 100 garanti uygulamasını biliyorsunuz kaldırdık. Ve sadece tasarruf mevduatı için bir 50 bin liralık limit bıraktık, 50 bin liralık bir garanti kapsamı bıraktık. Ve bunu yaparken biliyorsunuz o zaman da IMF bu işlerle çok ilgiliydi, bakıyordu, tereddüt ettiler. Bunun zamanı belki de değil, acaba bir sıkıntı olur mu, olmaz mı? Ve biz onlara şunu söyledik: Bizim korkumuz var mı? Bu bankalarımız artık problemsiz mi? Biz buna inanıyor muyuz? İnanıyoruz. Bu olağanüstü hal uygulaması olan bu yüzde 100 her şeyi örten garantinin devam ediyor olması sanki hala problemler var, biz endişeliyiz, biz güvenmiyoruz ki bu orada duruyor gibi bir görüntü oluşturuyor. Eğer biz kendimize güveniyorsak, bankalarımıza güveniyorsak gelin bu adımı atalım dedik. Ve onca tereddüde, onca bir bakıma rezistansa rağmen de bunu yaptık, çok da iyi oldu. Bakın neredeyse 6 yılı aşkın bir zamandır devam ediyor. 2009 krizi vurdu geçti ve hiç dokunmadık dahi. Bu, işte gerçek anlamda işini dikkatli yapanla risk alan, macera peşinde koşanı aynı kefeye koymamak anlamına da geliyor. Öbür türlü ne yapıyorsunuz, ki şu anda dünyada pek çok ülke maalesef o tuzağa düştü, devletin çıkıp da destek verdiği, ben garanti ediyorum dediği ülkelerde bundan sonra çok ciddi sıkıntılar yaşanacak. Ve bunu 5, 10, 15, 20 yıl boyunca göreceğiz. Çünkü bankacılar o ülkelerde şöyle bir mesaj aldı: Ben risk alayım, her türlü maceraya gireyim, para kazanırsam benim, ha para batırırsam, bir

şey olursa devlet geliyor kurtarıyor işte. Adı da garanti olsun-olmasın, kefilim desin-demesin, bir bakıma zımnî bir devlet garantisi o ülkelerde bir bakıma yanlış bir ders olarak bankacılara verilmiş oldu. İşte bu, o ülkelerde sadece bugünleri değil önümüzdeki günlerin de böyle sıkıntılara sahne olabileceğini ya da risklerin tekrar birikmesine sebep olabileceğini bize gösteriyor ki o da ayrı bir kaygı verici tablo.

Şimdi biz bankacılıkta neyi amaçlıyoruz, yani devletin bankacılıkta amacı ne olmalı? Kanunlarımız bu konuda ne diyor diye baktığımızda, öncelikle finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanmasını görüyoruz, güven ve istikrar. Sonra kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını görüyoruz ikinci önemli amaç olarak. Üçüncüsü de; tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunması. Üç önemli amacımız var ve bu da hem bizim artık yeni yasal düzenlememizde açık, bütün uygulamalarımızda da ortada olan bir tablo.

Bizim Türkiye'deki bankacılıkla ilgili uygulamalarımız, özellikle Türkiye'ye yatırım yapan uluslararası bankalar tarafından ilk başta bayağı bir garipteniyordu. Ya siz çok şeyler istiyorsunuz. Bu kadar sermayeyi, bu kadar likiditeyi bizden başka bir yerde istemiyorlar ama Türkiye'de siz bunu istiyorsunuz. Çok da bir bakıma şikayet ediyorlardı, söyleniyorlardı ama söylene söylene geldiler yatırımlarını yaptılar. Peki sonuca baktığımızda, bakıyoruz ki o bankaların kendi evlerinde pek çoğu sıkıntı içinde. Kendi evlerindeki, bu ister İngiltere olsun, Amerika olsun, Belçika olsun, neresi olursa olsun operasyonları sallanıyor, Türkiye'deki operasyonları sapasağlam ayakta. Bunların ortakları aynı, yöneticileri aynı, bankanın çoğu durumda adı aynı, peki nasıl oluyor da Türkiye'de işler sağlam, kendi ülkelerinde, kendi evlerinde böyle sarsıntı yaşanıyor? İşte bu çok açık bir şekilde Türkiye'de uygulanan doğru politikaların bir sonucu. Demek ki, Türkiye doğru adımlar atmış. Bir kredi kartı yasası, biliyorsunuz Amerika'da çıkarttılar daha yeni, işte BDDK'dan arkadaşlarımız inceledik diyorlar, neredeyse madde madde sırası bile bizimkine çok benziyor. Arada 4 yıl fark var, biz yapmışız, onlar 4 yıl arkadan geliyor. Bizim Mortgage Yasamız. Şimdi bu yasayı çıkarırken örneğin bir vergi teşviki olsun diye çok talep geldi ya da biz bir yüzde 25 limit koyduk, yüzde 25 cebine parasını koymayan ev alamaz dedik, çok itirazlar geldi o dönemde. Yıl 2006-2007 dünyanın her yerinde konut kredileri çok güzel bir şekilde artıyor, hızla artıyor, başta Amerika'da olmak üzere. 5 yılda Amerika Birleşik Devletleri'ndeki konut kredisi hacmi 2'ye katlamış durumda, 5 trilyondan 10 trilyon dolara çıkmış, konut kredisi hacmi. Herkes mutlu, orada o kadar güzel bir tablo varken, bir adeta cennet varken niye biz Türkiye'de bu kadar

kendi kendimizi kısıtlıyoruz diye çok tepki aldık. Ama anlattık, dedik bakın öyle yapıyorlar ama bu işler riskli, yarın problemler yaşanacak, bu çok açık. Sen parası olan-olmayan, gücü olan-olmayan, geliri yerinde olan-olmayan herkese dağıtırsan kredileri, bir gün gelecek bu vuracak. Cebinde 5 kuruş parası yok, banka diyor ki, al anahtarı diyor, bak ev sahibi oldun diyor, sen bana sonra ödersin diyor. Hatta 100 liralık ev aldıysan 10 lira da al cebine para koy diyor, belki içine de bir şeyler alırsın diyor. Peki değişken faiz, Merkez Bankası'nın faizlerinin yüzde 1 olduğu dönemden çıktı ta 5'in üzerine, o dönemde. Adam aylık 300 lira diyelim ki faiz ödüyorsa bu çıktı 300 dolar ödüyorsa 1000 dolara çıktı. Zaten bunlar ödeme kapasitesi nispeten zayıf olan kesim. Ne oldu, ödeyemiyoruz demeye başladılar. Bu sefer konut fiyatları düşmeye başladı. 100 liralık borçlanmış, aldığı konutun fiyatı düşmüş 80'e, 70'e, 60'a, bankaya götürdü; sen bana bu anahtarı verdin ama al anahtarı, ben yani 60 liralık eve niye 100 lira ödeyeceğim ki değeri zaten düştü, al anahtarı senin olsun. Şimdi böyle bir tabloda bir de bunun milyonlarca kişi olduğunu düşündüğünüzde, trilyonlarca dolarlık bu şekilde alacak olduğunu düşündüğünüzde işte geldi kötü vurdu, bunun başlangıç noktası bu. Şimdi biz bunları eğer Türkiye'de yaşamadıysak, işte zamanında dik durmamız, sıkı durmamız sonucunda oldu. Ha o gün biz rüzgarlara kapılıp o popülizm rüzgarlarıyla deseydik ki tamam vergi teşviki de veriyoruz, ya peşinat da çok önemli değil, ne olacak, hem de vatandaş mutlu olur, herkes mutlu olur, bak Amerika'da herkes mutlu, neden biz de aynı mutluluğu kendi vatandaşımıza yaşatmıyoruz diyebilirdik. Mutlaka tedbir, ihtiyat ve çok çok dikkatli yürümemiz gerekiyor. Günlük rüzgarlardan etkilenirsek bu iş olmaz, rüzgar her zaman eser. Bir oradan eser, bir buradan eser. Bugün böyle esen, başka gün başka yerden eser. Kurumlarımızın dimdik yerinde durması gerekiyor. Politikalarımızın sapa-sağlam yerinde durması gerekiyor. Asla rehavete yer yok. Riskler hala çok büyük dünyada. Bakın kamuoyuna yapılan açıklamaları dinliyorsunuz, o açıklamayı yapan adamla şöyle bir arka odaya geçip konuştuğunuzda çok daha endişeli, çok daha sıkıntılı bir tablo çiziyor size. Olduğundan daha olumlu bir hava oluşturulmaya çalışılıyor. Bütün uluslararası kuruluşlarda, uluslararası toplantılarda yapılan bu. Nedir, ya aman moralleri bari düzgün turalım. Moralleri düzgün tutuyorsunuz ama işin özü bozuksa, yani bu moralle gitmez bu iş, önce özüne yönelik tedbir alacaksınız, yanlışlarınız neyse bunları düzeltereksiniz. Bakın kriz geldi, toparlanma oluyor, hala yapısal konularda dünyada adım atılabilmiş değil. Yani bu yangının tekrar çıkmaması için ne tedbir aldınız diye sorduğunuzda bunun cevabı hala yok. Yangını söndürdük, iyi de bunun her an yeniden çıkma ihtimali var. Daha iyi malzeme kullandınız mı, yangın çıktığında söndürmek için

tedbirleriniz var mı, çıkmasını önlemek için neler yapıyorsunuz sorusunun hala cevabı pek çok ülkede yok. Dolayısıyla dış dünya kaygı veriyor. Onun için bizim kendi içimizde çok çok dikkatli gitmemiz gerekiyor. Bu bankacılıkta da böyle, pek çok başka konuda da böyle.

Rakamlar gerçekten bankacılık sektörümüzle ilgili gayet olumlu. Yani bir kriz döneminde dahi aktif büyüklüğü toplam sistemin ciddi oranda arttı. Eylül 2008’de 680 milyar, bugün 900 milyarın üzerine çıkan bir aktif büyüklüğü var. Milli gelirimizin biliyorsunuz yüzde 50-60’ları dolayındaydı bankacılık sistemimizin toplam büyüklüğü, şu anda yüzde 90’a ulaşmış durumda. Bunun çok daha yüksek oranlara çıkması zor değil Türkiye için.

Yine kredilere bakıyoruz, özellikle kriz döneminde böyle 360-370 milyara takılmış, aşağı-yukarı 1 yıl sabit giden bir kredi hacmi vardı. Geçen sene Ekim’den bu yana baktığımızda yaklaşık 100 milyarlık bir kredi hacmi artışı var, Türkiye’de. Bu nerelerde olmuş? Örneğin bireysel kredilerde 24 milyarlık artış, bireysel kredi hacmimiz 154 milyara ulaşmış. KOBİ kredilerine bakıyoruz, aynı dönemde 17 milyarlık artış. Yani geçen sene Ekim’den bu Ağustos sonuna kadarki 10 aydaki artışlardan bahsediyorum. KOBİ kredileri 100 milyara ulaşmış durumda, 100 katrilyon eski parayla. Şimdi ikisini topluyorsunuz, sadece bireysel ve KOBİ kredilerinde 41 milyarlık bir artış var. Şimdi bunlar ekonominin kılcal damarları. Hani tüketici kredisinden, bireysel krediden bahsediyoruz ve KOBİ’lerden bahsediyoruz. Ha onun haricindeki 100 milyarlık artış da, işte ticari krediler ve diğer kalemlerden oluşuyor. Şimdi büyüme rakamımıza bakıyoruz, 2 gün önce açıklandı, büyümenin kaynağı özel tüketim ve özel sektör yatırımı. Özel tüketime ilave 24 milyar bankacılık sistemimiz kredi kullanırmış, yine aşağı-yukarı aynı dönemde sadece KOBİ’lere 17 milyar. Dolayısıyla bankacılık sistemimizin elinin rahat olması, kredilendirme konusunda daha rahat hareket etmesi, bizim son yüksek büyüme oranlarımızın arkasındaki önemli faktörlerden birisi. Şimdi biraz da bu dönemde bankalarımız bana göre biraz haddinden fazla eleştirildi, çok üzerine gidildi. Şimdi kriz dönemlerinde tabii riskten korunmak, biraz daha dikkat etmek, bunlar doğal yaklaşımlar. Belki bazı bankalarımız bunu daha ölçülü yaptı, bazıları biraz ölçüyü kaçırdı, bu da tamam. Bankalar bakıyoruz çok kar etti diye eleştirildi, geçen sene boyunca. Reel sektör mahvoluyor, reel sektörde yangın var ama bankalar kar ediyor. İşe bak, ne oldu? İstanbul Sanayi Odası’nın ilk 500 firması açıklandı, yüzde 24 kar artışı. Reel sektör, bunlar imalatçı, ihracatçı. Dediler ki büyüklerin işi iyi, asıl siz küçükleri bekleyin. Küçükler açıklandı, yüzde 30 kar artışı, ikinci 500’de. 2009’da demek ki hem fi-

nans sektörü kar etmiş, hem reel sektör kar etmiş. Kriz yılı, bu kadar büyük krizin ortasında Türkiye’de karlar artıyor. Şimdi biz ekonomi yönetimi olarak çok dikkat etmek zorundayız. Öyle her söylenene de kusura bakmayın artık inanmıyoruz. Somut veri istiyoruz. Şöyle böyle feryat, yok. Veri, sağlam veri... Getirin tabloları, getirin rakamları önümüze, o zaman bakalım edelim. Şimdi biz doğruları anlayacağız, bileceğiz ki ona göre tepki verebilelim, ona göre doğru politika uygulayabilelim. Diyorlar ki, tamam kar ettik ama faizler düştü asıl onun yüzünden, faizler niye düşüyor bu memlekette? Faiz, kime ödediğin faiz bu, bankaya ödediğin faiz değil mi? Geçen sene bankadan şikayet ediyor, ondan sonra yüksek kar çıkıyor, bunun sebebi faizler düştüğü için diyor, daha düşük faiz ödediğim için çok kar ettim diyor. Şimdi bunlar tutarlı söylemler değil. Doğruları konuşacağız. Bakın popülizm sadece siyasetçilerde yok. Seçimle iş başına geliyorsa birisi, orada bir popülizm ihtimali hep var. Eğer oyla, seçimle geliyorsa, birileri seçiyorsa, kendini seçenleri ne düşünüyor, ne yapıyor, ne söylersem hoşlarına gider eğilimi özellikle kriz dönemlerinde bakın yanılabilir, çok dikkat etmemiz lazım. Onun için buradan iş dünyamızın temsilcilerine, sivil toplum kuruluşlarımıza da sesleniyorum; ne olur gerçekleri konuşalım. Türkiye’de siyasette popülizm bir hastalıktır, bunu önemli ölçüde biz çözüyoruz. Şu uygulamalarımıza, 7-8 yıllık uygulamamıza baktığımızda gerçekten doğru işler yapıyoruz, Türkiye’de. Sağdan-soldan esen rüzgarla değil, doğruları yapıyoruz. Ama iş dünyamızın da, özellikle seçilerek oralara gelen arkadaşlarımızın da kendi içlerindeki popülizm rüzgarına kapılmamaları gerekiyor. Gerçekleri, oturalım masaya, ortaya koyalım, gerçek problemlerle uğraşalım. Ama hayali problemleri çözmek için hayali, olmadık politikaları da bizden beklemeyin diyoruz. Dolayısıyla bankacılık sistemimizin, geçen sene bazı tedbirler aldık biliyorsunuz, orada da önemli gelişmeler var. Örneğin, bir offshore sıkıntısı vardı, Türkiye’de. Yani Türkiye’deki para gidiyor dışarı, dışarıdan tekrar Türkiye’ye kredi kullanırılıyor. Şimdi geçen sene onunla ilgili bir tedbir aldık, Haziran ayında. Yabancı para kredilerinin sadece 23 milyar doları Türkiye içinden kullanırılıyordu, 42 milyar doları dışarıdan döndürülüyordu, 23’e 42. Bu sene Haziran sonuna bakıyorum rakamlara. Yabancı para kredilerinin 45 milyarı Türkiye içinden kullanırılıyor artık, dışarıdan kullanılan da 32 milyara düşmüş. Yani dışarıdan dönüp dolaşan 42’den 32’ye düşüyor, içeriden kullanılan 23’ten 45’e çıkıyor. Demek ki bizim geçen sene Haziran’da aldığımız bu offshore’a gerek bırakmayacak bir bakıma karar iyi çalışıyor, tabi bunlar da genelde uzun vadeli kredi olduğu için, biraz da kredi vadeleri dolduktan sonra yeni krediler iç krediye dönüşüyor. Dolayısıyla bunun trendinin bu şekilde biz bir miktar devam edeceğini de düşün-

yoruz. Dolayısıyla, hani kendi paramızın yabancı memleketlerden dolaşıp gelmesi ve üstelik Türkiye'nin dış borcunun da olduğundan yüksek görünmesi gibi bir tablo vardı önümüzde. Çünkü bunlar dış borç görünüyor. Kendi paramız, ama istatistiklere dış borç olarak giriyor. Niye? Çünkü dışarıya çıkıyor, ondan sonra dışarıdan borçlanıyoruz ya, özel sektörün dışarıya çok borcu var gibi görünüyor, Türkiye daha riskli bir ülke gibi görünüyor. Şimdi biz bu tedbiri almasaydık ne olacakmış, aşağı-yukarı şu andaki 30 milyar, 60 milyar dolar falan olacakmış, bir orantı kurarsak, basit bir orantı. Ve bunu önlemiş olduk geçen sene aldığımız tedbirle.

Değerli konuklar, bankalarımızın şöyle yine bilançolarına bakacak olursak, bu kamu borçlanma gelirlerinin düşmesiyle beraber, menkul değerlerin toplam aktiflere oranı yüzde 25-26'ya kadar düşmüşken, bu krizle beraber 5-6 puan yükseldiğini gördük. Ama son dönemlerde bu tekrar artık düşüş trendine girdi, bu da sevindirici. Çünkü kamu kesimi borçlanma geliri artınca ne oluyor? Bankalar daha çok kamu kağıdı alıyor, bilançolarındaki kamu kağıdının oranı yükseliyor. Biz bir bakıma orta vadeli programla kamunun borçlanma ihtiyacını kontrol altında tutarak bankaların bilançosunda da yer açmış olduk. Bu da büyümeimize önemli katkı sağlıyor. Çünkü, bankaların bilançosundaki parayı devletin borçlanıp kullanmasındansa, bunun tüketim ve ticari kredi olarak dağıtılmasının çok daha önemli olduğunu düşünüyoruz, o da bizim zaten büyüme modelimizin önemli ayaklarından bir tanesi.

Öz kaynaklarda ciddi artış var, kriz başlangıcında 83 milyarlık öz kaynak bankacılık sisteminde, 121 milyara çıktı. Yani 121 katrilyonluk bankalarımızın şu anda sermayesi var, kendi öz kaynağı var. Yüzde 19,3'le şu anda dünyada çok ender görülen bir oran. OECD'de en yüksek, fakat pek çok ülkenin mukayesesinde de gerçekten çok yüksek oranlardan bir tanesi.

Bütün bu tabloda tabii güven unsuru son derece önemli. Güven ortamını Türkiye'de muhafaza etmemiz işin kilidi. Bankacılık, yani pek çok sektörde güven önemli ama, bankacılıkta işin esası, olmazsa olmazı. Bankalar, itibar müessesesi. Yani vatandaşımız gidiyor parasını emanet ediyorsa güvendiği için emanet ediyor. Dolayısıyla, bu güveni korumamız çok çok önemli. Bakın pek çok ülke mevduat sıkıntısı yaşadı bu kriz döneminde. Türkiye'de çok şükür böyle bir şey yaşanmadı. Yani hiçbir bankamızda böyle mevduatın çekilmesi ya da bir endişe uyanması, böyle bir şey yaşanmadı. Çünkü halkımız güvendi. Bu işin sahibi var, bu iş kontrol altında, bu iş denetleniyor, tarafsız, bağımsız bir şekilde denetleniyor, öyle eş-dost, ahbap, böyle bir şey yok. Tarafsız kriterlere göre denetleni-

yor. Bu da artık iyi anlaşıldığı için Türkiye’de, şimdi son krizde bankacılıkla ilgili güven noktasında çok şükür çok çok iyi bir sınav da vermiş olduk.

Tabii bunları anlatıyoruz ama, dün OECD Genel Sekreteri’nin bir tabiri vardı, görüşmemizde. Dedi ki; “Türkiye, adeta çöldeki bir vaha gibi”. Yani buradaki tabloya bakıyoruz, diğer bizim bütün üyelerimizdeki tabloya bakıyoruz, her yer yanıp kavruluyor, fakat burası çok çok farklı bir tablo çiziyor. Şimdi burada siyasi istikrar son derece önemli. Siyasi istikrar her şeyin başı. Hangi doğru ekonomik modeli, ekonomik programı uygularsanız uygulayın, eğer ülkede siyasi istikrarla alakalı bir problem varsa doğrular bilinir ama, uygulanamayabilir. Pek çok ülkede de yaşanan bu. Doğruyu herkes görüyor, biliyor. Hadi uygulayalım dediğinizde, o güç yok, o cesaret yok. Parlamentoda sayı sıkıntısı var ya da sayı meşruiyeti var, siyasi meşruiyeti yok iktidarların. Böyle ciddi sıkıntılar, var pek çok ülkede. Onun için bizim şu son referandum, halkoylaması bu açıdan da çok çok önemliydi. Yani biz gerçekten kaygılıydık. Eğer bir olumsuz tablo çıksaydı Türkiye’de, bir hayır kararı çıksaydı, bunun sonuçları, yani ekonomi üzerindeki sonuçları, finans sistemi üzerindeki sonuçları, Türkiye’nin öngörülerini derken, gerçekten Türkiye için endişeli bir senaryo, endişeli bir tablo ortaya çıkabilecekti. Ama, bunu da halkımızın sağduyusuyla, halkımızın büyük bir desteğiyle çok şükür aştık ve siyasi istikrar, güçlü bir iktidar, sağdan-soldan etkilenmeyecek, onun bunun elinde oyuncak olmayacak bir iktidar, ekonomimizin de sağlam bir şekilde devam etmesi için son derece önemli. Bakın, yaşıyorsunuz, 1-2 gün işte, şu Japonya’da olanlara bakıyorsunuz, izliyorsunuz. Allah korusun bu iktidar boşluğu, bu siyasi irade boşluğu, bu ne yaparsanız yapın geliyor kötü vuruyor, ekonomiyi. Dolayısıyla, bizim bir bakıma demokrasimizin artık bir kalite daha, bir sınıf daha yükseğe çıkmış olması, Türkiye’nin hukuk devleti olması adına bu referandumla beraber, halkoylamasıyla beraber yapılmış olan reform, bu da Türkiye’nin istikrarını, Türkiye’nin güven ortamını pekiştirecek çok çok önemli bir gelişme oldu. Bundan yine en çok istifadeyi bizim iş dünyamız edecek. Yine bankaların karları, ihracatçıların, sanayicilerin karları artacak sonuçta. Her ne kadar referandum öncesi çok farklı şeyler konuşuldu edildi ama, bu dönüp dolaşacak ekonomiye artı yazacak, şirketlere de kar yazılacak. Varlık değerleri Türkiye’nin işte arttı artıyor. Bu değerler kimin ağırlıklı olarak? İşte sermayedarların, tabii halkımızda da vardır, mevduat falan hepsi var ama, yani yine en çok istifade edenlerden bir grup da buradan iş dünyası olacak, yani bankalar olacak, sanayiciler olacak, işadamları olacak. Dolayısıyla, keşke bu tartışmaları Türkiye’de daha rasyonel zeminlerde yürütebilsek. Artık bu ideoloji kavramını iş hayatına, bankacılığa, ekonomiye, buralara fazla bulaştırmamak lazım, bu-

ralara fazla karıştırmamak lazım, doğruları konuşmamız lazım ki sonuç alabilelim. Sağdan-soldan etkilenmeyelim.

Tekrar bu 10. yıl vesilesiyle Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumumuzun Başkanı Tefik Bey'i, tüm kurum üyelerimizi, kurumumuzun tüm çalışanlarını kutluyorum. Gerçekten önemli sınavlar verildi, önemli bir başarı ortaya kondu.

Bu başarıya, bankacılık konusundaki başarıya yine destek veren Merkez Bankamız, Hazine Müsteşarlığımız, SPK, Rekabet Kurumumuz ve şu anda belki aklıma gelmeyen diğer kurumlarımıza da ben özellikle teşekkür etmek istiyorum. İnşallah hep beraber bu doğru politikaları da uygulamaya devam edelim diyorum ve hepinize tekrar sevgilerimi, saygılarımı sunuyorum.

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU BAŞKANI SAYIN TEVFİK BİLGİN'İN AÇILIŞ KONUŞMASI

Sayın Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcım,
Sayın Müsteşarım,
Değerli Başkanlar,
Kurulumuzun görevden ayrılmış ve halen görevde bulunan değerli üyeleri,
Çok değerli kurum elemanlarımız ve basın mensuplarımız,
Hepinize Kurumumuzun 10. Kuruluş Yılı Dönümü vesilesiyle düzenlemiş
olduğumuz bu konferansa katılımınızdan dolayı teşekkür ediyor ve saygılarımı
sunuyorum.

Değerli konuklar,

Kurumumuzun faaliyete geçme tarihi 31 Ağustos 2000'dir. İlk üyelerimiz
31 Mart 2000 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan Bakanlar Kurulu kararıyla
atanmışlar ve 6 Nisan 2000 tarihinde de yemin ederek göreve başlamışlardır. O
günler BDDK isminin yeni telaffuz edilmeye başlandığı, bankacılıkla ilgili his-
sedilen ancak sorunun büyüklüğünü yetkililer dışında pek fazla kişinin bilme-
diği, yeni Kurumdan çok şeyler beklenen veya beklentiye girilen günlerdi. İlk
üyelerimiz yemin ettikten bir gün sonra Türkiye'nin en büyük gazetelerinden
birinin başlığı aynen “yedi süper adam yemin etti” şeklinde idi.

Basının ve halkımızın ilgisi artarak devam etti. 2000 yılının sonunda yaşa-
nan küçük çaplı bir kriz ve 2001 yılındaki büyük kriz sonrası bu ilgi daha da art-
tı. Bu arada ilk yemin ettiklerinde gazetelere yedi süper adam olarak başlık olan
ilk üyelerimiz ve ilk başkanımız daha bir yıl geçmeden çıkan bir kanunla yerle-
rini başka süper adamlara bırakmak zorunda kaldılar.

Elbetteki Kurumun kurulduğu yıl olan 2000 yılı ile 2001, 2002 ve 2003 yılları Türk bankacılık sisteminde taşların oturduğu, sistemin yeniden şekillendiği veya şekillendirildiği yıllardı. Bu dönemde, mali yapısı sorunlu bankalar tasfiye edildi ya da fona devredildiler, kalan bankalar ayakta kalmaya çalıştılar, bilançoların hemen hemen hiçbiri şeffaf değildi ve bunlar için üç ayrı denetim yapıldı, sorunlu bankalar için devir, birleştirme gibi çözümler üretilmeye çalışıldı. Bu dönemde ben aktif görevde değildim ancak, tahmin ediyorum ki bir bankayı fona almak kadar zor, yan etkileri çok şiddetli olan ve sizi hayat boyu takip edecek kararlar çok azdır. Ancak yıllar boyu biriken sorunların da bir noktada çözülmesi gerekmekte idi. Deneyimler yaşanılarak kazanılıyor ve bazen bir müsbet bin nasihattan daha yararlı olabiliyor. Biz o günlerden bugünlere deneyimlerimizi bir çalışma olarak hazırladık. Hatta bu çalışma geçen sene IMF – Dünya Bankası toplantılarında “best-seller” olarak büyük ilgi gördü. Değerli konuklar şu anda dünyanın bir türlü çözemediği, işin içinden çıkamadığı sorunlar bizim o zamanlar yaşadığımız ve bir şekilde çözdüğümüz sorunlardır.

Değerli konuklar, BDDK'nın en önemli yetkilerinden biri daha önce Bakanlar Kurulunda olan banka lisansı verme veya mevcut lisansı kaldırma yetkisidir. Bir anlamda Bakanlar Kurulu önemli bir yetkisini yeni kurulan bir Kuruma devretmiş veya devretmek zorunda kalmıştır. Zorunda kalmıştır; çünkü Bakanlar Kurulunda yetkinin varlığı, lisans verilirken gayet tatlı iken, bankaların fona devredilmesi kararları verilmek istendiğinde bu yetkinin kullanılmasından imtina edilmiş ve beki de daha küçükken çözülebilecek sorunlar büyümüştür.

İşte BDDK bu fırtınalı günlerde gazete manşetlerinden hiç düşmedi. 2004 yılının başına kadar BDDK üyelerinin aynı zamanda TMSF üyesi olduklarını ve iki kurumun bir arada faaliyet gösterdiğini de hesaba katarsak yükün ve stresin ağırlığını takdir edersiniz.

Değerli konuklar,

Mevcut başkan ve üyeler dahil olmak üzere bugüne kadar Kurumumuzda 3 Başkan, 4 İkinci Başkan, 16 Kurul Üyesi olmak üzere toplam 23 Kurul Üyesi görev yapmıştır ve yapmaktadır. Bugüne kadar BDDK olarak 3.838 karar, TMSF ile bir arada iken de 1.965 karara imza atılmıştır. TMSF'nin ilk üç başkanı ben dahil aynı zamanda BDDK başkanıdır. Kurumun faaliyete geçtiğinde 108 olan personel sayısı bugün 517 olup, bunun 355'i meslek personelidir. Kurumum oldukça gençtir ve personelin %79'u 10 yılın altında kıdeme sahip bulunmaktadır.

Dinamizmleri, geleceğe bakışları ve gençlik enerjileri ile Kurumu alıp daha yukarılara taşıyacak olan personel de işte bu arkadaşlarımız olacaktır. Başarılı, dünyayı tanıyan, yabancı muadillerinden çok daha donanımlı ve kendine güvenen, dil bilen, global dünyanın global düşünceli ve ülkesini seven arkadaşlarımızla gurur duyuyoruz. Onlara güveniyoruz ve ilerideki başarıları için bugünden nezdinizde hepsine teşekkür etmek istiyorum.

Sayın Bakanım, değerli konuklar; fona devredilen ya da tasfiye edilen tüm bankalarla ilgili Hazine Müsteşarlığı döneminde Bankalar Yeminli Murakıpları ve Bankacılık Uzmanlarımız tarafından yapılan tespitler arşivlerde yerlerini korumaktadır. Sorun, “sorun büyümeden çözüm yoluna gidilmemesinden” kaynaklanmıştır. Tüm bankalar arasında farklı bir yapıda olan banka ise İmar Bankası’dır. İmar Bankası ile ilgili organize işlemleri hepimiz biliyoruz, ancak 1992 yılında yazılmış ve bu bankanın faaliyet izninin kaldırılması gerektiğini ifade eden raporlar da arşivde yerini korumaktadır. Tabii son global krizde gelişmiş ülkelerde bir kısmı ortaya çıkan ve bir kısmı da devlet yardımları ile üstü örtülen onlarca İmar Bankası benzeri bankayı da unutmamak gerekir.

Saygıdeğer konuklar,

- Kurumun ilk yıllarında yaşanan toz duman daha sonra yatışmaya başlamıştır. Bu dönemden sonra, her biri ayrı bir toplantı konusu olabilecek kararlardan bazılarını müsademizle sıralamak isterim.
- 2004 yılında mevduat sigortası sınırı – İmar Bankası kararından tam bir yıl sonra- 50 bin TL sınırına çekilmiştir. Son büyük krizde tüm ülkeler mevduat güvence sınırları ile oynarken sistemimizde sigorta sınırı aynen muhafaza edilmiştir.
- 2005 yılında kabul edilen yeni Bankalar Kanunu köklü değişiklikler getirmiştir.
- Yeni kanunla birlikte yaklaşık 30 adet yeni düzenleme getirilmiş ve bir kısım yeni rasyolar ve sınırlamalar yürürlüğe sokulmuştur.
- Sisteme sorun yaratacak riskli türev ürünlere izin verilmemiştir.
- Yeni lisanslarda hassasiyet gösterilmiştir.
- Özellikle banka devir ve satın almalarında potansiyel alıcıların gücüne önem verilmiş ve sistemdeki sermaye seviyesi ve kalitesi artırılmıştır.
- Sermaye yeterlilik rasyosu krizden 2 yıl önce 16 Kasım 2006 tarihinde %12 seviyesine yükseltilmiştir.

- Risk odaklı denetime geçilmiş; seçici- hedefe yönelik- planlı- kendi içimizde ratinge dayalı denetim esasları getirilmiştir.
- İç kontrol ve risk yönetimi sistemleri – ilgili mevzuat tüm bankalarda uygulanmaya başlanmış ve verdiğimiz önem bankalarca anlaşılmıştır.
- Dünyada ilk örneklerinden olan ve ilk çıktığında eleştirilen, ancak daha sonra ABD senatosu tarafından neredeyse birebir aynısı kabul edildiğinde bankacılarımız tarafından hayretle karşılanan Kredi Kartları Kanunu ve alt düzenlemeleri 2006 yılında uygulanmaya başlanmıştır. Kredi kartları uygulamalarından belki de bankalarımızı krize sürükleyebilecek birbirine benzemeyen ve hızlı büyüme törpülenmiştir.
- Kurum web sitesinden, veri akımına kadar tüm IT sistemi yeniden kurulanmıştır. Milyonlarca veri Kuruma akmakta, bunlar işlenerek kullanıma sunulmaktadır. Değerli konuklar örneğin: Banka yönetim kurullarında en çok tartışılan hususlardan biri sitemizdeki Finansal Türkiye Haritasıdır. Bankalar rakiplerini bu harita üzerinden izlemektedirler. İl il kredi türleri ve banka bazında, üç ayda bir yeni verilerle donatılan ve üzerine binlerce sayfa yorum yapılabilecek bir haritadan bahsediyorum. Üstelik bu çalışmayı tamamen kurum personeli gerçekleştirmiştir.
- IT deki gelişmeye paralel olarak artık ana kalemler itibarıyla üç gün önceki rakamları, üstelik tamamen şeffaf bilançolarla görebilmektesiniz. Değerli konuklar bana çok az ülke gösterebilirsiniz ki, böyle bir veri akımı sağlayabilirsiniz ve belki de daha da önemlisi bilançolarının ve rakamlarının şeffaflığından bu kadar emin olabilirsiniz. Kurum olarak Basel Komitesi üyesiyiz ve dünyanın en büyük 27 ülkesinin bankacılık sektörünün denetimden sorumlu otoritelerin başkanları bir araya gelip kararlar alınıyor. Şuna emin olunuz ki, en şeffaf- açık- anlaşılır bilançolara biz sahibiz ve diğer hiçbir merkez bankası ya da ilgili otorite başkanı benim kadar rahat bunu söyleyemez.

Değerli konuklar,

Bu kararların bazılarını almak gerçekten eleştirilere hedef olmuştur, bir kısmı ise riskli kararlardır. Ancak hepsi iyi niyetle ve sistemin sağlıklılığı için alınmıştır. Tüm bankacılık kanunlarında kanunun amacının esasen tasarruf sahiplerinin menfaatlerini korumak olduğu belirtilmektedir. Alınan kararların arkasındaki temel hedef ülkenin menfaatleridir. Ülke insanı bankalardan ve onların maliyetine katlanmaktan çok çekti. Şu anda bazı vergilerin çıkış noktası dahi 2001 yılındaki bankacılık krizinin faturasıdır.

Diğer tüm devlet kurumları gibi temel amacımız değişken, dinamik, denge-sizliklerle ve krizlerle dolu dünyada geminin rotasını düzgün tutabilmektir. Bu noktada müsaadenizle, gösterilen gayret, irade, alınan riskler ve vizyon sebebiyle tüm üyelerimize, yöneticilerimize ve çalışanlarımıza teşekkür etmek istiyorum.

Sayın Bakanım, değerli konuklar,

Diğer tüm krizlerden farklı olarak 2008 krizi bizim krizimiz değildi ve diğer krizlerden farklı olarak bu sefer tam tersi oldu. Türk bankacılık sistemi krizin şiddetini azaltan, emen ve Türkiye de nispeten daha az hissedilmesine sebebiyet veren bir dalgakıran vazifesi gördü. Bizim son krizde diğer ülkelerden en önemli farkımız bankacılık maliyeti yaşamamamız olmuştur. Elbetteki bankalar özellikle 2008 sonunda ve 2009 ilk aylarında ürkek davranmışlardır. Dünyanın dev bankaları iflas ederken ve tüm finans sektörünün ayakları titrerken bankalarımız da bundan etkilenmiştir. Ancak 2009 yılının ikinci yarısı ve içinde bulunduğumuz yılda bankalar tekrar sahaya inmişler; örneğin 2010 yılının ilk yedi ayında krediler 2009 yılı sonuna göre 16,4 %(64,6 milyar TL) artmıştır. Diğer taraftan, kriz sürecinde %5,4 ile en yüksek seviyeyi gören takipteki krediler Eylül 2010 itibarıyla %4,3'e gerilemiştir. Bankacılığımızın sermaye yeterliliği, kredilerdeki artışa rağmen halen ortalamada %19,3 düzeyindedir.

Bu noktada bu kriz döneminden diğer krizlerden farklı olarak, sektör genelini gösterdiği sağduyu, dikkat ve dayanışma sebebiyle bankalarımızı da ayrıca kutlamak isterim.

Değerli konuklar,

Bankacılığımız için gelecek, bölgesinde kendisini ispat edeceği bir dönem olmalıdır. Konuşmamın bu bölümünde bu bağlamda gelecekle ilgili düşüncelerimizi de aktarmak isteriz.

- Kar marjları, düşük enflasyon döneminde giderek düşmektedir. Önceden önem verilmeyen giderler azaltılmaya, gelirler ise artırılmaya çalışılmaktadır. Bu anlamda verimlilik, bankaların en önemli performans göstergelerinden biri olmuştur. 2009 ve 2010 yıllarındaki özel gelişmelerden kaynaklanan karlılık oranlarını önümüzdeki dönemlerde yakalamak oldukça zorlaşacaktır.
- Şubeleşme tekrar keşfedilmiştir. Müşteriye yakından ve yerinde hizmet önem kazanmıştır.

- Sektörümüz bugün itibarıyla 64 adet şube ve 58 adet iştirak ve temsilcilikle yurt dışında da belli bir mevcudiyete ulaşmıştır. Şu anda ülke potansiyeli bazı bankalar için yeterli görülebilir. Ancak riski yayma, yakın coğrafyadaki ülkelerde görece geri kalmış bankacılık sistemi ve potansiyeli ve bankacılıkla birlikte diğer sektörlerin de oralarda yeşereceği düşünülerek diğer ülkelerde faaliyetlerimizi artırmalıyız. Zaman bu zamandır. Gelişmiş batı kendi iç işleri ile uğraşırken bundan daha uygun zaman mı olabilir? Özellikle bazı büyük bankalarımız için bu tarihi bir görevdir. Çok cüzi sermaye ile büyük işler yapılabilir. Müsaade ederseniz küçük bir örnek vermek istiyorum: İki hafta önce Romanya Merkez Bankasındaki bir toplantı için Bükreşe gittik. Bugün Romanya'da 43 banka mevcut ve bunun 7 tanesi Yunan bankası. Bizim bankacılarımızın göremediği, onların gördüğü acaba nedir? Bizim ise sadece iki tane gayet başarılı bankamız mevcut. Biz her türlü kolaylığa ve yol göstermeye hazırız. Ama takdir edersiniz ki, bankalarımızın yönetim kurullarına girerek bankacılarımızı da zorlayamayız.
- Türk bankacılık sisteminde gelecekte iki temel bankacılık alanı hakim olacaktır; Kobi ve konut kredileri.
- Yeni, mevduat dışında pasifi büyütecek ve vadeleri uzatacak enstrümanlar geliştirilmelidir.
- Türk finans sektörü bir bütün olarak gelişmelidir. Sadece bankacılığın hakim olmasını bizler de istemiyoruz. Finans sistemimizin %80'i bankacılıktan müteşekkil bulunmaktadır. Bunun sonucunda, bankalar iyi ise ekonomi iyi, bankalar kötü ise ekonomi kötü olarak algılanmaktadır. Önümüzdeki dönemde sağlıklı bir sigortacılık, borsa ve aracı kurumlar sistemi bankalarımıza da hacim yaptıracaktır. Şu anda 900 milyar TL olan Türk bankacılık sistemi aktif büyüklüğünün 1,5 trilyon TL'ye ulaşması hiç de zor değildir ve istikrarlı bir ortamda yaklaşık üç yıl içerisinde, 2013 sonunda bu büyüklüğü hep beraber göreceğimize inanıyorum.
- Aynı şekilde ülkemizde faktoring, leasing ve finansman şirketlerinin önlerinde de önemli ölçüde potansiyel mevcuttur. Bildiğiniz gibi bu şirketlerin düzenleme ve denetim sorumluluğu 2005 yılında Kurumumuza devredilmiş, o tarihten itibaren ise şirketlerin çalışma standartlarının yükseltilmesini teminen Kurumumuzca ciddi çalışmalar yapılmış ve standartlara uymayan şirketlerin faaliyet izinleri Kurulumuzca iptal edilmiştir. Bu sektörlerde faaliyet gösteren şirketlerimizin toplam aktif büyüklüğü 2010 Haziran itibarıyla 31,3 milyar TL'ye ulaşmıştır.

- Türkiye büyüyecek ve bankacılık daha hızlı büyüyecektir. Bankacılık büyümedikçe ülkemiz de büyümeyecektir. Bankacılığın sağlıklı, ayağı yere basan, sağlam ve emin adımlarla büyümesi esastır. Bu bakımından özellikle bankacılarımızın bizlerden her an bir mevzuat değişikliği veya geçmişe yönelik uygulamalar, yorumlarla mevzuat riski yaratmamamızı beklmeleri gayet normaldir. Oyunun kuralları, alanı belli olmalı ve kurallar ilan edilmeden değiştirilmemelidir.
- Ekonomik büyümenin hızını artırdığı bu dönemde bankalarımızın kredilendirme politikalarına azami hassasiyet göstermesini ve risk yönetim sistemlerini sürekli geliştirmelerini beklemekteyiz. Değerli bankacılarımız lütfen kredi verirken teminatlardan daha çok firmaların nakit akımlarına önem veriniz.
- Artık müşteri şikayetlerine daha fazla önem verilmelidir.

Aslında bankacılık sisteminin geldiği noktadaki en önemli aktör halkımızdır. Dünyadaki hemen hemen tüm bankacılık krizlerinde sokak gösterileri, yağmalar ve benzeri olaylar yaşanmıştır. Lütfen Arnavutluğu, Arjantini, Rusyayı hatırlayınız. Bizim halkımız hiçbir zaman tencere, tava ile şubelere, dükkânlara saldırmadı, yağma yapmadı. Bankacılarımız –yerli, yabancı- bunu hep hatırlayacaklar ve ölçüsüz, mantık sınırlarını zorlayıcı komisyon, masraf, ücret alırken bunu hatırlayacaklar. Bundan sonra özellikle ölçü sınırlarını aşan, bir üründen çok sayıda gelir elde etme çabasında olan bankalarla bizzat ilgileneceğiz. Yerli - yabancı, küçük - büyük, kamu - özel hiçbir banka ölçü sınırlarını aşan ve halkımızı üzecek gelir kalemleri yaratmamalıdır, buna ihtiyaçları da yok. Şikayetlerin yoğunlaştığı bankalarla geçmişte konuşarak yaptığımız uygulamayı bundan sonra da yapacağız. Ancak bankalarımızın bu konuda özellikle daha dikkatli, ölçülü olmalarını bekliyoruz

Son olarak, her şeyin kanunda yazılı olmasına gerek yok. Sektörle konuşarak ortak bir noktada buluşarak kararlar aldık, bundan sonra da alabiliriz. Önemli olan sistemi belli noktaya getirebilmek ve ikna edebilmektir. Bu bakımdan atanacak genel müdür ve yardımcılara çay içtiğimiz, kar dağıtmayın dediğimiz gibi gelişmelere paralel olarak sistemin sağlığı için başka kararlar da alabiliriz.

İzin verirseniz biraz da Basel III düzenlemelerinden bahsetmek istiyorum: Bilindiği üzere, Mayıs 2009 tarihi itibarıyla Kurumumuz Basel Bankacılık Denetim Komitesine üye olmuştur. Üyelik sonrasında Kurumumuzdan çok sayıda

personel Komite için tavsiye ve öneri niteliğinde çalışmalar yapan alt çalışma gruplarına katılma fırsatı bulmuştur.

Basel Bankacılık Denetim Komitesi, küresel düzeyde bankacılığın geleceğini belirleyen bir merkez konumundadır. Yaşanan global finansal kriz sonrası Komite Aralık 2009'da, bankacılık sektörünün dayanıklılığının artırılması amacıyla global düzeyde sermaye ve likidite düzenlemelerinin güçlendirilmesine yönelik bir istişare paketini onaylamış ve açıklamıştır. Üzerinde çalışılan konuları kısaca şu başlıklar altında toplamak mümkündür:

- Sermaye tabanının nitelik, tutarlılık ve şeffaflığının artırılması,
- Basel II'nin risk bazlı yapısını desteklemek üzere bir "kaldıraç rasyosu"nun tanımlanması,
- Stres durumlarında kullanabilmek üzere, iyi dönemlerde sermaye tamponları oluşturulmasını teşvik edecek uygulamalar ortaya konulması,
- Global bir minimum likidite standardının belirlenmesi

Söz konusu hususlarda Komite tarafından yürütülmekte olan çalışmalar artık son aşamasına gelmiş bulunmaktadır. Konuya ilişkin olarak geçen hafta sonu Komiteye üye ülkelerin merkez bankası başkanları ve denetim otoritesi başkanları ile gerçekleştirdiğimiz toplantıda hepinizin yakından takip ettiğini düşündüğüm önemli kararlar almış bulunmaktayız. Bu noktada, Kurumumuzca Komiteye iletilen ve ülkemiz bankacılık sektörüne fayda sağlayacağını düşündüğümüz pek çok önerinin kabul görerek Basel III uzlaşısı olarak da anılmaya başlanan düzenlemelerin içerisinde yer aldığını da belirtmek isterim.

Son Komite kararlarına kısaca değinmek gerekirse;

- Bankaların önümüzdeki yıllarda, risk bazlı sermaye yeterliliği hesaplamasına ilave olarak basit bir kaldıraç oranını da sürekli olarak tutturmaları gerekecektir.
- Ana sermaye üzerinden %4, toplamda ise %8 olan asgari sermaye yeterliliği oranı farklılaştırılacak, bu kapsamda bankaların common equity diye tabir edilen yeni bir sermaye tanımı üzerinden %4,5'lik oranı, ana sermaye üzerinden %6'lık oranı, toplam sermaye yeterliliğinde ise %8'lik oranı tutturmaları gerekecektir.
- Ayrıca, söz konusu sınırlamaların üzerine bankaların kar dağıtımları ile ilişkilendirilmek suretiyle %2,5'lik bir sermayenin korunması tamponu

eklenecek ve böylelikle risklerini karşılayacak yeterlilikte sermayeye sahip olmayan bankaların kar dağıtımları sınırlandırılacaktır.

- Bunun da ötesinde ekonomideki finansal kuruluşlar kaynaklı dalgalanmaların azaltılabilmesi amacıyla aşırı hızlı kredi büyümesi yaşanan dönemlerde bankaların sermaye tamponu oluşturmasını sağlayacak ilave bir oran da asgari gereksinimlere eklenecektir.
- Bunlara ilave olarak ise bankaların likidite yeterliliklerine ilişkin 2 yeni rasyonun uygulamaya geçmesi hedeflenmektedir.
- Ancak, pek çok gelişmekte olan ülkenin bankacılık sektörünün içinde bulunduğu durum dikkate alınarak, söz konusu kurallar ile ilgili bazen 10 yılı bulan yumuşak bir geçiş süreci planlanmaktadır. Dünyada yaklaşık olarak 10 yılda bir önemli bir finansal kriz yaşandığı değerlendirildiğinde ise pek çok gelişmiş ülkenin bu düzenlemeler uygulamaya konulunca ya kadar önemli bir kriz yaşamamayı temenni etmekten başka yapacak bir şeyinin olmadığı görülmektedir.

Basel Bankacılık Denetim Komitesince kararlaştırılan ve 2013 sonrasında uygulamaya konulacak olan kurallar, Kurumumuzca kriz öncesi dönemde ve kriz sürecinde yürürlüğe konulmuş olan likidite rasyoları, %12'lik hedef sermaye yeterliliği rasyosu, kar dağıtımının izne bağlanması, karşılıklara ilişkin değişiklikler gibi düzenleme ve uygulamaların amaçları ile paralellik taşımaktadır.

Bu noktada ülkemizde Basel-II uzlaşımın uygulanmasına da kısaca değinmek istiyorum. Bilindiği üzere Basel-II üç yapısal blok üzerine inşa edilmiştir. Birinci Yapısal Blok kapsamında kredi ve piyasa riski ile operasyonel riskin ölçümüne ilişkin temel esaslar ortaya konulmaktadır. Kurumumuzca Kasım 2006 tarihinde yayımlanan Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik hükümleri piyasa riskine ilişkin Basel-II hükümleri ile büyük ölçüde uyumludur. Ayrıca, Basel-II Uzlaşımının, operasyonel riskin ölçümüne ilişkin getirdiği dört yaklaşımdan üçü cari mevzuatımızda Haziran 2007 itibarıyla uygulama alanı bulmuştur.

Basel-II'de İkinci Yapısal Bloкта yer alan ve ölçümüne ilişkin herhangi bir standart belirlenmemiş olan likidite riskine ilişkin Kurumumuzca çıkarılan Yönetmelik ve bu Yönetmeliğe yeni eklediğimiz asit-test rasyosu ile ise likidite riskinin ölçümüne ve yönetimine ilişkin önemli aşama kaydettiğimizi düşünüyorum.

Son olarak, finansal düzenlemelerde uluslararası uyumun sağlanmasına yönelik olarak alınan G-20 kararları ve ülkemizin FSB üyeliği kapsamında 2011

yılı itibarıyla Basel-II'yi uygulamayı planladığımızı belirtmek isterim. BDDK olarak Basel-II ve ilgili AB müktesebatına tam uyuma yönelik olarak yürüttüğümüz çalışmalarda son aşamaya gelmiş bulunmaktayız. Bu kapsamda hazırlanan Yönetmelik taslaklarının etkisinin ölçülmesine ilişkin olarak QIS-TR2 (etki analizi) çalışması halihazırda sürdürülmekte olup, çalışmanın tamamlanmasını müteakip sonuçlar kamuya duyurulacaktır. Ayrıca, söz konusu sonuçların yanı sıra hazırlanan düzenleme taslaklarına ilişkin alınan Kurum içi ve Kurum dışı görüşler de değerlendirilerek Yönetmelik ve eklerine son hali verilmektedir.

Basel Komitesi çalışmaları çerçevesinde düzenleme ve denetim altyapısının güçlendirilmesi Kurumumuzun önümüzdeki dönemde önemli bir gündem maddesi olacaktır. BDDK olarak, Türk bankacılık sektöründe risk yönetiminin etkinliğinin artırılması ve risk yönetiminin yeni koşullara uygunluğunun sağlanması konusunda teşvik edici konumda olmaya devam edeceğiz.

Değerli konuklar, Kurumumuzun faaliyette bulunduğu 10 yılda;

- Türk bankacılık sektörünün toplam aktifleri yaklaşık dokuz kat büyümüştür. 2000 yılında 106 milyar TL iken, 2010 Temmuz sonu itibarıyla 900 milyar TL'ye yükselmiştir. Bu dönemde sektörümüz GSYİH'dan daha hızlı büyümüştür. Böylece sektör aktiflerinin GSYİH'ya oranı %64'ten %87'ye yükselmiştir. Bununla birlikte sektör halen büyüme yönünde yüksek potansiyel taşımaktadır.
- Sektörün 2000 yılından bu yana kredilerdeki gelişimi çok daha çarpıcıdır. Krediler, 2000 yılından bu yana 14 kat artmıştır. Krediler, 2001 yılsonunda 34 milyar TL iken, Temmuz 2010 itibarıyla 457 milyar TL'ye yükselmiştir. Kredi müşteri sayısı 9 milyon müşteriden, 40,6 milyon müşteriye ulaşmıştır. Kredi maliyetleri ise, çift haneli rakamlardan (hatta bazı firmalar için üç haneli rakamlardan) tek haneli rakamlara kadar gerilemiştir.
- Bu dönemde bireysel krediler ise tam 22 kat artış göstermiş, sektörümüz 2000 yılında yalnızca 701 milyon TL konut kredisi kullanırken, bu tutar 76 kat artış göstererek 53 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bugün itibarıyla sektörümüz halkımız için büyük önem taşıyan "ev sahibi olma" idealinin gerçekleşmesinde etkin role sahip durumdadır.
- Son on yıl içerisinde yurt dışından sağlanan fonlar ise 3 milyar USD'den, 71 milyar USD'ye ulaşmıştır.

- 2000 sonunda sektör negatif kar marjıyla çalışırken, 2010 yılı Temmuz itibarıyla sektör (yıllıklandırılmış) %2,7 aktif karlılığı ve %22,2 özkaynak karlılığı ile G-20 ülkeleri arasında bir numaraya yerleşmiştir.
- 2001 krizinde 130 bine kadar düşen sektörde istihdam edilen personel sayısı, istikrarlı bir şekilde artışını sürdürmüş ve 2010 yılı Temmuz ayı itibarıyla yaklaşık 189 bine ulaşmıştır.

Sayın Bakanım, değerli konuklar

İsminde denetim kelimesi olan tek özerk kurum BDDK'dır. Şunu da çok iyi biliyoruz ki denetim sevilen bir şey değildir. Bugün oğluna soru soran bir baba bile bazen tepki alabilmektedir. Bizler bankalara yerinden denetim ve uzaktan gözetim ile çok farklı sorular soruyoruz, dosyalarını inceliyoruz ve en mahrem sırlarına vakıf oluyoruz. Bu bize verilen görev ve görev tanımımızın temeli. Bankacılarımız da tüm bunların sistemin sağlıklılığı için yapıldığını bilecek seviyedeler. Temel hedefimiz sorunlar çok büyümeden zamanında tespit ve hızlı tedbir alabilmektir.

Son olarak müsadenezle, bankacılığı geçmişten bugüne kadar bir bütün olarak ele aldığımızı ifade etmek isterim. 1930'larda, 1950'lerde, 1980'lerde 1990'larda bu sektörde yer alan veznedarından- genel müdürüne kadar tüm bankacılara ve devlet tarafında yeralan karar alıcılara teşekkür etmemiz gerekir. Her birinin bu sürece ayrı katkısı - emeği olmuştur. Ama bazı yorumlarda bankacılığın sadece 2001 ve 2002 yılında yapılanlardan ibaret sayar, önceki ve sonraki dönemlerde yapılanları görmezsek sanırım haksızlık yapmış oluruz.

Saygıdeğer konuklarımız,

Ekonomi bir bütün ve bankacılığın başarısı Hazine, TCMB, SPK, TMSF, Rekabet Kurumu gibi diğer tüm kurumların - kurumlarımızın başarısı ve desteklerinin de sonucudur. Temennimiz diğer ilgili kurumlarımızın desteği, kurum personelimizin gayreti ve basınımızın desteği ile finansal sistemimizi ülkemizin büyümesinde daha fazla koşturmak olmalıdır.

Kurumun ilk yıllarında ekonomi muhabirlerinin geceleri binada yanan ışıklara göre haber peşinde koştukları günleri hatırlayınca, gelinen noktada tüm oyunculara, ilk iki başkanımıza, eski - yeni tüm üye - yönetici ve personelimize ve de bizi dinleyen ve konularımıza hassasiyet gösteren değerli bakanlarımıza ve siz ekonomiden sorumlu bakanımıza teşekkür ediyor saygılar sunuyorum.

OSMANLIDAN CUMHURİYETE BANKACILIK SEKTÖRÜ

Prof. Dr. Zafer TOPRAK
Boğaziçi Üniversitesi

Sayın Başkan, değerli BDDK mensupları, seçkin izleyiciler.

Türkiye’de finansal yapılanmanın gelişimini küreselleşme olgusundan bağımsız bir şekilde ele almamız olanaksız. Gerçekten küreselleşme sözcüğü her ne kadar 80’li yılların sonunda iktisat literatürüne girmişse de, bugün artık küreleşme hemen tüm sosyal bilimlerde önemli bir girdi oluşturuyor ve küreselleşmeyi biz genellikle iktisat literatüründe 4 ayrı evrede görme çabası içerisindeyiz ve bu evreler biz de finans sektörünün yapılanması ve bankacılığın evrimi açısından da son derece önemlidir. Bir diğer deyişle, bu evrelerle Türkiye’deki bankacılık ve diğer finansal yapılanmanın evreleri üst üste örtüşüyor ve aynı dönemleri kapsıyor. Bunların başında şunu belirtmek gerekiyor.

İlk evre olarak 19. yüzyıl küreselleşmesi ki, bu genellikle küreleşmenin ilk evresi olarak ele alınır. 19. yüzyılın liberal dünya görüşü, özellikle klasik iktisadın normları, serbest ticaret damgasını vurmuş durumda, sermayenin büyük bir akışkanlık kazandığı bir evre, keza emeğin aynı şekilde serbest dolaşıma girdiği bir evre, 19. yüzyıl Osmanlı’yı da, Türkiye ekonomisini de belirlemiş durumda. Bu birinci evre olarak ele aldığımız süreç, 20. yüzyılın başına kadar devam ediyor. 1914 bir kırılma noktası. 1914’de genellikle bizim küresizleşme dediğimiz, yani batı dilinde deglobalization olarak nitelendirilen bir evre. Diğer bir deyişle, küresizleşme dediğimiz evrede aslında dünya ticaret hacminde bir daralma var ve sermayenin akışkanlığında bir durağanlık var ki, bildiğimiz gibi 1929 krizi de bu evrede gündeme gelecek. Bu küresizleşme evresi 1944’e kadar devam ediyor. 1944, yani 2. Dünya Savaşı’nın sonu diyebiliriz bildiğimiz gibi Bretton Woods ve burada IMF ve Dünya Bankası gündeme geliyor ve yeni bir evre küreselleşmenin 3. bir evresi, yani küresizleşmeden sonraki bir evreden bahsetmemiz müm-

kün. Şu farkla ki, bu ilk evre dediğimiz dönem yani 19. yüzyıl aslında bir iktisat terimiyle iregulasyon evresi, yani deragulasyon. Daha doğrusu devletin mümkün olduğunca ekonominin dışında kaldığı, marjda kaldığı piyasa mekanizmasının hakim olduğu bir dönem.

Oysa 1914'den itibaren devlet etkin bir şekilde ülke ekonomisinde mevzileniyor. Şöyle ifade edebilirim, devletin gayri safi yurt içi hasıladan aldığı pay 1914 öncesi genelinde %10 civarındayken, 1914 sonrası savaşın da etkili olduğu bir dönemde %30'lara, %40'lara varıyor. Bu evrede regulasyon dediğimiz olay var, yani devletin aktif bir şekilde katılımı söz konusu. Bu evrede aslında bizim ulusal ekonomiler dediğimiz yapılanmalar ortaya çıkıyor Türkiye'de de böyle, Latin Amerika ülkelerinde de böyle. Bir şekilde farklı bir ekonomik model, yani ilk evrede Adam Smith'in bir ölçüde liberal serbest ticaret esası üzerine kurulu modeli hâkim iken, ikinci evrede daha çok Alman ulusal milli iktisadı dediğimiz olgunun, Frederic List'in görüşlerinin hakim olduğu bir evre. Bizde de aslında Türkiye'de milli iktisat dediğimiz olgu ki, daha sonra devlet iktisadiyatı, devletçilik hatta karma ekonomi hamlesi gibi bir takım adlar altında farklı biçimlerde ortaya çıkıyor. Bu evre aslında korumacılığa yönelik, devletin bir ölçüde denetiminin etkin bir şekilde gündeme geldiği ve ulusal ekonomilerin yapılandığı bir evredir. Pazar göstergeleri bir ölçüde dışlanmış durumda. Bildiğimiz gibi dış ticarete clearing anlaşmaları var. Pazarın bir şekilde devlet tarafından denetlendiği ve dışlandığı bir evre diyebiliriz.

1944 sonrası ise aslında daha önceki iki dönemin harmanlandığı bir evre, yani bu dönemde aslında 1944 ile başlayan evre, 1970'lerin ortalarına kadar devam ediyor. Bildiğimiz gibi, 1970'lerin ortalarında özellikle petrol krizi, daha sonra stagflasyon, Amerika'da doların altınla bağının koparılması, 1971'de bu 3. evre son buluyor. Bu 3. evrenin özelliği aslında daha önceki 2 evrenin özelliklerini bir araya getirmesi. Bir tarafta pazar ekonomisi var, küreselleşme tekrar gündeme gelmiş ama aynı zamanda devletin denetim işlevini sürdürdüğü bir evre. Yani 1. evrede Adam Smith dedik, 2. evrede Frederick List dedik, 3. evrede Keynes Modeli hakim durumda. Hemen hemen dünyada, yani daha doğrusu Sovyetler Birliği dışında Batı dünyası dediğimiz ülkelerde bu hakim durumda. Yani Nixon, olsun Kennedy olsun, bunlar Keynes düşünceleri doğrultusunda ekonomiyi biçimlendiriyorlar. Ne zamana kadar 70'lerin ortalarına kadar, peki 70'lerin ortalarında ne oluyor. 1974 bir anlamda önemli bence, 1974'de Nobel ekonomi ödülü Hayek'e veriliyor. Hayek'in etkisinde yeni bir evre. Hayek'in etkisinde, Friedman Chicago Okulu, bu arada Latin Amerika'da Chicago Okulunun

etkin bir konum elde etmesi, Türkiye’de 1980 yılında 24 Ocak Kararları. Tabii Türkiye’de bu paralelde, Reagan - Reaganizm Amerika’da, Thatcher - Thatcherizm İngiltere’de ve Türkiye’de 24 Ocak Kararları ile birlikte neoliberal dediğimiz yeni bir yapılanmaya gidiliyor. Bu yapılanmada da, devletin küçüldüğü ve dışlandığı piyasa ekonomisinin etkin olduğu, büyük ölçüde biliyoruz 24 Ocak Kararlarının getirdiği yapılanma. Beraberinde tabii bankacılıkta da benzer gelişmeler olacak. Kısacası bu 4 evre ışığında biz finansal yapımızı irdeleyip değerlendirebiliriz. Şimdi ben tekrar başa dönmek istiyorum. Bu son evrelerle ilgili diğer konuşmacı arkadaşlarımız daha ayrıntılı biçimde sizi bilgilendirecek.

Osmanlıda bankacılık neden başladı buna bakmak gerekir. Yani hangi gereksinim sonucunda bankacılık gündeme geliyor? Bankacılık bildiğimiz gibi bir takım fonları talep eden ve arz eden kesimin olması gerekiyor. Bankacılık belirli bir risk payı ile bu iki kesimi bir araya getiriyor. Batıda bankacılığa baktığımız vakit, kapitalizmin gelişmesine baktığımız vakit aslında toplum katında bu fonlar talep edilmiş durumda. Oysa Osmanlıya baktığımızda toplum katında da fonlara talep var, ama fonları asıl talep eden devlet. Yani Türkiye’de bankacılık borçlanma anlayışı ile, devletin borçlanma süreci ile birlikte başlıyor. Daha önce bir takım banka girişimleri yok mu var, 1830’lu yıllarda 1840’lı yıllarda tabii bu arada şunu belirteyim Osmanlı ekonomisi de 19. yüzyılda da hızlı bir şekilde küreselleşiyor. Dünya ticaret hacmi 19. yüzyılda yirmi beş kat artıyor. Özellikle Batı ülkelerinde bu hacim bu ölçüde artıyor. Osmanlıda da keza bu boyutlarda olmasa da sekiz, on kat artıyor. Osmanlıda da dünyaya açılan bir ekonomik model var. Özellikle bildiğiniz Napolyon Savaşları sonrası hızlı bir dışa açılma söz konusu. Türkiye ticaret hacminde başı çekmiş bir ülke. Ders kitaplarında da gördüğümüz otuz sekiz ticaret anlaşması ve benzeri ticaret anlaşmaları ile birlikte tüm dünyada başı çekmiş bir anlaşma İngiltere ile yapılan ticaret anlaşması.

Şimdi bu evrede neden birdenbire Türkiye veya Osmanlı Devleti borçlanıyor. Tarih kitaplarında da görürsünüz, borçlanmanın gerekçesi olarak padişahların israfları, şu bu gerekçeleri ortaya konur. Bunlarla hiç ilgisi yok Osmanlı’nın borçlanmasının, iki nedenle borçlanacak Osmanlı. Osmanlı serbest ticaret evresinde senyoraj hakkını kaybediyor. Nedir senyoraj bir kere onu açıklayalım. Osmanlı bütçesi, eğer bütçe diyeceksek buna çağdaş anlamda bir bütçe yok. 20. yüzyıla kadar Osmanlı’nın geliri ile gideri varidat ve mesarif dediğimiz olay, daha 16. yüzyıldan beri açık vermekte bir bütçe açığı var. Osmanlı bu bütçe açığını bir şekilde kapalı bir ekonomik modelde, Osmanlı’nın kendisi bir dünya devleti niteliği taşıyor, dış ticareti son derece sınırlı, bunu bir ölçü-

de piyasadaki akçesinin, parasının vezin ve ayarını düşürerek ve böylece kendisine bir senyoraj payı ayırarak halletmiş durumda. Diğer bir deyişle, Osmanlı paraya sıkıştığı vakit kimi kez tabi olağanüstü vergi dediğimiz vergileri ihdas ediyor. Ama çoğu kez paranın değerini düşürüyor. İçindeki altın ya da gümüş oranını düşürüyor. Devamına sürekli Osmanlı tarihine baktığınız vakit bu paranın sürekli kırıldığı görürsünüz, ne zamana kadar 1844'de para reformu gerçekleşiyor, tahsisi ayar dediğimiz, ya da tahsisi sikke dediğimiz para reformu, bundan böyle Osmanlı parasını kırpamaz hale geliyor ve senyoraj olanağı ortadan kalkıyor, senyoraj hakkını kaybediyor. Bunun fiyat mekanizmasına etkisi olmuyor. Zaten Osmanlı'da parasallaşma son derece sınırlı o tarihlere kadar. Öte yandan Osmanlı'da narh denilen bir olay var, yani parasallaşmış kesimi denetliyor. Bir taraftan parayı devalüe ediyor, öteki taraftan fiyatları kontrol ediyor. Oysa ekonomi dışarıya açıldığı vakit, bu fiyat kontrol mekanizması çöküyor. Çünkü içerde kendi üreticinizi denetlersiniz, ama dışarıdan gelen malın fiyatını denetleyemezsiniz. Bunu kontrol edemez hale geliyorsunuz eskiden kontrol ettiğiniz bir alan artık sizin kontrolünüzden çıkmış oluyor. Bu durumda özellikle yabancı tüccarların da baskısı ile çünkü sağlıklı bir parasal düzen beklentisi içindeler. Bu 1844 dediğimiz para reformu gerçekleştiriliyor.

Tabi bu arada şunu da belirtmem gerekir Türkiye'de bugünkü düzenli para sistemi aslında uzun bir inifikasyon yani tevhit sonrası gerçekleşmiştir. Osmanlıda sırf Osmanlı parası yok, yabancı para cinsleri de Osmanlı topraklarında aynı şekilde tedavülde, ama bunun ötesinde çok değişik tür para var. Bunun içinde tek tip para yok, kuruş dediğimiz kambiyo kuruşu var, mihiri kuruş var, gerçekten çok değişik para türleri var. Sarraf dediğimiz insanların ana işlevi de bu paralar arasındaki ilişkiyi kurmak ve düzenlemek. Cebinizde bir altın lira olsa Osmanlı'da fırına gidip ekmek alamazsınız. Önce sarrafa giderek parayı bozdurmanız gerekir, oradan ufaltacağınız kuruşlarla ancak ekmek alabilirsiniz. Para bozma işlevi tamamen sarrafların görevi olarak addediliyor. Osmanlı'da tabi bankacılık öncesi sarraflar var, bankerler var, bunların devlete verdikleri borç avans niteliğinde. Mevsimsel borç bildiğiniz gibi tarım ekonomilerinde, ülke giderleri yıla dağılmıştır, oysa gelirler hasat mevsimine özgüdür ve aradaki boşlukları devlet avanslarla giderir. Bu avansları bir süre sarraflar ve bankerler sağlamıştır. Osmanlı borçlanmıyor, daha önce olsa olsa avans alıyor.

Ama dediğim gibi senyoraj hakkından mahrum kaldığı andan itibaren Osmanlı bütçesi açık veriyor. Bu açığı tek bir kanaldan giderebiliyor. Önce içerde bunu gidermeye yönelik uzun vadeli borçlanma için çabalıyor, ama maale-

sef Türkiye’de o tür bir sermaye birikimi yok, en sonunda yabancı finansal çevrelerden borçlanmak zorunda kalıyor, 1854 Kırım Savaşından itibaren. Bu borçlanmayı gerçekleştirebilmek için de Osmanlı Bankası, o zamanki adı Bank-ı Osmanî adlı bir yabancı kuruluşa imtiyaz veriyor. Aslında Osmanlı Bankası 1856’da kurulan banka, Türkiye’de kurulmuş ilk bankadır, ondan önce Bank-ı Dersaadet isimli Osmanlı bankerlerinin kurduğu bir banka var. Bu bankanın işlevi büyük ölçüde dışarı çekilen poliçelerde Osmanlı parasının rayicini koruyabilmektir. Buna yönelik bir kuruluş Bank-ı Osmanî. Zaten bir süre sonra 1852 de iflas ediyor. Ondan önce bir takım ticari bankalar kuruluyor, ama Osmanlı devleti ticari bankaların gereğine inanmıyor. Hatta kurulmuş olan kimi bankaları, Commercial Bank of Syria gibi bir takım bankaları kurulduktan sonra kapatıyor. Bunların işlevini bir şekilde görmezden geliyor, ya da tefecilik ve benzeri yerel ayanların bu konudaki engellemeleri, bu bankaların etkin bir şekilde faaliyet göstermesini engelliyor. Osmanlı Bankasının 1856’da kurulmasının geri planında borçlanma yatıyor.

Osmanlı dışı karşı borçlanmada aracı bir kuruluşa ihtiyacı var ve Osmanlı Bankası da bu işlevi görecek bir kuruluş, Osmanlı bütçe açığını diğer bir yöntemle de giderme peşinde. Dışarıya bakıyor, batı ülkelerine bakıyor, Bank of England kurulmuş, Banque de France kurulmuş veya İsviçre’de devlet bankası var, bir müddet sonra İtalya’da devlet bankası kurulacak ve bunların piyasaya sürdükleri banknotlar var, neden ben kağıt para piyasaya sürmeyim diyor ve Osmanlı hazinesi kaime dediğimiz bir tür kağıt, kağıt para diyemeyeceğimiz bir tür hazine bonusu diyebiliriz, tedavüle bu tür bir para sürüyor. Piyasadaki tedavül hacmini, ihtiyacını bu tür bir kağıt para ile gidermeye çalışıyor ve kısa sürede bu para devalüe oluyor, piyasayı giderek güç durumda bırakan bir para türü oluyor. Osmanlı Bankası’ndan Bank-ı Osmanî’den, Bank-ı Osmanî-i Şahane’ye geçiş, bir devlet bankası niteliğinde bir Osmanlı Bankasına geçişin gerekçesinde bu tamamen değeri düşmüş olan kâğıt paraların piyasadan çekilmesi var. Aynı zamanda tabii artık bir merkezileşme sürecine girilmiş durumda ve merkezileşme süreci sonucunda devlet gelirlerinin merkezde toplanması ve aynı şekilde masrafların merkezden görülmesi gerekecek, bunu yapacak bir banka ihtiyacı ve bu koşullar altında 1863 yılında Osmanlı Bankası’na bir devlet bankası imtiyazı tanınmıyor. Ancak dünyanın diğer yörelerinde merkez bankaları, bankalar var ama bunlar yerel sermaye ile kurulmuş bankalar, oysa Osmanlı Bankası önce İngiliz sermayesi ile kurulmuş ama devlet bankası olduğu vakit İngiliz ve Fransız sermayesinin hâkim olduğu bir banka ve Paris ile Londra’dan yönetiliyor. Yani Türkiye’nin Merkez Bankası Paris ve Londra’dan yönetiliyor.

Şimdi bütçe açıklarının bir başka nedeni var, onu da belirtmem gerekir. Türkiye'deki finans yapısını ve daha sonra Türkiye'deki yabancı sermaye ve yabancı bankaların önemini açıklamamıza yardımcı olacak. 19. yüzyılın ikinci yarısına baktığımız vakit tüm dünyada özellikle gelişmiş ülkelerde, devlet bütçelerinde önemli bir büyüme gözlemleniyor, bunun da nedeni 19. yüzyılın ikinci yarısında savaş endüstrisinin hızlı bir şekilde gelişmesi. Devletin kendi ordusunu donatabilmesi için giderek daha fazla gelire ihtiyacı var. Bu geliri nasıl karşılıyor batı ülkeleri? Bu geliri vasıtalı vergilerle, dolaylı vergilerle karşılıyor. O güne kadar aldığı doğrudan vergiler yanında esnekliği çok daha yüksek olan ve halkı çok daha etkin şekilde vergilemek anlamına gelebilecek olan vasıtalı vergileri devreye koyuyor.

Osmanlıda aslında bunu akıl ediyor ancak başaramıyor. Neden başaramıyor? Osmanlı vergi sistemine baktığımızda yüzyıllardır şerri normlar dâhilinde ihdas edilmiş bir vergi sistemi, yani aşar var, yani topraktan alınan ve hayvanlardan alınan şerri vergiler var. 20. yüzyıla bir gelir kapısı daha ekleniyor, o da gümrük gelirleri, önemli bir faktör oluyor ama bu üç gelir kapısı Osmanlı maliyesini ayakta tutuyor. Osmanlı vasıtalı vergilere başvuruyor, fakat bunları ihdas edemiyor, nedeni de kapitülasyonlar. Vasıtalı vergiler, yani patent vergisi gibi, temettü vergisi gibi vergiler büyük ölçüde yabancı tüccarların ve Osmanlı topraklarındaki yabancıların çıkarları ile ters düşüyor ve Osmanlı bu vergileri ihdas etmeye kalktığı vakit sürekli karşısında konsoloslukları, sefaretleri buluyor ve vasıtalı vergi ihdas edemiyor. İşte bütçe açıklarının giderek daha da açılmasının diğer bir nedeni de budur.

Osmanlı 1854'den itibaren borçlanıyor ve Osmanlı Bankası bu alanda önemli bir işlev görüyor ve 1870'lere kadar bu borçlanma devam ediyor. 1870'li yıllarda Dünya Buhranı meydana geliyor. 1873'den itibaren bu Buhran sonucu Osmanlı Devleti'de iflas ediyor, ardından bildiğiniz 1881 Düyun-u Umumiye ve onunla birlikte Osmanlı Devletinin bundan böyle iki maliye nezareti oluyor ki, biri diğerinden daha büyük. Düyun-u Umumiye aslında sayısal olarak baktığımızda çok daha güçlü bir kuruluş. On bin civarında çalışanı var, devasa güçlü bir örgüt. Osmanlı topraklarında vergileri tarh edebiliyor, borçları ödeyebiliyor, Osmanlı Bankası ile birlikte Osmanlı bütçesinde müdahale edebiliyor. Baktığımızda Osmanlı maliyesi 19. yüzyılda iki önemli kuruluşun Osmanlı Bankası ve Düyun-u Umumiye'nin denetimi altındadır diyebiliriz. Bu süreç küreselleşmenin bir uzantısı olarak gündeme gelmiş durumda.

Bu sürece tepkiyi kim gösteriyor? Bizim Jön Türkler dediğimiz, daha sonra İttihat ve Terakki adını alan örgüt tepki gösteriyor. 1900'lerin başından itiba-

ren küresizleşme ortamı Jön Türklere bir fırsat yaratıyor. İttihatçılar aslında bu Manchester Ekonomisi dedikleri serbest ticaret anlayışını bir kenara bırakıyorlar ve tamamen Alman ekonomik modelini benimseyerek yapılandırılan Alman sanayileşmesine benzer bir modeli Türkiye'ye getirme çabası içindeler. İttihatçılar bankacılığın önemini idrak etmiş bir kadro. Ziya Gökalp'e baktığımızda organizist bir anlayışla bankayı bedenine kalbine benzetiyor ve bütün damarları da kredi mekanizmasına benzetiyor. Çağdaş bir modernite aslında, bankacılık aracılığıyla gerçekleşebileceği o tarihte benimsenmiş durumda.

19. yüzyılda Osmanlı ekonomisinin özellikle tarım kesimindeki gelişmeler kırsal kesimde bir tür orta sınıf oluşturmuş durumda. Bu orta sınıf İttihatçıların da desteği ile, İttihatçıların finansal desteği ile Maliye Nezaretinin katkıları ile yerel tek şubeli bankalar kurmaya başlıyor. 1908 sonrasında bu bankalar Türkiye'de daha da güçlenen bir orta kesim tabaka oluşturmaya başlıyor ki, bu kadrolar çok önemli. Bankaları kuran isimlere baktığımızda İttihat ve Terakki mensubu insanlar kurmuş ve bu bankaları kuranlar aynı zamanda milli mücadeleye yıllarında Anadolu'da Müdafai Hukuk Cemiyetini kuran insanlar. Milli mücadelenin tabanında İttihat ve Terakkinin oluşturduğu bu finansal yapı yapıyor diyebiliriz.

Bu arada tabii Osmanlı Bankası'ndan söz etmek istiyorum. Osmanlı Bankası'nın her ne kadar tedavüle kâğıt para sürme yetkisi olmuşsa da, bu banknotlar hiçbir zaman para işlevi görmüyor. Daha çok büyük tüccar arasında senet işlevi görüyor. Osmanlı Bankası'nın tedavüle sürdüğü banknotların kupürleri büyük kupürler. Örneğin 500 liralık banknot var mesela. Bir devlet memurunun yıllık geliri 500 lira değil, ancak tüccarın kendi arasında kullandığı bir araç bir bono işlevi görüyor. İttihatçılar da bunun farkında zaten, Osmanlı Bankası'nın sermayesi bile Türkiye'de değil. Hasat mevsimi Osmanlı Bankası'nın sermayesi Türkiye'ye geliyor, tüccarın hasat mevsimi bitince bütün para yani altınlar Marsilya üzerinden Fransa'ya nakledilerek orada hazine bonolarına yatırılıyor. Kısacası Osmanlı Bankası hiçbir zaman devlet bankası işlevi görmüyor. İttihatçılar bunun bilincinde olduklarından alternatif bir merkez bankası oluşturma çabası içerisindedir. Özellikle savaş yıllarında savaşa girdikleri vakit ilk yaptıkları iş kapitülasyonları kaldırmak. Ardından kendi Osmanlı Bankası'na imtiyaza rağmen bu sözleşmeyi ihlal ederek kendi kâğıt parasını çıkartıyor. Bugün cebimizdeki kâğıt paranın temeli 1915'de çıkarılan evrak-ı nakdiyedir. 1916 sonu, 1917 başında İtibarı Milli dediğimiz bankayı kuruyor. İtibarı Milli Bankası, aslında potansiyel olarak Osmanlı Bankası'nın yerini alacak banka. Önemli imtiyazları

var ve kurucular arasında Maliye Nazırı Cavit Bey gibi kişiler var, Selanikli tüccarlar var ve halktan toplanan sermaye söz konusu. 4 milyonluk sermaye bir şekilde hisse senedi çıkarılarak halktan toplanıyor. Aradaki açığı da Maliye Nezareti dolduruyor. Birçok ayrıcalıkları var, maden ayrıcalıkları falan.

Bu banka aslında daha sonra İş Bankası'nı ayağa kaldıran bankadır. İş Bankası 1924 yılında Atatürk'ün inisiyatifi ile Celal Bayar öncülüğünde kurulmuş bir bankadır. İş Bankası'nı İş Bankası yapan 1924'de İtibar-ı Milli Bankası ile bir araya gelmesidir. Kadrolara baktığımızda ve bugün mesela ben İş Bankası Müzesinin kurucusuyum, Eminönü'ndeki bu bina eskiden Bahçeşehir Şubesi olarak bilinen bina eskiden İtibar-ı Milli Bankası'nın genel müdürlük binasıdır. Bu katılım sonucunda İş Bankası'nın sermayesi dörtte biri ödenmiş 1 milyonluk bir sermaye ile kurulmuştur. Yani hiç kimse İş Bankası'nın bir performans göstereceği beklentisi içinde değildi, Cavit Bey dâhildir. Hatta Celal Bayar anılarında bunu net şekilde ifade eder. Bu bankanın hiçbir şekilde ayakta duramayacağı tarzında bir görüş hâkimdir. Özellikle yabancı sermaye bunu bu şekilde gündeme getirmektedir. O dönem için 1 milyon ya da 250 bin liralık bir sermaye hiçbir şey ifade etmemektedir. İş Bankası özel bir banka olarak kurulmasına karşın kamusal desteği her zaman arkasında görmüştür. İş Bankası Türkiye'de ulusal bankacılığın en önemli projelerinden birisidir. İş Bankası Türkiye'de mevduat bankacılığını başlatan bankadır. Daha önce Osmanlı'da bu tür bir mevduat olayı yoktur. Ticari mevduat vardır, yani insanlar kendi tasarruflarını gidip bankaya yatırmazlar, tüccarlar yatırır. Özellikle Celal Bayar'ın en başarılı projelerinden biri Kumbara Projesidir. Çocuklara yönelik gibi görünür ama ebeveynin kumbara nedeni ile bankaya gitmesi nedeni ile birdenbire Cumhuriyet Türkiye'sinde mevduat bankacılığının doğduğunu görürüz.

1920'lerde Türkiye bankacılık alanında çok önemli atılımlarda bulunmuştur. 1910'lu yıllarda başlayan ulusal bankacılık, söylediğim küreselleşme olgusu bir tarafta, ulus devleti inşa ederken öbür taraftan ulusal bir ekonomiyi ve bununla bağlantılı olarak ulusal bankacılık sektörünü oluşturmuştur. 1920'lerde Türkiye'de bankacılık alanında önemli gelişmeler olmuştur. Meslektaşım Nevin Coşar ayrıntılı şekilde gündeme getirecek, ama ben şu hususa değineceğim. İş Bankası projesi çok büyük bir projedir. Buna sırf bir banka olarak bakmamak gerekir, Türkiye'de sigorta sektörünü de biçimlendiren ulusal bağlamda İş Bankası olmuştur. 1925 yılında Anadolu Sigortayı kurmuştur, önemli imtiyazlar almıştır. Anadolu Sigorta'nın rüçhan hakkı vardır. Tüm kamusal kuruluşların sigortasını üzerine almıştır. İkincisi de 1929'da kurulmuş olan Milli

Reasürans'dır. Milli Reasürans'ın tekeli 21. yüzyıla kadar devam etmiştir. Sigortacılık sektörü Türkiye'de ayrıcalıklı bir konumdadır. Buna en büyük protesto da batı sigorta şirketlerinden gelmiştir. İngiltere 20 yıl Türkiye'yi protesto etmiştir.

Diğer bir husus da, İş Bankası bugün bir mevduat bankası, ama kurulduğunda aynı zamanda bir yatırım bankasıdır. Daha doğrusu o tarihte kurulan yapısal bir değişim geçiren Ziraat Bankası da bir yatırım bankasıdır. Türkiye'de 1940'a kadar Etibank'a devire kadar Türkiye'de kömürün %50'sinden fazlasını İş Bankası çıkarmaktadır. Bildiğiniz İpek İş'ten tutun Şişecam'a kadar dokuma sektörü, çimento sektörü bütün bu sektörlerin başlangıç evresinde İş Bankası vardır. Müzeyi gidenler görmüştür, orada ayrı bir iştirak bölümü yapılmıştır. Müzeyi kurarken İştirakler Genel Müdür Yardımcısına söylediğim vakit bu iştirakleri İş Bankası kendisi kurdu diye, şaşıtı kaldı bu kadar iştirakimiz mi varmış şeklinde.

Kısacası 1924'de kurulan İş Bankası Türkiye'de mevduat bankacılığını başlatmış ve yatırım bankacılığında önemli bir yol çizmiştir. Tabi bu arada Ziraat Bankası'nı da unutmamak gerekir. Ziraat Bankası 19. yüzyılda Türkiye'de klasik iktisat öğretisi o kadar hâkimdir ki, Türkiye bir tarım ülkesidir. O yüzden kalkınma olacaksa tarımla olacaktır, o yüzden tek bu alandaki yatırım daha doğrusu fonların kaydırılacağı bir tarım diye düşünmüştür ve Ziraat Bankası'nı ihdas etmiştir. Bildiğiniz gibi Memleket Sandıkları vardır, daha sonra Menafi Sandıkları, 1888'de de Ziraat Bankası oluşmuştur. Bunun dışında banka veya benzer kuruluş Emniyet Sandığı vardır. 1860'larda kurulan o da çok sınırlı bir kesime kredi olanağı sağlayan bir kuruluştur. Ama bütün olay ulusal bankacılık bu söylediğim regülasyon evresinde, küresizleşme evresinde meydana gelmiştir.

1920'li yıllarda diğer önemli bir girişim Devlet Sanayi ve Maadin Bankası'dır. Bu Banka Türkiye'nin sanayileşmesini hedefleyen, gelişme bankası olarak bir yatırım bankası olarak gündeme gelmiştir ve Devlet Sanayi Bankası Osmanlı döneminde 2. Mahmut'tan kalan o dönemden beri birikim sağlayan, oluşmakta olan devlet sanayi kuruluşlarını devralmıştır. Defterdar, Bakırköy, Hereke, Beykoz bütün bu fabrikalar Devlet Sanayi ve Maadin Bankası'na devredilmiştir. Banka aynı zamanda 1920'li yıllarda birçok sanayi kuruluşunun da ardındadır. Onlara sermaye sağlayarak onlara ortak olmuştur. Ama maalesef 1929 Dünya Buhranı bu gelişmelere ket vurmuştur. İş Bankası, birçok bankanın çöktüğü bu Dünya Buhranını nasıl aşmıştır? 1920'li yıllarda da, keza 1910'lu yıllarda da olduğu gibi birçok taşra bankası vardır. Bunların birçoğu 1929 Buhranını atlatamamıştır. Devleti arkasına alarak İş Bankası bu evreyi de aşma imkânı bulmuştur. 1927'de kurulan Emlak ve Eytam Bankası vardır. Bu da eytam sandıklarını ekonomiye kanalize etmeye yönelik bir bankadır.

Son olarak 1930'da kurulan Merkez Bankası çok önemli bir gelişmedir. Türkiye ekonomisi için 1930 iki açıdan önemlidir. Birincisi Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu'dur, ki bu bütün regülasyon sürecinin omurgasını oluşturan bir süreçtir, 1980'li yıllara kadar sürüp gelmiştir ve Türkiye'de regüle edilen bir ekonominin en önemli unsurudur. 1944 yılı Türkiye için bir kırılma noktasıdır, çünkü Kazım Taşkent'in Yapı Kredi Bankasını kurduğu yıldır. Ardından 1946'da Garanti Bankası kurulmuştur. 1947'de Akbank kurulmuştur. Türkiye, Keynesgil ekonomik modele de bu tür özel kuruluşlar ile bir ölçüde geçiş sağlamıştır. Türkiye'de bankacılık 1980'lere kadar sıkı bir şekilde devletin denetimi altındadır, yabancı bankalara uzun süre izin verilmemiştir. Türkiye'de bankacılık sektörü ancak 1980'den sonra, yani 24 Ocak Kararlarından sonra daha liberal bir yapıya yönelmiştir. Bu arada tabii ki kur sistemimizde önemli değişiklikler olmuştur. Türkiye aynı zamanda önemli bir bunalım evresine girmiştir bankacılık açısından.

Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

TÜRKİYE'DE BANKACILIK: 1924 - 1980

Prof. Dr. Nevin COŞAR
Yıldız Teknik Üniversitesi

Konuşmama başlamadan önce Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun 10. Kuruluş Yılı Dönümünü kutluyorum. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu çalışanlarına ve başkanına saygılarımı iletiyorum. Prof. Dr. Zafer Toprak çok geniş kapsamlı bir giriş yaptı, ben de konuşmamı bu geniş kapsamlı girişe dayanarak devam ettireceğim.

Cumhuriyet Döneminin başlangıcında ulusal bir ekonomi ve piyasa oluşturma amacı çerçevesinde finansal alanda birçok düzenlemeler yapıldı. Kamu maliyesi ve para sisteminde istikrar ve güveni sağlayacak mali düzeni kuracak düzenlemelere gidildi. Örneğin denk bütçe sağlam para politikası bu temelde değerlendirilebilir. Denk bütçe politikası 1926 yılında, sağlam para politikası ise 1930'lardan itibaren uygulandı. Ulusal bankacılık sisteminin kurulması için sağlam bir temel oluşturdu.

Ulusal bankacılık sistemi Prof. Dr. Zafer Toprak'ın da söylediği gibi, 1920li yıllarda devletin öncülüğünde kurulan bankalarla ve yerel bankalarla gelişmeye başladı. Türkiye'de Cumhuriyetin kuruluş yılında 22 ulusal 13 yabancı banka toplam 35 banka bulunuyordu. Şube sayısı 439 idi. 1923 yılında yabancı bankalar mevduatın ve kredilerin yarısından fazlasını ellerinde tutuyorlardı. Ulusal bankacılık sistemi yoktu; bankalar genellikle ithalat ihracat işleri ile uğraşıyorlardı. İzmir İktisat Kongresi'nde ulusal bankaların kurulmasına yönelik olarak yoğun istekler dile getirilmişti. Bu çerçevede 1924 yılında İş Bankası'nın kurulduğunu görüyoruz. Daha sonra Ziraat Bankası anonim şirket haline getirilerek ticari kredi verebilir bir düzene sokuldu. 1926 yılında Emlak ve Eytam Bankası kuruldu. Türkiye'nin ilk yatırım bankası olarak adlandırılan Sanayi ve Maa-din Bankası kuruldu. 1925 yılında Osmanlı Bankası'nın Merkez Bankası fonksi-

yonlarını yürütme süresi 10 yıl uzatıldı. Ancak bankanın Osmanlı hükümeti üzerinde eski egemenliğini anımsatan hükümleri çıkarılmıştı. 1927 yılından itibaren Türkiye’de Merkez Bankası kurulması konusunda çalışmalar başladı. Birçok yabancı uzman getirildi. 1931 yılında Merkez Bankası faaliyete geçene kadar Osmanlı Bankası merkez bankası fonksiyonunu yürüttü.

Bunun dışında 1920’li yıllarda yerel bankaların sayısı arttı. Yerel bankalar tüccarların kısa dönemli kredi gereksinimini karşılamak için kurdukları bankalardı, ancak bu yerel bankalardan bazıları 1980lere kadar ulaştı. Bazı holdingler bu bankaları alarak daha sonra ulusal bankalar haline getirdiler. 1930’lara gelindiğinde İş Bankası, Ziraat Bankası, Emlak ve Eytam Bankasının faaliyetleri ile yabancı bankaların kriz ve mevduat piyasasındaki ağırlığının azaldığını söyleyebiliriz. 1930 yılında ulusal banka sayısı 44 ulusal bankaların toplam mevduattaki payı %70 e çıkmış, toplam krediler içindeki payı da %50’lerin üstüne yükselmışti.

1929 yılında dünyada yaşanan iktisadi krizin Türkiye üzerindeki etkisi çok yönlü oldu. İktisadi politika arayışı hızlandı, devletin ekonomik alana müdahalesi arttı ve bu müdahalenin sınırları tartışıldı. Para döviz piyasaları, dış ticaret sıkı denetim altına alındı. Merkez Bankası kuruldu, Türk Parasını Koruma Kanunu çıkarıldı ve 1930’larda bankacılıkta düzen sağlamaya ilişkin önlemler alındı.

1932 yılında Devletçilik politikasına geçiş 8 kanun çıkarılarak gerçekleştirilmişti. Bu kanunlarda Sanayi ve Maadin Bankası Sanayi ve Kredi Bankası ile birleştirilerek Sanayi Kredi Bankası kuruluyor ayrıca Sanayi Ofisi oluşturuluyordu. Yatırımların finansman ve yatırım fonksiyonları birbirinden ayrılmak istenmişti. Ancak büyük tepki gördü bunun sonucunda uygulamaya girmedi; daha sonra 1933’de Sümerbank kuruldu. 1935’de Etibank oluşturuldu. Bu iki banka sanayi planlarının uygulanmasını büyük ölçüde gerçekleştirdiler; hem yatırımları yaptılar hem finansman işini üstlendiler. Ayrıca, 1930’lu yıllarda özel kanunlarla kamu bankalarının kurulduğunu görüyoruz. Bunlar temel hizmetleri görmeye yönelik olarak ülke gereksinimlerine göre oluşturuldu. Örneğin 1933 yılında Belediyeler Bankası, 1938 yılında Denizbank ve Halk Bankası, Halk Sandıkları gibi.

1930larda bir diğer önemli konu kamu yatırımlarının finansman biçiminin gönüllü tasarrufların artırılması ve bunun bankalar aracılığı ile devlet tahvillerine yatırılması üzerine kurulmuştu. Dolayısı ile tasarrufun teşviki konusu önem kazandı; bir yandan tasarruf mevduatına güvence sağlanırken, diğer yandan bankalar küçük para ikramiyeler ile tasarrufu teşvik ettiler. İnsanlara yönelik tasarruf bilincini artırıcı propagandalar yapıldı. “paramı evde saklama, Türk Devleti

büyük milli bankalarımızdaki tasarruf hesaplarına kefilidir” şeklinde ilanlar verildi. Ayrıca, bankalar örneğin İş Bankası 1930 yılından itibaren banka mevduatına ikramiye vermeye başladı.

Tasarruflar teşvik edilince bunun hukuksal temelini sağlanması gerekiyordu. 1933 yılında Mevduatı Koruma Kanunu çıkarıldı. Ayrıca tefeciliği önlemek üzere yine 1933 yılında Ödünç Para Verme İşleri Kanunu çıkarıldı. Halk Bankası, Halk Sandıkları kuruldu bu çerçevede. 1936 yılında daha geniş kapsamlı bir bankacılık kanununun çıkarıldığını görüyoruz. Bu yeni kanunda banka tanımı yapıldı. Bankaların yönetimi, kuruluşu ve faaliyetleri belirlendi; ayrıca iştirakçilik konusu düzenlendi. Bankaların sanayi işlerine girmeleri olanaklı kılındı. 1920’li yıllarda iştirakçilik bankaların özel kanunlarına konulurken, 1936’da tüm bankaların iştiraklerde bulunmaları olanaklı kılındı.

1930’lu yıllarda 1929 Dünya Krizi’nin dış ticaret, para alanındaki önlemlerin, iktisat politikasındaki değişimin bankacılık sektörü üzerindeki etkisi devam etti diyebiliriz. Bir yandan devlet bankaları kurulurken bir yandan yerel bankalar iflas etti. Yabancı bankalar Türkiye’den ayrıldı. Türkiye’de 1932 yılında 60 banka 483 şube varken. 1929–1944 yılları arasında 24 ulusal 9 yabancı banka tasfiye oldu.

Bankacılık sektöründe ikinci bir evre, 1945 sonrası dönemde çok sayıda bankanın kurulduğunu görüyoruz. İkinci Dünya Savaşı sonrasında devlet müdahalesinin sınırları tartışıldı, içsel ve dışsal faktörlerin etkisiyle liberal iktisat politikaları uygulanmaya başlandı. Dış kaynaklar (dış yardımlar, krediler) önem kazandı. Savaş sırasında biriken servetler ticari alana ve bankacılık sektörüne aktı. Özel bankacılık canlandı, 1960 yılına kadar özel bankaların sayısı arttı. Artık kurulan bankalar ulusal banka şeklinde kuruluyor ve tek şubeli bankacılıktan çok şubeli bankacılığa yerel bankalardan ulusal bankacılığa doğru bir geçiş söz konusu oluyordu. 1944’de Yapı Kredi Bankası kuruldu. Daha sonra Garanti Bankası, Akbank, Türkiye Kredi Bankası, Tutumbank, Muhabank, Demirbank, Pamukbank, Raybank şeklinde birçok banka kuruldu, bunlardan bazıları günümüze kadar gelirken bazıları daha kısa ömürlü oldu.

1950’li yıllarda iktisadi büyümenin hızlanması ve enflasyon bankacılığı cazip hale soktu. Bu yıllarda yaşanan enflasyon 1936 Bankacılık Kanunu’nun getirdiği banka kurma limitlerini aşındırmıştı buna bir de ikramiyeler ile mevduat toplamının kolaylığı da eklenince 1950’li yılların ikinci yarısında spekülasyon iktisadi faaliyetleri destekleyen zayıf yapıdaki bankalar ortaya çıkmıştı. Dolayısıyla 1950’li yıllarda bankaların kar marjının da arttığını söyleyebiliriz.

İkramiyelerle ilgili olarak özellikle, 1944 yılında Yapı Kredi Bankası'nın kuruluşu önemlidir. Banka kurulduğu yıl tasarruf mevduatının %90'ı Ziraat ve İş Bankası'nın elindeydi. Yeni kurulan bir özel banka tasarrufları kendisine çekebilmek için, ikramiye uygulamasını başlattı ve bu ikramiyenin de konut olmasına karar verdi. O dönemde konut açığı vardı ve konuta talep yüksekti. Yapı ve Kredi Bankası ikramiye olarak ev dağıtmaya başladı. Bunu gören diğer bankalar da ikramiye dağıtarak mevduat toplamaya başladılar. Bu sayede yastık altında saklanan tasarruflar bankalara aktı. Rekabet ikramiyelerin çeşidini hızla artırdı. Ancak, kısa sürede ikramiyecilik dejenere oldu. Başlangıçta bir, iki derken yılda 15, 16 ikramiye çekilişi düzenlendi. Haftalık, aylık, dönemsel, şube açılışlarında ikramiye çekilişleri düzenlenmeye başlandı. Yastık altında bankalara akan para kalmayınca bu kez de bankalar birbirlerinin müşterilerini kapma yarışına girdiler. İnanılmaz hediyeler dağıttılar yazlık evler, tekneler, emekli ikramiyeleri, takım elbiseler gibi. Bu yakıcı rekabeti önlemek için zaman içinde bankalar bir araya gelse de bu yarış sonlanmadı. 1956 yılında Banka İşlerini Tanzım Komitesi kurulsa da, bu konuya bir çözüm getirilemedi. Bu sürece son noktayı 1958 yılında çıkarılan Bankacılık Kanunu koydu. Kanun bankacılık sektörünü yeniden düzenleyerek sadece mevduatı koruyucu değil, aynı zamanda iktisat politikası aracı olarak da bankaların önemini vurguladı. Bankaların kamu yararı özelliği vurgulandı. Sektöre giriş ve çıkışlar zorlaştırıldı. Banka mevduat ikramiyeleri de bir düzene sokuldu. Bankalar Birliği kuruldu.

Bankacılık Kanunu'nun ardından 4 Ağustos 1958'de İstikrar Tedbirleri alınmıştı. Bu tedbirler para arzının kısılmasını gerektiriyordu. Bankacılık sektöründe sıkıntılar kendisini göstermeye başladı. Buna bir de siyasal istikrarsızlıklar eklenince, 1960 Darbesi ile birlikte bankalardaki mevduatın kısa süre dondurulması mevduat çekişlerini hızlandırdı. Bu durum kredi enflasyonu yaratan kötü finanse edilen spekülasyon faaliyetleri finanse eden bazı bankaları etkiledi. Verdikleri krediler de geri dönmeyince, bu bankaların 1960–64 yılları arasında aşamalı olarak tasfiye edildiğini görüyoruz. 1950–1960 yılları arasında 24 yeni banka kurulmuştu. 1960–64 yılları arasında 15 banka tasfiye edildi.

1960'lı yılların bir özelliği de planlı bir kalkınma politikasının izlenmesidir. 1950–60 yılları arasında istikrarsızlıklar rastgele ekonomi politikaları enflasyona neden olmuş istikrarsızlık artmış bu nedenle plan doğrultusunda bir kalkınma politikası çizilmişti. Kalkınma planları büyük bankaları ve kalkınma bankalarını teşvik etti. 1950'li yıllarında görülen iflasların görülmemesi için küçük bankaların birleşerek büyük banka oluşturması teşvik edildi. Bankacılık sektörüne giriş-

ler ve banka faaliyetleri sıkı şekilde denetlendi, banka ikramiyeye çekilişleri Merkez Bankası kontrolünde devam etti. Bankalar yine konut vermeye devam ettiler 1970'lere kadar. 1975'de ikramiyeler kaldırıldı.

1960'larda bankaların bir özelliği de şube sayılarını artırarak mevduat toplamaya gitmeleri idi. Giderek şube sayıları arttı.

Bu dönemin bir özelliği bu dönemde iki tane yabancı sermayeli özel banka kurulurken özel ve kamusal kalkınma bankalarının kurulmuş olmasıdır. Kalkınma probleminin yoğun ilgi çekmeye başladığı 1950'li yıllarda Dünya Bankası az gelişmiş ülkelere uzmanlar göndererek, en önemli sorunun uzun vadeli kredi eksikliği olduğunu tespit etmiş ve bu ülkelere kalkınma bankası kurmaları önerisinde bulunmuştu. Kalkınma Bankaları uzun ve orta vadeli krediler veriyordu.

1960'lı yıllarda kalkınma bankalarının sayısı arttı. Aslında ilk kalkınma bankası 1950 yılında kuruldu Türkiye Sınâî Kalkınma Bankası'nın (TSKB) ilk kalkınma bankası olarak dünyada da kabul edildiğini görüyoruz. Sınâî Kalkınma Bankası bir özel sektör kalkınma bankası, bu banka bir taraftan Marshall fonlarından Türk özel sektörüne ait fonların özel sektöre kanalize edilmesini sağladı. Bir yandan da Dünya Bankası'nın Avrupa Yatırım Bankası'nın fonlarını özel sektöre aktardı. 1950li yıllarda ticari sermayenin sanayi sektörüne yönlendirilmesinde önemli bir rol oynadı. 1963 yılında ikinci özel sektör yatırım bankası olarak Sınâî Yatırım ve Kredi Bankasını bazı özel bankaların bir araya gelerek kurduğunu görüyoruz.

1960'lı yıllarda yapılan planlar kamu kesimi için emredici idi, dolayısıyla kamu yatırımlarının finansmanının sağlanması için devlet kalkınma bankaları kuruldu. 1964 yılında Devlet Yatırım Bankası, 1970'lerde Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası gibi. Bu arada Dünya Bankasının 1970'li yılların başında kalkınma bankaları ile ilgili politikası değişti. Banka, çoğu zaman ekonomik kârlılık kriterine göre kredilerin dağıtılmasını isterken, sosyal etkenlik kriterini kullanarak kredilerin dağıtılmasını ve sermayenin tabana yayılması politikasını gütmeye başladı. Bölgeler arası eşitsizlikleri azaltacak küçük işletmeleri teşvik edecek bir politika geliştirdi. TSKB'nin de bu dönemde bu yönde krediler verdiğini görüyoruz. Ancak 70'li yılların sonlarında dünyada yaşanan ekonomik krizin etkileri ve değişen iktisat politikaları bu gelişime son verdi. Bunun dışında Turizm Bankası gibi özel ihtisas bankaları kuruldu, 1988 yılında Kalkınma Bankası ile birleştirildi. Devlet Yatırım Bankası 1987 yılında Eximbank AŞ unvanını aldı. Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası 1988'den sonra Türkiye Kalkınma Bankası olarak faaliyet göstermektedir.

1970’li yıllarda özellikle enflasyon hızlandı. Bunun temel nedeni aslında kamu yatırımlarının finansmanının bir plana bağlanamamış olması idi. Planlar yapılmıştı fakat finansman planları yapılamamıştı. Bu konuda politik uyumsuzluklar ortaya çıkmıştı, bunun sonucunda 1970’li yıllarda bütçe açıkları arttı. Emisyon ile finanse edilen kamu yatırımları enflasyona neden oldu öte yandan ithal ikameci politikaların tıkanması kriz getirdi. 1970’li yılların özellikle ikinci yarısında. Bunun bankacılık sektörüne yansımaları vadeli mevduatlarda düşüş, vadesiz ve ticari mevduatlarda artışlar şeklinde oldu. Faiz enflasyonun altında kaldı, kaynak dağılımı bozuldu, yatırımlar altın ve gayrimenkule kaydı. Şube sayılarındaki artışlar ve enflasyon bankacılık sektöründe maliyet artışlarına neden oldu. Bankaların personel ve kira gibi cari giderleri arttı.

1970’lerin bir başka özelliği holding bankacılığıdır. Türk bankalarının 1960’lardan itibaren özellikle ekonomide ve sanayide iştirakleri arttı. 1970’li yıllarda banka yönetimleri holdinglerce ele geçirilmeye başlandı. Sanayi kuruluş ve işletmeleri, orta ve uzun vadeli kredilerin azlığı ve kredinin pahalı olması gibi nedenlerle banka edinerek kredi ihtiyaçlarını çözmeye yoluna gittiler. Bu durum 1980 sonrasında büyük sorunlara yol açtı. Kontrollü bankacılık döneminde nispeten yürütülebilse de 80 sonrası serbest bankacılık döneminde holding bankacılığı sorunlara yol açtı, bu alanda denetimlerin düzenlemelerin eksik kalması sorunlara neden oldu. 1979 yılında az sayıda banka piyasaya egemendir. Sektörün oligopolistik bir yapısı vardır. 4 bankanın toplam mevduattaki payı %67, kredilerdeki payı %66, şube sayılarındaki payı %52 dir.

Genel olarak, 1925’den 2009 yılına baktığımızda banka sayısının Türkiye’de çok fazla artmadığını görüyoruz. Banka sayıları ortalama 40-60 arasında değişmektedir, ancak şube sayıları artmıştır. Özellikle 1950 sonrasında şube sayısı arttı. 1970 yılına gelindiğinde özel bankaların şube sayısı kamu bankalarının şube sayısını geçmişti. 1960 yılında 710 kamu 573 özel banka şubesi bulunurken, 1970 yılında 1193 kamu 1226 özel banka şubesi hizmet vermekteydi. 1930–1980 yılları arasında yabancı sermayeli banka sayısı azaldı. Yerel bankaların sayısı azaldı, ulusal düzeyde çok şubeli bankacılık gelişti.

Türkiye’de Banka ve Şube Sayılarının Gelişimi (1925-2009)

Yıllar	Banka Sayısı	Şube Sayısı	Yurtdışı
1925	42	452	
1930	61	424	
1935	55	449	
1940	44	436	
1945	40	411	
1950	44	611	
1955	56	1235	
1960	59	1759	
1965	49	1981	2
1970	48	3210	2
1975	43	4425	6
1980	44	5975	9
1985	51	6292	12
1990	67	6468	13
1995	68	6490	19
2000	79	8259	61
2005	45	6555	49
2009	47	8766	53

Kaynak: 1995 kadar olan veriler Öztin Akgüç, Türkiye’de Bankacılık, 1992; Bankalar Birliği, www.bankalarbirligi.org.tr

Özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında iktisat politikalarındaki istikrarsızlıklar bankacılık kesiminin ülke ihtiyaçları paralelinde gelişmesini zorlaştırdı. Özel bankacılık faaliyetleri klasik bankacılık faaliyetleri ile sınırlı kaldı. Kamu sektörü bankacılığın gelişmesine yön verdi. Kamu sektörünün gereksinimleri Türkiye’de bankacılığın çerçevesinin çizdi.

Son olarak, Türkiye’de bankacılığın krizler, güven bunalımları, etik sorunlar içinde geliştiğini söyleyebiliriz. 1929 Krizi sonrası bankacılıkta düzen kuruldu bankacılık kanunu çıkarıldı. 1950’lerde bankacılık alanında sorunlar yaşandı, yeni bir bankacılık kanunu getirildi ve kontrollü bankacılık dönemi başladı. 1980 sonrası serbest bankacılık dönemi ve bunun ardından 2000 Krizi, bunun sonucunda da Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu oluşturuldu. Bir kez daha BDDK’nın 10. Kuruluş Yılı Dönümünü kutluyorum; Türkiye ekonomisine son derecede yararlı bir kurum olarak görüyorum. Teşekkürler.

YENİDEN LİBERALLEŞME DÖNEMİNDE BANKACILIK SEKTÖRÜ (1980-2000)

Doç. Dr. Emine Nur GÜNAY
Boğaziçi Üniversitesi

Konuşmama başlamadan önce değerli konuklarımıza tekrar hoş geldiniz diyor, BDDK'nın 10. Kuruluş Yılı Dönümünü kutluyor, istikrar ve başarıların konuşulduğu daha nice 10. yıllar diliyorum.

1980 ve 1990'lı yıllar... Aslında göreceli olarak daha yakın bir süreçten bahsedeceğiz. Biz akademisyenlerin yakından takip etmeye çalıştığı ama sizlerin sektör içinde olmanız nedeni ile bizlerden çok daha yakından takip ettiğiniz iç dinamikleri hafızalarımızı tazelemek amacıyla özetlemeye ve döneme damgasını vuran gelişmeleri vurgulamaya çalışacağım.

80'li ve 90'lı yıllar dediğimizde ilk akla gelen tüm dünyada esen liberalleşme ve küreselleşme akımları oluyor. Türkiye'de bu akıma paralel olarak 1980'li yıllarda liberalizasyon sürecine girmiş, finansal sistemde yapısal değişiklikler uygulamaya konmuştur. Reform niteliğindeki bu yapısal değişiklikler, bankacılık sektörünün ve finansal sistemin gelişmesini, büyümesini ve küresel sistem ile entegrasyonunu sağlamıştır.

Makroekonomik istikrar ve bankacılık sektörü birbirlerini karşılıklı etkileyen, aynı zamanda da birbirlerinden beslenen ve her zaman karşılıklı risk oluşturan unsurlardır. Sağlam bir bankacılık sektörü için makroekonomik istikrar, makroekonomik istikrar için de istikrarlı büyüyen bir bankacılık sektörü gereklidir. Bu bağlamda, '24 Ocak Kararlarını' yeni bir dönemin başlangıcı olarak kabul edersek, Türk bankacılık sektörünün gelişim sürecini günümüze kadar beş dönem çerçevesinde tanımlayabiliriz.

- 1980 öncesi 'Kapalı ekonomi ve Devlet etkinliği'
- 1980-1990 yılları arası 'Finansal serbestleşme ve Geçiş Dönemi'

- 1990-2001 yılları arası ‘Küresel sistem ile entegrasyon ve krizler’
- 2002-2006 yılları arası ‘Yeniden yapılanma ve büyüme’
- 2007-2010 yılları arası ‘Küresel finansal kriz ve belirsizlik’

Değerli konuşmacılarımız tarafından 1980 öncesi dönem tüm detayları ile değerlendirildi. Konuşmama 1980-2000 dönemine damgasını vuran olayları ve reform politikalarını 10’ar yıllık dilimler içinde Andrews and Josefsson’ın (2003) tanımladığı perspektiften yorumlayarak devam etmek istiyorum. Bu yaklaşım üç boyutu kapsamaktadır: makroekonomi, mikroekonomi ve yapısal sistem... Birinci boyut olan istikrarsız makroekonomik ortam yüksek enflasyon ve faiz oranları, oynak döviz kuru, yerel veya küresel şoklar sonucu ortaya çıkmakta, bankacılık sektörünün gelişimini ve yapısını doğrudan etkilemektedir. Bankacılık sektöründe mikroekonomi bazlı çarpıklıklar genellikle ters seçim (adverse selection), ahlaki çöküntü (moral hazard), asil-vekil problemi (principal-agent) konularından ve bilgi asimetrisinden kaynaklanmakta ve bunlar yetersiz bankacılık işlemlerine, zararlara, yolsuzluklara ve kayıplara zemin hazırlamaktadır. Üçüncü boyut, yapısal sistem ve içsel faktörlerden kaynaklanan çarpıklıklar olup, kamu bankalarının sistem içinde dominant olması, grup/holding bankacılığı, bazı grupların etkinliği ve lobi faaliyetleri, yetersiz hukuki altyapı, yetersiz denetim ve gözetim mekanizmalarından beslenmektedir.

Türk bankacılık sektörünün 1980-1990 yıllarına damgasını vuran temel özellik finansal liberalleşme ve deregülasyondur. Şu anda bizlere çok uzak gelen kavram ve uygulamalar aslında 20-30 yıl öncesinde çok önemli yapısal değişimlerin ilk adımlarını oluşturmuştur. Hafızalarımızı tazelemek açısından bazılarını hatırlamak gerekirse:

- 1980 yılının Haziran’ında mevduat ve kredi faiz oranları serbest bırakılmış
- Selektif kredi politikası değişmiş,
- 1983-84 yılındaki kararlar ile yurtdışından borçlanma ve döviz tutma izni verilmiş
- Serbest piyasa için gerekli kurumlar olan, sermaye, para, interbank, döviz ve altın piyasaları açılmış
- 1985 yılında yeni bankalar kanunu oluşturulmuş ve bankalar ilk defa tek-düzen muhasebe standartları ve dış denetçilerle tanışmış,
- Kambiyo politikası liberalleşmiş, 1989 yılında sermaye hareketlerinin serbestleşmiş,
- Yabancı bankaların sektöre girişine izin verilmiş ve banka sayısı artmıştır.

Kısacası, 1980-1990 döneminde rekabet, büyüme ve serbestleşmeyi hedefleyen yasal ve kurumsal düzenlemeler sonucu bankacılık sektörü büyümüş, toplam banka sayısı 37'den 64'e yükselmiştir. Ticari bankalar içinde en dikkat çekiçi gelişme yabancı bankalar daha sonra da özel bankalarda gerçekleşmiştir. 1980 yılında 19 olan özel banka sayısı 1990 yılında 25'e yükselmiş, yabancı banka sayısı ise 4'ten 22'ye çıkmıştır. 1980 yılında 21 milyar dolayında olan toplam aktif büyüklüğü, 1990 yılında 58 milyar dolar olmuştur. Toplam aktiflerin GSMH içindeki payı %29'dan %38'e yükselmiştir. 1980 yılında 21 milyar dolayında olan toplam aktif büyüklüğü, 1990 yılında 58 milyar dolar olmuştur. Toplam aktiflerin GSMH içindeki payı %29'dan %38'e yükselmiştir.

Bu on yıllık dönemi '**yapılanma ve geçiş dönemi**' olarak tanımlamıştık. Uygulamaya yönelik yasal düzenlemeler, reformlar, kanunlar, yönetmelikler çıkarılabilir ancak bunları uygulayacak kurumsal ve kültürel altyapı yoksa tüm bu düzenlemeler kağıt üzerinde kalır veya uygulamada krizlerle sonlanan bir çok engelle karşılaşılır. İşte 80'li yıllara damgasını vuran bu özelliktir. Bir örnek vermek gerekirse, finansal serbestleşmenin ilk adımı olarak Haziran 1980'de mevduat faizleri serbest bırakılmıştır. Küçük bankalar ve bankerler faiz yarışına girmiş, 1982 yılında banker krizi yaşanmış, bankerlerin ve bazı bankaların iflasına neden olmuştur. Finansal yönden zorlanan bankalara Merkez Bankası destek vermiş ve finansal yük devlet bankalarına devredilmiştir. İstikrar sağlanıncaya kadar faiz oranları tekrar Merkez Bankası tarafından belirlenmiş ve daha sonra sektördeki en büyük dokuz bankaya faiz belirleme yetkisi verilmiştir. Bu çok tipik bir örnektir. Yasa ve yönetmelik olarak her türlü çerçeve vardı ama bunu uygulayacak kurumsal altyapı oluşmamıştı. Gerekli denetleyici kurumlar ve sağlıklı rekabet ortamının olmaması 80'li yıllardaki liberalleşme sürecini bir ileri, bir geri götüren inişli-çıkışlı bir dönem yaratmıştır.

80'li yılları üç perspektiften yorumlarsak makroekonomik istikrarsızlığın temelinde bu dönemde yüksek oranlı enflasyonun neden olduğu ekonomik istikrarsızlık yatmaktadır. Yüksek enflasyon ve ekonomik dalgalanmalar faiz riskini artırmış, kaynak sıkıntısı yaratmıştır. Bankacılık sektörü genişleyen kamu finansman açıkları ile birlikte kronikleşen yüksek enflasyonun etkisi ile istikrarlı bir gelişme sürecine girememiştir. Henüz çok gelişmemiş olan iç borçlanma piyasasına rağmen bankacılık sistemi iç borçlanma için gönüllü ve hatta zorunlu bir aracı konumuna gelmiştir. Makroekonomik ortamın neden olduğu mikro bazda sorunlar bankaların risk algılamasını değiştirmiş, faiz ve kredi riski artmıştır. 80'li yıllarda bankaların en önemli fon kaynağı mevduatlardı. Faizlerin serbest

bırakılması ile mevduat faizleri enflasyona paralel artmış bankalar artan kaynak maliyetleri ve işletme giderlerini artan kredi faizleri ile karşılamaya çalışırken reel sektöre yönelik düşük maliyetli finansman olanakları olumsuz etkilenmiştir. Ayrıca enflasyon nedeni ile sektörde reel karlar ve özvarlıklar düşmüştür. Serbestleşme ve yeniden yapılanma haksız rekabet ortamı yaratmış ve özellikle yetersiz özkaynakla çalışan bankacılık sisteminde daha sonraki dönemlerde yaşanacak krizlerin alt yapısını oluşturmuştur.

1990'lı yılları '**Küresel sistem ile entegrasyon ve krizler**' dönemi olarak tanımlamıştık. 90'lı yıllarda Türk bankacılık sektörü hızlı büyüme, yenileşme ve küreselleşmenin getirdiği bir çok sorun ile karşılaşmıştır. Bu sorunların başında kronik yüksek enflasyon, çığ gibi büyüyen kamu finansman açıkları ekonomik istikrarsızlığa neden olurken, bu olumsuz koşullara politik istikrarsızlık ve çevresel faktörlerde eklenmiştir.

Önce olumlu gelişmelerden söz edersek; sektör hızlı büyümüş ve küresel finans sistemi ile entegre olacak teknolojik alt yapı ve insan kaynağına kavuşmuştur. 1990 yılında 64 olan banka sayısı 1999 yılında 81'e yükselmiş, ticari bankaların sayısı da 54'den 62'ye çıkmıştır. Kamu bankalarının sayısı 7'den 4'e yabancı bankaların sayısı 22'den 19'a düşerken, özel bankalar 25'ten 31'e yükselmiştir. Sektörel yapı değişmiş kamu bankalarının yoğunlaşma oranı toplam aktiflerde 1980 yılında %45 iken 1990 yılında %34'e düşmüştür. Bankacılık sektörünün toplam aktif büyüklüğünün GSMH'ya oranı 1990 yılında %38 iken 2000 yılında 155 milyar dolar ile %77'ye yükselmiştir. Büyüyen sektörde istihdam artmış, toplam personel sayısı 1990 yılında 120 bin civarında iken 1999 yılında 174 bine ulaşmıştır. Şube sayılarındaki artış istihdamdaki artışa paralel olmuş ve gerek sanayinin Anadolu illerine kaymaya başlaması, gerekse bireysel bankacılığında önem kazanması ile birlikte bankalar şubeleşmeye önem vermeye başlamışlardır. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler bankacılık sisteminin teknolojik alt yapısının gelişmesine neden olmuş bunun sonucunda yeni ürünler ortaya çıkmış hizmet çeşitliliği ve kalitesi artmıştır.

Olumsuz koşulları yine makro, mikro ve yapısal çerçevede ele alırsak, 'crowding-out effect', yani dışlama etkisini çok net olarak görebiliriz. Kronik enflasyon 90'lı yıllarda da sektörü olumsuz etkilemiş, kredi, faiz ve döviz kuru riski artarak devam etmiş, bu risklere likidite ve piyasa riskleride eklenmiştir. Aslında bankacılık sektöründeki hızlı büyümenin kaynağı devletin iç borçlanma politikasından kaynaklanmış ve sağlıksız bir yapı oluşmuştur. Hazine ile bankalar arasında işbirliği oluşmuş ve bankacılık sistemi iç borçlanma için gönüllü bir

aracı konumuna gelmiştir. Bankalar devlet iç borçlanma kağıtlarını bir yandan karşılık olarak tutarken, bir yandan da risksiz kar kaynağı olarak değerlendirmişlerdir. Bankalar kamu kağıtlarına yoğun yatırım yapmışlar ve sistem içindeki asli görevlerinden uzaklaşmışlardır. 1980’de %54 olan kredilerin toplam aktifler içindeki payı, 1990 yılında %44 düzeylerine ve 2000 yılında %33’e gerilerken, aynı dönemde menkul değerlerin payı %6’dan % 24’e yükselmiştir.

Ekonomik istikrarsızlığa siyasi istikrarsızlık ve çevresel faktörler eklenmiş ve piyasa riski bu dönemde bankaları çok olumsuz etkilemiştir. 90’lı yılların politik yapısına bu dönemde şöyle bir göz atarsak 10 yıl içinde dört seçim dokuz koalisyon hükümeti olduğunu görürüz. Bu dönemde radikal ve terörist akımlar sürekli gündemde olmuş bunlara ek olarak bölgede beklenmeyen gelişmeler yaşanmıştır. Bazı örnekleri Ortadoğu sorunları Balkan ve Kafkaslar, Körfez Savaşı Azerbaycan Ermenistan savaşı Kosova ve Bosna Savaşları Filistin Problemidir. Türkiye bu bölgede sorunların ve hatta savaşların yaşandığı ülkelerle tarihi dini veya kültürel bağları nedeni ile taraf olmak zorunda kalmıştır. Bölgesel savaşlara ek olarak bir de dünyada beklenmeyen gelişmeler olmuştur. 1997 Asya Krizi, 1998 Rusya Krizi, 2000 Latin Amerika Krizi derken Türkiye’de Latin Amerika ile birlikte krize girmiştir. Bütün bu kaotik ortama bir de 1999 yılındaki iki büyük depremi eklersek, tüm içsel ve dışsal faktörlerin piyasa riskini nasıl etkilediğini tahmin etmek güç olmamaktadır.

Tüm bunların yansıması sonucu mikro düzeyde bankaların risk algılaması ve stratejileri değişmiştir. Kamu borçlanma gereğinin yüksekliği, yüksek enflasyon ve faiz sarmalı sorunlu kredilerin artmasına ve aktif kalitesinin bozulmasına neden olmuştur. Sermaye hareketlerinin 80’li yılların sonunda serbestleşmesi ile yurtdışından döviz olarak borçlanma imkanı bulan bankalar reel getirisi daha yüksek ve risksiz kamu kesimi borçlanma kağıtlarına yatırım yapmaya devam etmiş, açık pozisyonları tehlikeli boyutlara ulaşmış ve aktif-pasif dengesi bozulmuştur.

Yabancı bankaların sektöre girişi ile sektörde rekabet artmıştır. 1980’li yılların sonları ve 1990’lı yıllarda kamu borçlanma ve deregülasyon politikası fiyat ve fiyat dışı (hizmet kalitesi, ürün çeşitliliği, yapısı, teknoloji, reklam vb.) rekabeti körüklemiş, ürün yelpazesinin genişlemesi ile oluşan potansiyel riskler haksız rekabet ortamı yaratmıştır. 1994 krizi ile uygulamaya geçen sınırsız mevduat güvencesi müşterileri daha fazla getiri sağlayan kurumlara yönlendirmiş ve özellikle küçük ölçekli bankalar yoğun rekabet ortamı yaratarak fon maliyetlerini yükseltmişlerdir. Buna bir de 90’lı yılların ikinci yarısında düşük sermaye ile

banka lisansı alma kolaylığı eklenince küçük ölçekli bankaların sayısı artmış ve 1999 yılında banka sayısı 81'e ulaşmıştır.

- Aslında 80'li yılların sonu ve 90'lı yıllarda hızlanarak yaşanan bu sağlıklı yapının kaynağı
 - devletin aşırı borçlanma gerekliliği,
 - politikacıların gerek kamu bankaları, gerekse düzenleyici kurumlar üzerinde oluşturdukları baskılar,
 - ve çarpık gelişen ekonomik düzen içerisinde bankacılık sisteminin kolayca kaçarak faaliyet gösterme çabasından,
- oluşmaktadır.

Türk Bankacılık Sektörü sağlıklı ve yapay bir büyüme ile 2000'li yıllara geldiğinde tarihinin en derin krizini yaşamıştır. Sözlerime son verirken izninizle 2000 yılından 2010 yılına atlayarak paylaşmak istediğim bir şey var. 2010 yılına geldiğimizde Türk Bankacılık Sektörü iyi ki bu derin krizi 10 sene önce yaşamış diyorum. Türkiye'de yaşadığımız ve büyük ölçüde ülke kredi notunun düşüklüğüne neden olarak gösterilen olumsuzlukların gerçekte büyük ölçekte küresel sistemin en önemli aktörlerinde bile aynen yaşandığını maalesef geçtiğimiz birkaç yıl içinde tanık olduk. Lokal yapısal sorunlarla kendimizin yarattığı 2000-2001 krizi sonrasında başarıyla uygulanan 'Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı' ve etkin bir 'Denetleme ve Düzenleme Kurumu' sayesinde Türk bankacılık sektörü başarı öyküsü haline gelmiştir. Son iki yılda katıldığımız tüm uluslararası konferanslarda Türkiye'nin uyguladığı politikalar ve yasal düzenlemeler gündeme gelmekte ve yükselen piyasalar arasında örnek gösterilmektedir. 2001 Krizi öncesi dönemin ülke ekonomisine maliyeti çok yüksek olmuş ama kriz sonrası dönemde önemli dersler alınmış, kriz sonrası dönemde yapılması gerekenler yapılmıştır. Daha fazla 2000'li yıllara ve öğleden sonraki oturumun konularına girmeden sözlerime burada son vermek istiyorum. Beni dinlediğiniz için çok teşekkür ederim.

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE DÜZENLEYİCİ ÇERÇEVE

Korkmaz İLKORUR
Oliver Wyman Türkiye

Sözlerime, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun 10. Kuruluş Yıl Dönümü nedeni ile yapılan bu konferansa beni de konuşmacı olarak davet ettiğiniz için başta Sayın Başkan olmak üzere tüm Kurum çalışanlarına çok teşekkür ederek başlamak istiyorum. BDDK'yı kuruluşundan bu yana yürüttüğü etkin çalışmalarından dolayı kutluyor, başarılarının katlanarak daha nice on yıllar devam etmesini temenni ediyorum.

Bu konferansın programını incelediğimde konuşmacıların, ben hariç tümünün, çok saygıdeğer akademisyenler olduğunu gördüm. Bu bana, 1960lı yılların sonunda Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde başladığım Doktora çalışmalarını iki yıl sonra yarıda bırakmış olmamın pişmanlığını, 42 yıllık üniversite sonrası yaşamımda pek çok kez olduğu gibi, bir daha yaşattı. Hayatta insanın her istediğini gerçekleştiremediği gerçeğinin tesellisi ile avunup, bu konferansta bunca kıymetli akademisyenin arasında hangi sıfat veya pozisyon ile yer almış olmamı, konuşma konum olan “Bankacılık Sektöründe Düzenleyici Çerçeve” alanı ile ilişkiyi belirterek açıklamak istiyorum.⁽¹⁾

Her ne kadar Konferans Programında bir Uluslararası Finansal Müşavirlik Firması olan Oliver Wyman'ın Türkiye'deki ayağı olarak tanıtılıyor isem de, Düzenleyici Çerçeve konusundaki ilgim, Türkiye'nin de kurucu üyesi olduğu Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)'nin özel sektöre açılan penceresi olan Business and Industry Advisory Committee (BIAC)'sindeki görevimden kaynaklanıyor.

Bir hükümetler arası teşkilat olan OECD'nin yaptığı her türlü çalışmaya çalışanlar dünyasının (TUAC) yanı sıra iş dünyası da katılır. O nedenle, her

(1) Bu konuşmamın tümünde “düzenleyici” tanımında hem düzenlemeleri, hem de bu düzenlemeleri yapan kurumları kast ediyorum.

iki pencerede de OECD'nin çalışma konuları ile ilgili çalışma komiteleri kurulur. OECD'nin en önemli çalışma konularından biri "Düzenleyici Reform Governance"dir. Ben de, 2002 senesinden beri özel sektörü temsil BIAC'daki Düzenleyici Reform çalışma grubunun başkanlığını yapıyorum. Burada konuşmacı olarak bulunmamın esas nedenini de eski bir bankacı olmaktan veya bir uluslar arası finansal hizmetler danışmanlık kuruluşunun mensubu olmaktan çok OECD'de yaptığım bu çalışmalar teşkil etmektedir.

Panelimizin ana konusu "Türk Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılanma ve BDDK Sonrası Dönem". Bu ana konu çerçevesinde, benim konuşmamda belki daha çok geçmişten bahis ederek BDDK kurulduktan sonra nasıl bir düzenleyici çerçeve oluşturulduğundan bahis etmem beklenebilir. Ancak, ben, bunlardan bahis etmeyeceğim. Bir tek şunu söyleyeceğim: "İyi ki kuruldu BDDK. Zira Türk bankacılık sektöründeki gerekli yeniden yapılanma bağımsız bir düzenleyici ve denetleyici kurum kurulmaksızın mümkün olmazdı. Ama şimdi zaman ileriye bakmak ve geleceğin gereklerine uygun düzenleyici çerçevenin hazırlıklarını yapmak zamanıdır".

BDDK'nın kuruluşunun 10. yılı nedeni ile yapılan bu konferans ve onun gündeminde "Bankacılıkta Düzenleyici Çerçeve"nin tartışılması kanımca fevkalade zamanlı olmuştur. Zira, bir tarafta global krizin bir sonucu olarak ortaya çıkan küresel finansal reform gereği düzenleyici çerçeve üzerinde düşünce üretimi ve tartışmaları zorunlu hale getiriyor. Diğer taraftan ise, Türkiye ekonomisinde özellikle yeni bir büyüme modeli arayışları var. Bu arayışta ve belirlenecek olan modelin yürütülmesinde finansal hizmetler sektörüne çok büyük bir rol düşeceği inkâr edilemez. Bu bağlamda, başta bankacılık olmak üzere finansal hizmetler sektöründeki kurumsal çeşitlenme ile ürün ve hizmetlerde zenginleşme ve finansal kaynaklara erişimin artırılması şüphesiz düzenleyici çerçevede önemli değişim ve gelişmeleri gerektirecektir. Dolayısı ile BDDK'nın 10. Kuruluş Yılı ve bu nedenle organize edilen bu konferans, hem küresel, hem yerel boyutta yeni düzenleyici paradigmasının belirlenmesine ilişkin bir sürecin başlangıç aşamasına rast geldiğinden ayrı bir anlam ifade etmektedir.

Böyle önemli bir aşamada ve geçirdiğimiz on yılın ışığı altında yeni bir düzenleyici paradigma ile bankacılık sektöründe geleceğin düzenleyici çerçevesini tartışabilmek için ilk önce, onun ana üst kavramı olan "düzenleyici governance"ı olgusundan bahis etmekte yarar vardır. Zira düzenleyici governance'ı dediğimiz ana kavramı doğru olarak algılamadan ve gereklerini yerine getirmeden herhangi bir alt sektörde etkili bir düzenleyici çerçevenin oluşturulması mümkün değildir.

Burada, uzun uzun, düzenleyici reform governance'ı ve ayrıntıları üzerinde konuşmayacağım. Ancak, OECD'nin küresel düzeyde kullanılan deyimini ile "yüksek düzeyde bir düzenleyici kültürü"ne sahip olabilmenin temel şartlarını belirtmek ile yetineceğim. Önce, kısaca düzenlemelerin neden çok önemli olduğunu kısaca hatırlatayım: Düzenlemeler, kamusal yaşamı yönetmede kullanılan en önemli araçlardır. Yokluğu veya kötüsü tek kelime ile kamusal yaşamda "kaos" yaratır.

Yüksek kalitede bir düzenleyici kültürüne sahip olunması için gerekli ilkeleri ise şöyle sıralayabiliriz: 1. Düzenleyici governance'ı (dolayısı ile reform) en yüksek siyasi düzeyde sahiplenilmelidir; 2. Parlamento, tüm hükümet organları ve bürokrasi düzenleyici yönetim konusunda yüksek bir inanç, koordinasyon ve diyalog içinde olmalıdır; 3. Düzenlemelerin yapılmasında, düzenlemelerden etkilenecek olanlar ile geniş bir danışma yapılması ve kapsamlı bir konsensüs sağlanması şarttır; 4. Düzenlemeler, belirli aralıklarla etki analizine tabi olmalı, olumsuz etkileri olanlar düzeltilmeli veya kaldırılmalıdır; 5. Düzenlemeler, idari basitlik ilkelerini çiğnememeli; hatta, düzenlemeye alternatif araçlar geliştirilmelidir; 6. Yüksek düzeyde düzenleyici kültürü, başta yerel yönetimler olmak üzere çok katmanlı olmalıdır.

Bankacılık sektöründe etkin düzenleyici çerçevesine eğilebilmek için önce üst ana kavram olan düzenleyici yönetimi konusunda bu hatırlatmaları yaptıktan sonra ikinci bir hatırlatmayı daha yapmak gerekiyor. O da, bağımsız düzenleyici kurumlar ile ilgili. Zira Türkiye'de bu kurumların algılanması ile ilgili çok ciddi yanlışlıklar olduğunu savunuyorum. Bağımsız düzenleyici ve denetleyici kurumların, liberal demokratik ülkeler kesiminin daha oldukça genç ve son 30 senenin bir olgusu olduğunu söylersek çok yanılmamış oluruz. Ortaya çıkışı, bu ülkelerde ekonomi boyutunda hükümetlere düşen görevin yeniden belirlenmesi ile olmuştur. Buna göre, devletin, ekonomide bir "iş yapan ekonomik oyuncu" rolü azalacak; buna mukabil, ekonominin işleyişinin etkinlikle düzenlenmesi ve denetlenmesi ana görevi olacaktır.

Devletin, bazı alanlarda, bu düzenleme ve denetleme işini etkinlikle yapabilmesi için kapsamlı ve derin "endüstri bilgisini" içerecek yeni kurumlara ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaç, bağımsız düzenleyici ve denetleyici kurumlar tarafından giderilecektir. Bu dönemde liberal demokratik ülkelerin bir liberalleşme-deregülasyon-re-regülasyon sürecinin yanı sıra devlet monopollerinden özelleştirmeye geçtiklerini unutmamak gerekir. Böyle bir ortam içinde yeşeren bağımsız düzenleyici ve denetleyici kurumlar, bu ortamın gereklerine uygun olarak iki

gerekli şartın birini veya ikisini birden taşıyan alanlarda ortaya çıkmışlardır: 1. Alan (veya sektör) özel denetim ve gözetim gerektirmektedir (bankacılık, sermaye piyasası, rekabet gibi); 2. Sektör bağlantı sektörüdür. Özellikle de, devlet monopolünden çıkmaktadır ve sonuçta bir özel sektör monopolü haline gelmesi önlenmelidir (enerji, iletişim, ulaşım gibi).

Türkiye'nin ilk bağımsız düzenleyici ve denetleyici kurumu olan Sermaye Piyasası Kurulu 1981 yılında kurulmuştur. Yani, Türkiye'nin de bu tür kuruluşlarla ilgili nerede ise 30 yıllık bir geçmişi ve tecrübesi vardır. Buna rağmen, bağımsız düzenleyici ve denetleyici kurumların geliştirilmesi sürecimizin çok sancılı olduğunu söylemeliyim. Bu sancuların nedenlerini birkaç noktaya dayandırmak mümkündür. Birincisi, Türkiye'de çok uzun yıllar devletin bir ekonomik oyuncu olarak ekonominin içinde yer almasından kaynaklanmaktadır. Bunun bir sonucu olarak, öncelikle siyasi kadrolar düzenleme yapma yetkisini kendilerinin dışında kalan kişi ve kurumlar ile hatta bunların görev ve sorumlulukları gene kendileri tarafından Parlamento'da belirlenmiş olsa dahi, paylaşmak istememektedirler. Parlamento'nun yasa yapma ve yürütmenin ekonomiyi yönetme yetkisinin bağımsız düzenleyici ve denetleyici kurumlara devredildiğine inanmaktadırlar. Şüphesiz, böyle bir yetki transferi kesinlikle söz konusu olamaz. İleri demokrasilerde bağımsız kurumların yasama ve yürütme ile olan ilişkileri "demokratik hesap verilebilirlik" ilkeleri çerçevesinde düzenlenmekte ve dolayısıyla, bu kurumlardan en yüksek düzeyde etkinlik sağlanmaktadır.

Sancuların kaynaklandığı ikinci bir nokta ise Türkiye'de çok sayıda alanda gereksiz bağımsız kurum yaratılmış olmasıdır. Daha önce belirtmiş olduğum iki temel nedenin dışında bağımsız kurum yaratmak her şeyden önce yukarıdaki paragrafta ifade ettiğim birinci sancı nedeni olan "siyasi hassasiyeti" arttırmaktadır. Ama daha da önemlisi, bu durum, bir "bürokratik ayrımcılık" yaratıldığı veya yaratılacağı kaygısı ile varlığına gerçekten gereksinme olan bağımsız düzenleyici ve denetleyici kuruluşların "kurumsal çalışma kapasitesi"nin fevkalade düşük bir düzeyde sınırlandırılmasına yol açmaktadır.

Son küresel kriz nedeniyle, İngiltere'deki Financial Services Authority (FSA) veya ABD'deki Securities and Exchange Commission (SEC) gibi bağımsız kuruluşlara getirilen en büyük eleştiriler, bu kuruluşların ekonomide ne olup bittiğini iyi takip edemedikleri, düzenlemesinden ve denetlenmesinden sorumlu oldukları piyasalardaki diğer oyuncular kadar bilgili olmadıkları ve karmaşık ürün ve hizmetlerin içeriklerini iyi kavrayamadıkları şeklinde idi. Bu eleştiriler doğrudur ve temelinde de gelişmiş ülkelerde bile bu kuruluşların "kurum-

sal çalışma kapasite”lerinin, bizdeki kadar olmasa bile, düşük düzeyde sınırlandırılmasıdır. Türkiye’de durumun çok daha vahim olduğunu söylemek zorundayım. Ülkemizde, gerekli, gereksiz tüm düzenleyici kurumlar “tek tip” hale getirilmektedir. “Bürokratik ayrımcılık” yapılacağı iddiası ile bu kuruluşların “kurumsal nitelikleri” sorumluluklarını yerine getiremeyecekleri bir dar kalıba sokulmaktadır. Kurumların, kendi sorumluluklarına uygun misyon, vizyon, strateji, organizasyon, bütçe, insan kaynakları gibi çalışma felsefelerini yansıtan temelleri inşa etmelerine olanak tanınmamaktadır. Bu kurumların çoğu, sorumlu oldukları sektör kuruluşlarından yasal olarak yarattıkları finansal kaynakları nihayette sorumlu oldukları sektörlere fayda yaratacak kendi araştırma, geliştirme ve proje faaliyetlerinde kullanmakta ciddi sıkıntı çekmektedir. Gene, “bürokratik ayrımcılık” kaygısı ile, en azından, bu kurumların düzenledikleri ve denetledikleri alanlarda istihdam edilen personel kadar nitelikli, hatta daha fazla nitelikli eleman almaları, yetiştirmeleri ve uzun yıllar kurum içinde muhafaza edebilmeleri tabii oldukları personel rejimi ile mümkün değildir.

Bağımsız kuruluşların bağımsızlığı yalnızca “siyasetten bağımsızlık” olarak görülmemelidir. Bu kuruluşların asıl bağımsızlığı düzenlenmesinden ve denetlenmesinden sorumlu oldukları alanlardaki oyunculardan bağımsızlığıdır. Diğer bir ifade ile bu kuruluşlar ve çalışanları o alanlardaki şirketlerin, onların sahip ve yöneticilerinin baskısını yaşamamalı, onların “esiri” haline gelmemelidir. Bunu ben söylemiyorum. Doğru ve yüksek kalitede düzenleyici governance ilkeleri söylüyor. Dolayısı ile Türkiye, pek sahip olmadığını, hatta geliştirmeyi ret ettiğini düşündüğüm “seçici olma” becerisini bu sefer gösterip BDDK gibi gerçekten gerekli olan bağımsız kurumları içinde oldukları bu “tek tip” modelden çıkartmalıdır. Zira gerek küresel krizin bizi getirdiği nokta, gerekse Türk ekonomisinin gereksinimleri yeni, yepyeni ve geçmişin arkaik modellerinin esintilerini taşımayan bir “düzenleyici çerçevesi”ni gerektirmektedir.

Küresel boyutta yapılan çalışmalar ile filizlenen yeni “düzenleyici çerçeve” ile ilgili bazı hususlar üzerinde durmakta yarar var. Ama önce, kendimize ait ve sakıncalı durumlar yaratabilecek olasılıklar üzerinde durmak istiyorum. Türk bankacılık sektörünün küresel krizi görece kuvvetli bir durumda karşıladığı, bu sağlıklı durumun Türk ekonomisini kuvvetli şoklardan koruduğu artık hepimizin bildiği bir gerçektir. Ancak, bu sağlıklı durumun oluşması ve muhafaza edilmesinde 2000li yılların başında geçirdiğimiz finansal kriz sonrası BDDK’nın kuruluşunu da içeren bir yeniden yapılanma sürecinin büyük rolü olduğunu unutmamak gerekir. Aynı zamanda, gelişmiş finans piyasalarında krizin patlamasına ne-

den olan birçok sentetik ürünün, krizden az etkilenen birçok gelişmekte olan ülkede olduğu gibi Türkiye’de de etkili bir varlığı olmayışı da unutulmamalıdır.

Bu hususları hatırlatıyorum. Zira sakıncalı bulduğum olasılıklar, (1) “biz çok iyiyiz” savı ile yeni bir düzenleyici çerçeve yaratma konusunda bir gönül rahatlığı (complecency) içinde, özellikle siyasi düzeyde, rehavete kapılmak; (2) yeni düzenleyici çerçeve geliştirilmesi gereğinin yalnızca krizden çok etkilenen ve gelişmiş finans piyasaları için geçerli olduğunu düşünmek; (3) Türkiye gibi yükselen ekonomilerin yeni “normal”de küresel ekonomideki yükselen önem ve sorumluluğunu ıskalamak; bir “küresel uyum” anlayışı içinde oluşturulmaya çalışılan yeni kuralların oluşturulmasında “yükselmekte olan ülkeler finans piyasalarının” gereksinmelerine cevap vermeyen ve hatta aleyhinde olan kurallar ile karşı karşıya kalmaktır.

Hâlbuki önemli değişimler ve gerçekler var. Küresel ekonominin büyüme eksenini yükselmekte olan ülkelere kaymaktadır. Bu ülkelerin büyüme potansiyellerinin gerçekleştirilmesinde finansal hizmetler sektörleri kilit rol oynayacaklardır. Yükselmekte olan ülkeler eskiden olduğu gibi genellikle gelişmiş ülke finans piyasaları temel alınarak oluşturulan düzenleyici çerçevenin kendilerine empoze edilmesini gözleri kapalı şekilde kabullenmeyeceklerdir; kabullenmemelidirler. Yükselmekte olan ülkeler yeni küresel düzenleyici çerçeveyi belirleyecek paradigmanın oluşturulmasında bu sefer önemli ve kritik bir rol oynayacaklardır. Zaten, uluslar arası düzeyde konunun, bizim de üyesi olduğumuz G-20 platformu liderliğinde yürütülüyor olması bunun en iyi kanıtıdır. Türkiye de bunun dışında kalmamalıdır; kalamaz.

Yeni düzenleyici çerçeve konusunda uluslararası düzeyde birçok gayret sarf ediliyor. Ama zaman zaman ortada çok ciddi bir “bölünmüşlük” olduğu intibasıda da yok değil. Bakıyorsanız, kıtalar arasında, aynı kıtanın değişik ülkeleri arasında, politikacılarla düzenleyiciler arasında, düzenleyiciler ile endüstri arasında, politikacılar arasında bölünmüşlükler var. ABD kendi düzenleyici mimarisini belirledi; bugünlerde Avrupa Birliği Komisyonu “pan-Europen” düzenleyiciler oluşturmaya çalışıyor. Ama nereden bakılırsa bakılsın, küresel krizin yıkıcı olabilecek etkilerini sınırlamak maksadı ile ulusal hükümetlerce alınan önlem paketlerinden kaynaklanan bu “bölünmüşlük” görüntülerinin giderek uluslar arası platformda yürütülen çalışmalar ile uyumlu hale geleceği anlaşılmaktadır.

Bugünlerde, uluslar arası platformda gündeme damgasını vuran ve Türkiye’yi de eninde sonunda ilgilendirecek olan iki set çalışmadan söz edebiliriz. Bunlardan bir tanesi, Avrupa Birliği Komisyonu tarafından yürütülen ve tüm AB ülke-

lerini kapsamayı planlanan 4 yeni Pan-European Düzenleyici kuruluş yaratılmasına yönelik çalışmadır. Geçenlerde bakanlar düzeyinde varılan anlaŐmaya göre Avrupa Birliği'nde dört alanda yeni ve merkezi düzenleyici ve denetleyici otorite kurulması hedeflenmektedir: Bankacılık, Sigorta, Sermaye Piyasası ve Sistemik Risk. Şüphesiz, bu eğilim / karar beraberinde uzun uzun düşünülmesi gereken soruları da getirmektedir: Bu otoritelerin otoritesi ve sorumlulukları gerçekten ne olacaktır? Ulusal düzenleyiciler ve denetçilerin yetki ve sorumlulukları ne olacaktır? Bu merkezi otoritelerle ulusal kurumlar arasındaki iliŐki nasıl sağlanacaktır? AB tarafından benimsenecek bu sistem diğerleri tarafından benimsenecek midir?

İngiltere, anlaŐmaya "evet" dese de, ciddi ve haklı gerekçeler ile olaya soğuk bakmaktadır. AB içinde meseleye kuŐku ile yaklaŐan diğerleri de mutlaka olacaktır; ama, öyle tahmin ederim ki, yeni düzenleme çerçevesinin "küresel bir uyum anlayışı" içinde Şekillenmesi gereği, büyük bir ihtimalle politika üretimi ve düzenleme tavsiyesi ile görevlendirilecek bu merkezi otoriteler ile ülke ihtiyaçlarına göre politika ve düzenlemelerin kalibrasyonunu yapacak olan ulusal düzenleyiciler arasında bir "mutlu son"u getirecektir.

AB'de yaratılması hedeflenen dördüncü merkezi otorite konusu olan sistemik risk gözetimi ise tüm dünya'da olduğu gibi Türkiye için de yeni bir kavramdır. Bu konu da, beraberinde cevaplanması gereken ciddi sorular getirmektedir. Sistemik risk gözeticisi kim olacaktır? Şimdiye dek bu konuya eğilen ülkelerde ve AB'de bu rolün merkez bankalarına doğru kaydığı gözlemlenmektedir. O zaman diğer bağımsız gözeticiler ile nasıl bir sorumluluk ve yetki dağılımı, işbirliği ve koordinasyon sağlanacaktır? Bir bankanın veya bir finans Őirketinin sistemik risk taŐıdığı nasıl belirlenecektir? Ne gibi göstergelerden yararlanılacaktır? Mikro düzeyden makro düzeye geçiş nasıl sağlanacaktır? Sistemik riskin önlenmesi için önlem alınmasında diğer düzenleyici ve devletin makroekonomik yönetimden sorumlu organları arasındaki işbirliği nasıl sağlanacaktır? Yetki ve sorumluluklar nasıl dağılacaktır? Gibi birçok soru sistemik risk gözetimi konusunun "lafta kolay, yapmakta zor" bir iş olduğuna, dolayısı ile de üzerinde çok çalışılması gerektiğine işaret etmektedir.

Uluslararası platformda yürütülen ikinci çalışma seti BIS tarafından yürütülmekte olan ve Basel III olarak adlandırılan çalışmadır. Hedefi, gelecekte, yakın geçmişte yaşadığımız türden bir finansal çöküşü önlemek maksadı ile bankacılık sektöründe uygulanan sermaye ve likidite kurallarını daha sıkı hale getirmektir. 27 ülkenin temsil edildiği BIS'in  ye  lke Merkez Bankaları ve Ulusal Ban-

kacılık Otoritelerine ayrıntıları aktarılmaya başlanan yeni Basel III kararlarının Kasım ayında Seul’de yapılacak G-20 toplantısında onaylanmasının arkasından ülke yönetimleri tarafından yasalaştırılması bekleniyor.

Basel III’ün getirmeyi hedeflediği yeni sermaye ve likidite kuralları, telafuz edildikleri ilk günden itibaren BIS ve bankacılık sektörü arasında tartışılıyor. Tartışmalar, özellikle iki geniş noktada odaklanıyor. Birincisi, yeni kuralların bankalara getireceği ek sermaye yükümlülüğü veya diğer bir deyişle, iş kaybı. İkincisi ise, birincisinin etkisi nedeniyle küresel ekonomide büyümenin ne kadar olumsuz etkileneceğidir. Endüstriyi temsilen International Finance Institute tarafından yapılan çalışmalar BIS’ i de bankacılık düzenleyici çerçevesinde yapılacak değişikliklerin net kümülatif etkisini daha ince bir şekilde incelemeye yöneltti. Her iki tarafça yapılan çalışmalarda elde edilen net etki rakamları arasında daha önce görülen ciddi farklılıkların büyük ölçüde metodoloji farklılıklarından kaynaklandığı belirtilmektedir. Değişikliklerin kısa vadeli ve uzun vadeli etkilerinin ne olacağı konusunda yapılan çalışmaların yılsonuna değin tamamlanması beklenmektedir.

Bizler bu çalışmaların sonucunu bekleyelim. Ancak, geçen haftadan bu yana, sermaye ve likidite kurallarını sıkılaştırma yolunda inişli çıkışlı ve zor da olsa, bir mutabakata doğru gidildiğini gözlemliyoruz. Bu değişikliklerin Türkiye de dâhil gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri çerçevesinde çok iyi bir şekilde irdelenmesi ve G-20 kanalıyla Basel III’ün gerekli esneklikleri içerecek şekilde sonlandırılması şarttır.

Zira, Türkiye de dahil olmak üzere bir çok yükselen ekonomiler ülkesi ve bankaları küresel krize neden olan yüksek riskli finansal ürünlerle iştilal etmişlerdir. Dolayısı ile, ihtiyaç duyulan düzenleme değişiklikleri çok iyi hedeflendirilmelidir. Daha evvelce de belirttiğim gibi, birçok gelişmekte olan ülke gibi Türkiye de ciddi bir büyüme ve istihdam sorunu ile karşı karşıyadır. Büyüme ihtiyacı, kredi büyümesini ve finansa erişimi kısıtlı olan kesimlerin finansal hizmet ve ürünlere erişiminin arttırılması ve iyileştirilmesini gerektirmektedir. Bu nedenle, G-20 üyesi Türkiye, yalnız kendisi için değil, tüm yükselen ekonomiler ülkeleri için yeni düzenleyici çerçevenin belirlenmesinde fevkalade aktif rol oynamak zorundadır.

Sonuç olarak, birinci on yılını başarı ile idrak eden Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’muzu ikinci on yılında birincisine kıyasla daha değişik bir gündem beklemektedir. Birinci on yılın gündemi, daha çok bankacılık sektörümüzün yeniden yapılanması, konsolidasyonu, yeni bir düzenleme ve denetle-

me çerçevesinin oturtulması ve yaşadığımız finansal krizin olumsuz etkilerinin yönetilmesi konuları ile dolu idi. Önümüzdeki on yılda Türkiye küresel ekonomi ile daha fazla entegre olmaya çalışacaktır. Ama daha da önemlisi, dış kaynağa dayalı bir büyüme modelinden iç kaynakları geliştiren ve kullanan bir büyüme modeline geçmeye çalışılacaktır.

Her iki hedef de finansal sektörde kurumsal çeşitlendirmeyi, ürün ve hizmetlerin zenginleştirilmesini ve finansal hizmetlere erişimin geliştirilmesini gerektirecektir. Dolayısı ile ikinci on yılın düzenleyici ve denetleyici çerçevesi genişleyecek, derinleşecek ve çeşitlenecek bir sektörün ihtiyaçlarını giderecek bir çerçeve olmak zorundadır. Finansal hizmetler sektöründeki genişleme, derinleşme ve çeşitlenme sektörü ve, dolayısı ile bağımsız düzenleyici ve denetleyici kurumları yeni riskler ile karşı karşıya bırakacaktır. BDDK'nın bu risklerin tanımlanması ve yönetilmesi konusunda fevkalade etkin çalışmalar yapacağından eminim. Ancak, sektörün geliştirilmesi gereği karşısında, çerçeve, çok hassas ve sektörün gelişimini engellemeyecek bir düzenleme-denetim dengesine sahip olmalıdır. Önümüzdeki on yılın düzenleyici çerçevesi, gerek uluslar arası düzeyde, gerekse yurt içinde finansal sektör bağlantılı diğer düzenleyici ve denetleyici kuruluşlar ile işbirliği halinde olacak ve bu işbirliğinden etkilenecek bir çerçeve olacaktır.

Önümüzdeki on yılın düzenleyici çerçevesi, birinci on yılın düzenleyici çerçevesini belirleyen koşullardan çok daha farklı ve zorlu bir gündem tarafından işgal edilecektir. O nedenle, bir bağımsız kurum olarak BDDK'nın, bu zorlu gündemin üstesinden gelecek yüksek bir "kurumsal kapasite"yi geliştirmesini sağlayacak her türlü önlem ve kolaylığa sahip olması ayrı bir önem arz etmektedir. Bu konunun, "yüksek düzenleyici kültürünün" olmazsa olmaz bir ilkesi gereğince en yüksek siyasi düzeyde ele alınan bir çalışma konusu yapılması gereğine işaret ederek konuşmamı tamamlıyorum.

Beni dinlediğiniz için teşekkürlerimi arz eder, saygılarımı sunar, başarı dileklerimi yenilerim.

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YAPISAL GELİŞMELER VE REKABET

Doç. Dr. Ahmet Faruk AYSAN
Boğaziçi Üniversitesi

Öncelikle Sayın Başkanım, kıymetli Kurul Üyeleri, sevgili BDDK çalışanlarına nice 10 yıllar diliyorum. Nice güzel, başarılı 10 yılları hep beraber kutlama dileklerle konuşmama başlamak istiyorum.

Benim konuşmamın başlığı “Bankacılık Sektöründe Yapısal Gelişmeler ve Rekabet” olarak belirlendi. Bu başlık ile ilgili çalışmalarını biz öncelikle BDDK’nın Finansal Piyasalar Raporu ve Merkez Bankası’nın Finansal İstikrar Raporlarından öğreniyoruz. Bu çalışmalar oldukça güzel hazırlanıyor diyebilirim. Bu tür çalışmalarda genelde rasyolar üzerinden gidiliyor. Mesela birçok sunumda bankacılık sektöründeki yapısal gelişmeleri ve rekabetin seviyesini anlamak için sermaye yeterlilik rasyosu, toplam aktifler gibi faktörlere bakıyoruz. Ben bu konuşmamda bu raporlarda anlatılanların dışında bir şeyler söylemek istiyorum. Biz akademik çalışmalarımızda bu raporlardan daha farklı şeyler yapıyoruz. Bu sebeple bu konuşmamda sizin de çok yakından takip ettiğiniz raporların dışına çıkarak kendi yapmış olduğumuz çalışmalardan bahsetmek istiyorum. Elbette bu raporlardaki rasyolar önemli. Bankacılık sektöründeki yapısal gelişmeleri ve rekabeti anlamak için belki de ilk baktığımız şeyler bu rasyolar olmalı. Fakat akademik olarak bu konuları çalışmaya kalktığımızda, bu tür rasyo analizleri tek başlarına pek de muteber işler olarak kabul edilmiyor haliyle. Belki de ilk bakmamız gereken şeyler bu raporlarda bize sunulan rasyolar. Fakat biz biraz daha kulağımızı ters taraftan göstermeyi seviyoruz. Ben bu çalışmalarda, bu raporlarda, yapısal değişiklikler konusunda Türkiye’de ne oldu, rekabete nasıl bakılıyor gibi konular üzerinde durmak istemiyorum. Zaten bu raporları sizler üretiyorsunuz. Bu sebeple ben konuşmamda bu raporlarda yazılan konular üzerinde durmayacağım.

Ben Korkmaz Bey'in bitirdiği noktadan başlamak istiyorum. BDDK'nın ilk 10 yılı ile bundan sonraki yılları birbirinden çok farklı olabilir. Bence Korkmaz Bey çok güzel bir konuya değinerek bitirdiler. Bundan sonra bankacılık sektöründe karşılaşılabilecek durumlar çok farklı olacaktır. 2000–2001 krizinden sonra bankacılık sistemi tekrardan düzenleniyor, daha ciddi denetleniliyor, kurallar tespit ediliyor ve zamanla bu kurallar tatbik edilmeye başlanıyor. Şu ana kadar geçirmiş olduğumuz bu dönem BDDK için bir geçiş dönemi. Fakat şu an krizle beraber başka bir döneme giriyoruz. Bu yeni döneme uluslararası finansal sisteminin değişmesi ile beraber giriyoruz. Türkiye'de 2000–2001 krizinden sonra yürürlüğe giren kanunlar ve bunların uygulanmasından sonraki bu yeni dönemde diğer bir aşamaya geçiyoruz. Bu yeni dönem küresel finansal gelişmelere bağlı olarak, Türkiye'nin kendini adapte ettiği bir dönem olacak. Bu sebeple Korkmaz Bey'in son söylediği cümleleri oldukça önemsiyorum.

Bizim çalışmalarımızda bankacılık sektöründeki yapısal gelişmelere ve rekabete dair yapmış olduğumuz dönemselleştirme bu noktada önemli. Biz biraz Emine Hocadan farklı bir dönemselleştirme yaptık. 2000 yılından sonra, 2001'den 2004'e kadarki dönemi “toparlanma ve stabilizasyon” dönemi (recovery and stabilization period) olarak adlandırdık. Bu dönemde sizler de biliyorsunuz ki, bankalar birleşti, birleştirildi, bazı bankalar battı ve kurallar tekrardan tesis edilmeye çalışıldı. Bu süreçte BDDK'nın ne kadar çok çalıştığını çok iyi biliyoruz.

Biz çalışmalarımızda 2005 ve sonrası döneme ise “büyüme dönemi” dedik. Bu büyüme döneminde neler gözlemliyoruz? Bankaların aktifleri büyüyor, şubeler artıyor, çalışanlar artıyor, birçok açıdan rasyolar hala büyümeye devam ediyor. Biz bu çalışmaları yaptığımızda 2008'e kadar gelmiştik. Sonra küresel kriz oldu. Küresel krizden sonra da bu büyümenin devam ettiğini düşünüyorum. Bu dönem 2008 -2010 dönemine kadar gelebilecek bir dönem. Biz şu ana kadar iki dönemselleştirme yaptık, ama bundan sonraki dönemselleştirmeyi belki şöyle yapmak gerekiyor -ki bunun ipuçlarını sabahki konuşmalarda, gerek Tevfik Bey'in konuşmasında gerekse Ali Babacan'nın konuşmasında da görüyoruz-: Bundan sonraki dönem biraz daha “Dengeli Büyüme” dönemi (balanced-growth) diyebileceğimiz bir dönem olabilir. Burada “Dengeli Büyüme” derken şunu kastediyorum: Şu ana kadar BDDK'nın veya genel olarak otoritelerin Türkiye'de ana vurgusu, bankalar risklerden kaçınınsınlar, mümkün olduğu kadar 1990'lar da yaşanan dönemleri tekrardan yaşamayalım şeklindeydi. Tekrardan banka lisansları verip, banka sayısını çoğaltmayalım, kime banka lisansı ver-

diğimize dikkat edelim. Bu bakış açısı riskin çok ön plana çıktığı bir yaklaşımı ifade ediyor. Tabii bu da aslında gayet normal, çünkü önemli bir kriz yaşıyoruz ve sonrasında bu krizden yıllarca kurtulmaya çalışıyoruz. Kanunlar çıkarıyoruz, bankaları birleştiriyoruz, bankaları kurtarıyoruz vs. Ama ben sabahki konuşmalardan önemli ipuçları aldığımı düşünüyorum. Sürekli olarak aman bankalar batmasın, aman bankalarımız sağlıklı bir şekilde büyüsünler yaklaşımı, yerini, tüketicinin daha fazla korunduğu, risklerin yanında tüketicilerin korunmasının da önem kazandığı yeni yaklaşıma bırakıyor. Mesela 2006'da Kredi Kartı Kanunu ile biraz daha tüketicilerin korunması ile ilgili noktalar ön plana çıkmaya başlıyor. Gerçi şu ana kadar bu çıkan kanunlar ne kadar uygulandı tartışılır. Fakat dışarıdan bakan birisi olarak söylüyorum. Sabahki konuşmalarda da gördüğümüz gibi, belki bundan sonraki “dengeli büyüme” döneminde, tüketicinin korunması ön plana çıkacak. Çünkü bankalar eskisi kadar riskli değiller. Bankalar bu işin nasıl yapılması gerektiğini, yani oyunun kurallarını daha iyi anlamış durumdadır. Bundan sonra risk daha kontrol edilebilecek duruma geldiği için, tüketicilerin daha çok korunmasına önem verileceğini düşünüyorum.

Bu çerçevede, dönemselleştirme ve daha önce anlattıklarım bankalardaki yapısal gelişmeler ile neden alakalı? Eskiden düzenleyici için sadece risk faktörü önemli iken, aman bankalarımız batmasın derken, regülasyonun diğer amaçları gözardı edebiliyordu. Mesela bunun önemli bir örneği kredi kartları sektöründen verilebilir. Bizim bu konuda çalışmalarımız olduğu için biliyorum. 2006'ya kadar ciddi manada kredi kartı piyasası kontrol edilmiyordu. Zaten herhangi bir kanun yoktu. 2003'de tüketici kredileri ile ilgili kanun geçmişti. Bu kanun dışında tüketiciyi koruma adına başka bir kanun yok. 2006'daki Kredi Kartları Kanunu gerçekten önemlidir. Sabah da belirttiği gibi, Amerika ancak 2009'da bu kanuna benzer bir kanun çıkartıyor. Biz ise 2006'da çıkartıyoruz. Bu Kredi Kartları Yasası gerçekten güzel bir düzenleme. Bu arada emeği geçenlere teşekkür ediyoruz. Ama bu kanunun uygulanmasında hala risk faktörü dominant ve bu risk algısı düzenleyicinin temel kaygısı olmaya devam ediyor. Bu açıdan da biz bankacılıktaki yapısal gelişmeleri yeni dönemde daha iyi anlamalıyız. Çünkü sadece riske vurgu yaptığımızda, BDDK'nın, Merkez Bankası'nın raporlarındaki rasyolar ön plana çıkıyor. Çünkü bu rasyolara bakmak aslında daha makro bir bakış demek. Fakat “ben tüketiciyi de koruyacağım, tüketicinin bazı noktalarda ezilmesine izin vermeyeceğim” noktasına geldiğimizde bu sektörleri daha iyi bilmemiz gerekiyor. Yani bankacılık sektörünün genelini bilmemizin yanında bankacılığın bir alt sektörü olan kredi kartı sektörünü derinlemesine bilmek gerekiyor. Tüketici kredisi sektörünü bilmek gerekiyor. Bankalar ne kadar ücret ve komis-

yon alabilirler, aynı ilde bir bankanın şubesinden diğer şubeye para transferi yapmak için 15 TL komisyon alınır mı, alınmaz mı? gibi sorunlara daha kapsamlı yaklaşmak gerekiyor. Bu da regülasyonun bir parçası ve eninde sonunda bu tür sorunlar BDDK'nın önemli konuları arasına girecek.

İşte tam bu noktada tekrardan bankacılık sektöründeki yapısal gelişmeleri ve rekabeti daha iyi anlamamız gerekmektedir. Bundan sonraki dönemde risklere ve tüketicinin korunmasına beraberce önem verileceğini düşünüyorum. Ben yeni dönemde sektöre direkt makro değişikliklerle müdahale etmek yerine, sektöre mikro düzenlemelerle de müdahale edilebileceğini düşünüyorum. Bu yeni dönemi sektörün alt segmentlerine de müdahale edilebileceği bir dönem olarak görüyorum. Bu sebeple bu yeni dönemde yapısal değişiklikleri çok daha iyi anlamamız gerekiyor. Aynı şekilde uluslararası gelişmeler açısından da bankacılıktaki yapısal değişiklikleri daha iyi anlamamız gerekiyor. Bunları anlamamız için de sadece rasyo analizleri yerine, bu alt sektörlerin nasıl çalıştıklarını daha iyi anlamamız gerektiğini düşünüyorum. Bu perspektiften bakıldığında ise akademik çalışmaların daha çok önem kazanacağını düşünüyorum. Çünkü benim için çok önemli olan bir tecrübem var. Yaptığım çalışmaları regülasyon yapan bir arkadaşşıma anlatırken, o bana 'hocam bunlar boş işler, bunlarla uğraşma' demişti. Eğer bir perspektif ile okunmazsa, evet gerçekten de boş işler bunlar. Peki neden? Çünkü biz meseleye parça parça bakıyoruz. Bu sebeple burada yapmış olduğum sunum benim açımdan da faydalı oldu, çünkü genelde bu akademik sunumlarda 'Bankacılık sektöründe rekabet nasıl?' genel sorusunu parçalayarak inceliyoruz. Bu tür toplantılar temel soruları toparlamak açısından da faydalı oluyor. Ben de buraya gelmeden önce bir hayli düşündüm. Şimdi gerçekten boş işlerle mi uğraşıyoruz, yoksa yaptığımızın bir manası var mı diye. Yaptığımızın manası biraz önce anlatmış olduğum çerçeveden çıkıyor aslında. Yapısal değişikliklere bundan sonra daha dikkatli ve farklı perspektiflerden bakıyor olmamız gerekiyor. Hala bu rasyolar ilk etapta bakmamız gereken göstergeler. Belki de bunlar bizim yaptığımız akademik çalışmalardan çok daha fazla şeyler söylüyor. Ama yeni bir döneme girdiğimiz düşünülürse, çok daha detaylı çalışmalara ihtiyacımız var. Kurumsal kültürün gelişmesi, bilgi ve farkındalığın artırılması için akademik çalışmaların öneminin artacağını düşünüyorum.

Bu aslında bir girişti. Neden bu akademik çalışmaları yapıyoruz konusunda umarım sizi ikna edebilmişimdir. Bankacılık sektöründeki yapısal gelişmeler ve rekabetin seviyesine dair yaptığımız çalışmalarda neler var? Mesela yoğunlaşma endeksleri var. İlk 5 banka, ilk 6 banka, ilk 7 banka gibi yoğunlaşma endeksle-

rine baktığımızda, Türkiye’de aslında son yıllarda çok da bir değişiklik yok. Bu endeksler 2001’den itibaren biraz azalıyor. Peki bu rekabetin arttığını mı gösteriyor? Eğer bu endekslere bakarak bir şeyler söyleyebilirim diyorsanız, rekabet biraz artmış gibi gözüküyor. Bu sonuç BDDK’nın raporlarında da var. Bizim kendi yapmış olduğumuz çalışmalarda da bu tür yoğunlaşma endeksleri son yıllarda genelde azalıyor. Aynı şekilde Herfindahl endeksleri biraz azalıyor. Bunlar aslında bize önemli şeyler söylemiyor. Eğer daha geniş bir perspektiften bakarsak bunların neden bize bir şey söylemediklerini görebiliriz. Mesela yoğunlaşmanın % 60’lardan % 50–55’lere inmesi gerçekten rekabetin arttığını gösterir mi? Kesin bir şey söyleyemiyoruz. Rekabet esasen piyasada insanların hissettiği bir şey. Biz rekabeti sadece bu rakamlara bakarak anlayamayabiliriz. Bu endeksler rekabete bakışta daha geleneksel yaklaşımları ifade ediyor. Halbuki son zamanlarda geliştirilen daha yapısalcı modellerle bankacılık sektöründeki yapısal gelişmeleri ve rekabeti daha iyi anlayabiliyoruz.

Bu yapısalcı modellerin en önemlisi, 1980’lerde Panzar ve Rosse’nin yapmış oldukları çalışmadır. Bu çalışmalarında Panzar ve Rosse fiyat esnekliğini ifade eden H-Statistik diye bir gösterge hesaplıyorlar. Acaba piyasada firmalar maliyet fiyatlarına nasıl tepki veriyor diye bakıyorlar. Bir bakıma elastisitelere bakarak sonuca ulaşmaya çalışıyorlar. Türkiye’de H-Statistik kullanan bir çok çalışma var. Türkiye’de yapılan çalışmaların çoğunda, H-Statistik 0 ile 1 arasında çıkıyor. H-Statistik’in 0 ile 1 arasında çıkması ne demek? Türkiye’de bankacılık piyasası monopolistik rekabete yakın bir yapıya sahip demek. Fakat burada yine otorite (regulatör) bu göstergeye baksa ne anlar diye düşünüyorum. Aslında hiçbir şey anlamayabilir. Çünkü monopolistik rekabet yapısı demek her firma bir şekilde kendini farklılaştırmış, farklı şekilde uzmanlaşmış demek. Mesela birisi tüketici kredilerinde uzmanlaşmış, diğeri kurumsal kredilerde uzmanlaşmış veya başka mekanizmalarla kendini farklılaştırmış. Bu noktada düzenleyici otorite kendini farklılaştırmış bir bankacılık sistemine tüketiciyi korumak adına veya bankacılık sisteminin riskini azaltmak adına nasıl müdahale edebilir? Bunu anlamak çok kolay değil. O yüzden denetim, düzenleme, sadece “bilim” (science) değil, önemli ölçüde de “sanat” (art). Ancak bu ikisinin birleşimin güzel sonuçlar verebileceğini düşünüyorum.

Bankacılık sisteminin monopolistik rekabet yapısında olması ne anlama geliyor? Yine buradan direkt bir şey çıkartamıyoruz. Bunları söylerken aklımda hep o arkadaşım var, ‘Hocam boş bu işler uğraşma’ gibi bir tavır var aklımda. Bu arkadaşıma sonuçları sunduğumda O ne anlıyor? Bu tür çalışmalar da bize çok

şey söylemiyorsa bu durumda direkt olarak net faiz marjlarına bakılabilir. Mesela net faiz marjlarına bakarak bankacılık sektörü aracılık işlevini ne kadar etkili bir şekilde görebiliyor anlayabiliriz. Aslında eninde sonunda bütün bu yapısal değişikliklere bakma sebebimiz, bankacılık sisteminin ne kadar verimli çalıştığını bulmak. Nitekim bu konuyla da ilgili yapılmış çalışmalar var. Mesela Emine Hocamızın birçok çalışması var. Bu çalışmalarla bankacılık sektörüne baktığımızda bir şeyler söylüyoruz, ama yine bahsettiğim arkadaşına bir şey söylemiyor olabiliriz. Çünkü bankacılığa toptan bakıyoruz. Bu kaygıları göz önüne alarak son zamanlarda farklı bir çalışmaya başladık. Biraz da bu çalışmadan bahsedeyim.

Bankacılık sektörüne bütüncül bir şekilde bakmaktansa, kredi kartları sektörü özelinde yapısal değişikliklere baktık. Kredi kartlarında Türkiye’de, hepimiz biliyorsunuz, özellikle Kredi Kartı Kanunu çıkmasına kadar önemli sorunlar vardı. 2006’dan sonra Merkez Bankası, kredi kartı faizlerine bir tavan koyarak zaman içerisinde faizleri düşürdü ve şu anda en azında n müşterinin korunması noktasında daha iyi bir konumdayız. Bunda gerçekten de BDDK’nın çıkardığı diğer kanun maddelerinin de önemli katkıları var. Mesela minimum ödemeyi % 10’dan % 20’ye çıkarmak, iki ay minimum ödeme yapılmaması durumunda direkt olarak müşterinin kredi kartını kullanımını engellemek. Bunlar çok önemli maddeler. Bankacılık sektöründeki yapısal dönüşüme ve rekabete işte bu şekilde biraz daha sektörel bağlamda bakmak lazım. 2006 yılında çıkan Kredi Kartı Kanunuyla otorite mecburen bu piyasadaki kredi kartı üst limitini belirlemek durumunda kaldı. Daha öncede elbette çalışmalar yapılıyordu belki, ama bu üst limiti belirlemek zorunda olmak, düzenleyici otoriteyi piyasayı daha iyi anlamak zorunda bıraktı. Bu açıdan tekrar söylüyorum, işte bu sadece genel rasyoların zaman içerisinde yetersiz kalmasının güzel bir örneği. 2001’den 2004’e kadar ilk yapısal dönüşümler yaşanırken, yani bankacılık sektörü yaygın problemleri ile uğraşırken, genel rasyolar bankacılık sektörünün gidişatını anlamamız açısından yeterli oluyordu. Şu anda ise hala bu genel rasyolar gidişatı anlamak açısından önemli. Fakat daha detaylı araştırmalar yapılması gerektiğinde ve regülatörün piyasanın değişik segmentlerine müdahale edip ondan nasıl tepkiler alacağını bilmesi gerektiğinde akademik çalışmalar daha değerli hale geldi.

Bir diğer yaklaşım da şu olabilir: Son zamanlarda bizim baktığımız Panzar-Rosse olsun, diğer endeksler olsun, bunlar bankacılık sektörüne topluca bakıyorlar. Topluca baktığımızda da bir şeyler söyleyebiliyoruz, fakat bu söylediğimiz şeylere ne kadar güvenebiliyoruz tam belli değil. Bu sebeple son çalışmalarımız-

dan birinde bankacılığın mevduat tarafına ve kredi taleplerine ayrı ayrı baktık. Mevduat ve kredi tarafındaki tepkiler nasıl, elastisiteyi zaman içerisinde nasıl değişiyor diye baktık. Sizin de tahmin edebileceğiniz gibi, kredi tarafı daha elastik, mevduat talep tarafı ise daha az elastik çıktı. Yani fiyatlar oynadığında mevduat yatırımcılar öyle kolay kolay paralarını çekmiyorlar. Son zamanlarda da gördük, faizlerin düşmesine rağmen mevduatlarda çok azalma olmadı. Fakat kredi tarafı daha elastik. Yapısal değişiklik olarak bu çalışmamızda, 2002’den itibaren refah (welfare) analizi de yaptık. Refah analizine göre mevduat verenlere ne olmuş, kredi alanlara ne olmuş diye baktık. Sonuçlara göre, 2002’den bu yana kredi alanların refahı artıyor, mevduat verenlerin refahı ise azalıyor. Bu sonuç ise faizlerin düşmesi ile ve kredi alanların dışarıdan da kredi alıp, daha elastik bir tepki vermesi ile alakalı. Bu tür çalışmalar bize bir şeyler söyleyebilecek nitelikte diye düşünüyorum.

Bitirirken tekrar açıklamış olduğum dönemselleştirmeyi hatırlatmak istiyorum. Bu regülasyonla ilgili bir hatırlatma olacak. 2001’den 2004’e kadar geçen döneme “toparlanma ve stabilizasyon” dönemi demiştik. 2005’den sonrasını büyüme dönemi olarak adlandırmıştık. Ben bu büyümenin devam ettiğini düşünüyorum. Bu kriz ciddi anlamda, sizler de biliyorsunuz ki, belli bir yavaşlamaya sebep oldu ama hala Türkiye’de bankacılık sistemi büyümeye devam ediyor. Regülasyon tarafına baktığımızda da, düzenleyicinin davranışını benzer bir dönemselleştirme ile inceleyebiliriz. İlk dönemde risk vurgusu daha baskın, ikinci dönemde ise biraz daha tüketiciyi koruma ve regülasyonun diğer kısımlarına ilişkin kaygılar artıyor. Ama ümit ediyorum ki, 2010’dan itibaren, sabahki konuşmalardan da bu tür ipuçları almak mümkün diye düşünüyorum, sadece riskin ağırlık kazandığı bir sistem değil, aynı zamanda tüketicinin korunmasının da ön plana çıktığı bir dönem yaşanacaktır. Daha dengeli bir büyüme dönemine girebileceğimizi düşünüyorum.

Bu konuşmamda şu veri şuradan buraya geldi, şu rasyo buraya geldi şeklinde konuşmak istemedim. Yeni dönemde yapılan akademik çalışmalardan daha çok yararlanılabileceğini göstermeye çalıştım.

Bu vesileyle bu “yeni dönemde” BDDK’ya tıpkı son 10 yılda olduğu gibi bundan sonra da başarılarının devamını diliyorum. Teşekkür ederim.

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE RİSK YÖNETİMİ

Prof. Dr. Burak SALTOĞLU
Boğaziçi Üniversitesi

Ben de bu önemli günde, konuşma daveti aldığım için çok teşekkür ediyorum, başta Sn. Başkan ve organizasyon komitesi ve tüm BDDK çalışanlarına bu anlamda teşekkür ediyorum. Aslında 8. Kuruluş Yıl Dönümünde de bir konuşma yapmıştım, şu anda onun psikolojisini düşünüyorum da, çok daha kasvetli çok daha olumsuzdu. Düzenleme nasıl olur? Türk bankacılık sistemi nasıl etkilenir? Diye konuşurken, şimdi 10. Yılda, özellikle Türk bankacılık kesimi için daha umutla ileri bakıyoruz, burada da BDDK'nın rolünü gerçekten teslim etmek gerekiyor.

Oradaki konuşmamda da özellikle bundan sonraki düzenleme nereye gider, nasıl yapılır diye, bazı noktalardan bahsetmiştim. Birazdan oraya da geleceğim. Konuşmamın başında daha çok bankalarla yaptığımız pratik risk uygulamaları, bunun evrelerini biraz aktarmaya çalışacağım. Şimdi 2001, hatta daha da öncesini diyelim, 1999 da ilk Hazineyken, orada risk yönetimi nedir, çift taraflı bir etkileşim içerisinde konuya o şekilde başlamıştık. Ondan sonra 2001 ile ilk bankacılık kesiminde bu risk yönetimi uygulamalarına geçildiğinde, ilk evresi diyelim. Çünkü çok devrimsel şekilde olduğu için bankalar biraz, iç kontrol, tefiş ayrımı sıkıntı yaratmıştı. Kim kime raporlayacak kaygısı vardı. Daha öğrenme süreci başlıyor. Örneğin, BDDK Risk Dairesinde o dönemde sanıyorum birkaç kişi çalışırken şimdi sanıyorum 15 kişi çalışmakta. Çoğu bankada da böyle, 2 – 3 kişilik gruplar şu anda 30'a yakın elemanla çalışıyor. Bunlar tabii ki Türkiye açısından gelinen seviye ve yapılan işler adına oldukça önemli. Son yaşanan krizde de bu sürecin aslında da gayet yumuşak bir şekilde geçtiğini gözlemleyebiliyoruz. Burada tabii ki şunu söylemek gerekiyor. Sanıyorum Sayın Babacan ve Tevfik Bey de sabahki oturumda bahsetti. Bankacılık kesiminde dışsal

bir otoritenin faydalı olduğu bir gerçektir. Denetleyici otoritenin burada rolü, lider konumu son derece önemlidir. Dolayısıyla burada iki nokta çok kritikti o dönem içerisinde. İlk aşamada oradaki yapılanma çerçevesinde önde bir yapı var. Basel II gelecek BDDK bunu nasıl adapte edecek kısmı tabii ilk aşamada bir heyecan yarattı. Daha sonra o heyecan biraz beklentiye yöneltti. İlk aşamada çok daha hevesle çalışmalar başlıyordu bankadaki çalışanlar, fakat sonra galiba bu süreç daha mı uzayacak vs. kısmı, banka açısından belli bir şekilde beklenti azalmasına yol açtı. BDDK'nın genel önderliği ve risk dairesi risk bölümlerinde yaşanan motivasyon kaybını sınırlamayı başardılar. Çünkü yine ayrı evrelerde eğitim ve diğer faaliyetlerle karşı karşıya kaldığımız sorunlar; mesela Türkiye o zamanlar ekonomik açısından da tabii belirsiz bir dönem, yani en uzun hazine bonosunun vadesi 4-5 ay. Şimdi çok daha uzun vadeli enstrümanlar var. Şu an ekonominin ulaştığı nokta risk yönetimi bölümleri için çok daha kolay. Bu çerçevede arkada güçlü bir yaptırımın olmasa bile, önderlik yapan bir denetleme ve düzenleme sürecinin bankacılık üzerinde oldukça pozitif etkileri olduğu kanısındayım. Bu çerçevede şu an bankacılık kesimi, örneğin piyasa riski konusunda ölçüm ve yönetim konularında gelişmiş yurtdışı uygulamaları ile rekabet edecek noktada. Bunun yanında belli sorunlar var tabii ki. Örneğin; kredi riski tarafından baktığımızda sorun belki biraz daha farklı olabiliyor. Burada özellikle bankacılık kesiminin kredi dağıtma süreci daha geç, o yüzden veri tam birikmiş olmuyor. Hesaplamalar için gereken süreç belki tamamlanmış değil. Bu noktada yapılabilecek şeyler belki zaman içerisinde gelişecektir. Bir kritik ise biz bu hesapları yapıyoruz ama karar destek sürecinde kullanıyor mu, kullanılmıyor mu kaygısı hep vardı. Fakat bu sorunun Türkiye'ye özgü olmadığını da son krizde anlamış olduk. Çünkü bu kadar karmaşık sistemler kullanılan birçok ülkenin de aslından burada çok da karar destek sistemlerinde kullanmadıklarına şahit olduk.

Türk finans piyasasında da müthiş bir gelişme söz konusu. Yine aynı dönemde pratik uygulamalarından bahsederek, mesela; türev ürün hemen hemen yok gibiydi, şuanda dünyadaki hemen hemen her türev ürün bir ya da birkaç şekilde Türkiye'de mevcut, Mesela Türk döviz piyasasının üzerine yazılan opsiyonların işlem hacmi global seviyelere ulaşmış gibi görünüyor.

Yeni başlayan varyant uygulamaları da buna eklenmeli. Bu noktadan sonra bu günlerde açıklanan Basel III prensiplerinden bahsedebiliriz. Sayın Korkmaz İlkorur'un da belirttiği gibi bundan sonraki 10 yılın çerçevesini çizerken, risk yönetimi çerçevesini de iyi belirlemek gerekiyor. Biraz buna değinmek istiyorum. Basel III neden daha gerekli? Basel II'de neler aksadı da Basel III gerekli de-

diğımızde 3 temel vurgu burada öne çıkıyor. Birincisi: görüldü ki BASEL II tarafından belirlenen sermaye rasyosunun hem payı, hem de paydasında sorunlar var. Payındaki sorun; Tevfik Bey'in de sabah belirttiği gibi "nitelik sorunu" yani bizim 1. kuşak katkı sermayesi dediğimiz oranın belirlenimi yurt dışı piyasalar anlamında da sorunluymuş, Buraya nereden ulaşmış yabancı düzenleyiciler. Yaşanan gerçek stres testleri sonucunda şu görülüyor; toplam sermayenin, önemli bir kısmı katkı sermayesi olması nedeniyle yaşanan bir krizde %3'lük 4'lük öz kaynak erimesinde bankalarda likit sermaye kalmıyor. Dolayısıyla Kredi benzeri diğer ürünlerde yâda diğer sermaye yapısıyla bu krizde başa çıkma şansınız olmadığı ortaya çıktı. Dolayısıyla Basel III de ilk nokta, bizim bu ana kuşak sermayesinin oranlarını, kompozisyonlarını değiştirmemiz gereği. Ne yönde? Tabii ki ana kuşak sermaye oranını arttırarak. Bunun da tabii ki sizin dediğiniz gibi, zamana yayarak yapıyorlar. 2013'te başlıyor 2016'ya kadar, tedricen arttırarak oran %75'e çıkarıyorlar. Yani %8'lik oranın, tamamına yakını ana kuşak sermaye cinsinden olacak. Bunu yavaş yavaş tedricen yapmayı tercih ediyorlar. Bu olayın 1. boyutu. Diğer husus çoktan beri söylediğimiz bir husus likidite riski. Likidite riski ölçümü ve sermaye karşılığı Basel II de yoktu. Global kriz ise likidite riski kaynaklı. Bu Basel III'te değiştirilecek. Burada BDDK'nın açıkçası çok öncü bir yaklaşımı var. BDDK'nın yaptığı bu Likidite Yönetmeliği aslında dünyada çok uygulanması yok. Şimdi görüldüğünüz gibi Basel III, likidite riskini yeknesak şekilde, herkes tarafından aynı yönde ölçülecek şekilde sermaye yeterliğe eklemeye alıyor. Bu noktada örnek ülke olarak yeni Zelanda örneği verildi. Aslında Türkiye'de örnek olarak verilebilirdi. Aslında Türk bankacılığı çok daha büyük ve etkili. Basel III'ün likidite Riski için nasıl bir yöntem izleyeceği zaman içinde belirlenecek. Ama burada tekrardan vurgularsak sermaye rasyosunun payı ve paydası değişecek, payla ilgili olan kısımlar şu an da belirlenmiş şu an da zaman belirlenmiş, payda da neyin ekleneceği zaman içinde belirlenecek. Diğer risklerin nasıl ekleneceği ya da likidite riskinin nasıl ekleneceği, nasıl ölçüleceğine ilişkin henüz net bir şey söylemiş değil.

Üçüncü nokta, Basel II nin eleştiri aldığı noktalardan bir tanesi de, bizim procyclicity dediğimiz nokta. Bir anlamda işler iyi giderken risk iştahı artıyor, sermayeler tamamen kullanılıyor. Ancak, işler bozulduğunda sermaye gereksinimi oluyor ama ortada sermaye yok. BASEL III bu süreci tersine çevirmek istiyor. Basel III de önerilen şu: bu %8'lik sermayeye %2,5 katkı ek bir sermaye veriliyor. Bu da yine zamana yayılmış bir durumda, yani eğer Basel III amacına ulaşırsa, tam anlamıyla uygulanırsa eskisi gibi %8'lik değil %10,5 sermaye rasyosu olacak bu da 2013 ten başlayıp 6 sene sonra 2019 sonunda ulaşılacak. O

nokta tabi kaldıraç oranını aşağı indirmiş oluyorlar. Diğer bir nokta tabi ki kaldıraç etkisiyle olan diğer uygulamalar. Ama Basel III şu anki haliyle özetlemek gerekirse, pay ve payda da yapılan değişiklikler çok net pay da yapılan değişiklikler zaman yayılmakla beraber ne yapılacağı daha net. Paydadaki ağırlıklar risk ağırlıklarının, risk ölçümüne göre nasıl değiştirileceği konusu, henüz tam tartışmaya açılmış gibi görünmüyor, en azından likidite riskinin ne şekilde ölçüleceği. Mesela bu bizi nasıl etkiler dediğimiz de, aslında kritik birkaç noktayı vurgulayabiliriz. Birincisi şu an ki yapı itibariyle sermaye rasyosu zaten %19'lar gibi çok yüksek bir seviye, bu önemli tabi zaman içerisinde farklılaşabilir ama şuan ki başlangıç noktası kötü değil. İkinci nokta yine başka bir BDDK toplantısında konuşmuştuk, hatta buradan uzmanlık tezi konusu bile çıkabilir. Ana kuşak katkı sermayesi kısmı Türk bankacılık kesiminde önemli, ama bu görünen hali ile AB normlarından daha yukarda. Dolayısı ile bu Basel III e geçme aşamasında da bize en azından dezavantaj yaratmıyor. Üçüncü nokta; yine Basel III çerçevesinde kullanacak olan likidite riskine karşılık olarak BDDK'nın zaten önerdiği likidite yönetmeliği uygulamaları var. Her durumda Türk bankacılık sisteminin şuan ki yapısı itibariyle buna hazırlıklı olduğu ve güvende olduğu birçok nokta var. Buda tabi ekonominin daha sonra nasıl evirileceği, ne yapılacağı kısmı önemli. Burada risk yönetimi çerçevesinde öneri nedir dediğimizde ilk akla gelen likidite riske yönelik yapılacağı çok net. Yurt dışındaki bankalar ile yapılan çalışmalar daha çok fonlama ilkesine ilişkin olduğu için, özellikle bankacılık kesimin IT alt yapısı ve bunların, bu bilançonun tümünün riskini görecekle yapıyı bir şekilde kurgulamaya başlaması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü aynen kredi riskinde oldu gibi daha sonra daha geç kalabiliriz. Basel II başladığında diğer ülkeler çok daha ilerdeydi. Şuanda yarışta çok eşit noktadayız belki, belli noktalarda daha da ilerdeyiz. Aynı zamanda azından daha esneğiz.

4. nokta ki Korkmaz Bey de belirtti. Sistemik risk, buna yönelik olarak düzenleme burada da belirli bazı akademik çalışmalar da var, artı belli şeyler de var ama çok kolay değil birçok konu. Çünkü burada hepimiz birer banka olsak, hepimizin toplam riski tüm sistemin riskine eşit değil. Çünkü benim riskim çok yüksek ise bu size de yansıtacak, dolayısıyla bunu hesaplamak bütün bankacılık kesiminin kendi başına şu anda yapmış olduğu, risk hesaplamasının ötesinde bir şey olacak. Burada düzenleyici otoriteye ihtiyacı var. Burada Merkez Bankası, BDDK, Hazine yani burada çok ciddi bir koordinasyon gerekiyor. Çünkü ödemeler sistemi, bilançolar, bilançolar arasındaki en zayıf halkanın kim olduğunun ciddi anlamda tespit edilmesi oldukça önemli. Son krizde de görüldü ki sistemi risk altına koyacak birçok unsur var. Örneğin, Lehman Brothers'ın o kadar riskli

olduğu diğer bankalar ve yatırımcılar biliyor olsaydı durum farklı olabilirdi. Burada düzenleyici unsur öne çıkıyor. Dolayısı ile hissedilen sıcaklık ile gerçek sıcaklık gibi gerçek risk ile ulaşılabilecek risk gibi bir hesap ve ayırım gerekiyor. Mesela İngiliz Merkez Bankasının yaptığı belli başlı analizler var. Hani o sistemdeki kötüye göre riski tekrardan ayarlamak gibi.

Bütün bunlar yeni tartışmalar üzerine önemli, ama buradaki özellikle 2010 ve sonrasındaki bu challenge diyebileceğimiz yani, problemlili yâda sıkıntı yaratacak noktalar, ya da dikkat etmemiz gereken noktalar nedir kısmı son derece önemli. Tefvik Beyin dediği gibi Amerikan bankacılık kesimi neden bu noktaya geliyor, bunun arkasında bir sürü neden var. Nedenlerden biri de, Amerika da ki özel sektör tahvil piyasasının çok gelişkin olması. Bu çok gelişkin olduğu zamanlarda, bankacılık kesiminin, örneğın IBM'e kredi verme imkânı çok sınırlı ve birçok büyük kurumlara çünkü çok daha düşük risk ile güzel kar elde edebilirsiniz. Bu olmadığı takdirde aynı öz kaynağı ve varlıkları daha yüksek kaldıraçla değerlemek gerekir. İşte burada finans mühendisliği araya giriyor. Burada finans mühendisliği devreye girince, yaratıcılık devreye giriyor. Volatilite düşük, siz düşük volatilite ile yüksek kar elde etmek için, kaldıraçla oynamak zorundasınız. Burada çok fazla şey bir nokta yok aslında. Şimdi Türkiye açısından baktığınızda, şu ana kadar özellikle enflasyon yüksekliği ve kamu borçlanma geręinin yüksekliği nedeniyle hazine bonoları çok uygun bir yatırımdı. Buradan krediye doğru yaygınlaşma devam edecek. Ve buradan özellikle konut kesimi önemli bir şey olacak. Konut kesimi bir noktadan yani subprime e geçiş sürecinde yaşananların çok başındaki bir evredeyiz Türkiye olarak. Dolayısıyla o sürece geçmeden bu kontroller, ya da bu kontrol noktalarını şimdiden kurgulamaya başlamak durumdayız. Çünkü Türkiye bankacılık kesiminde bir anda çok büyük bir boşluk var. Konut kesime çok büyük bir talep var ve bu çok hızlı gelişecek. Ama öte yandan bunların oluşturacağı faiz riskini yönetecek olan piyasa yok. Hedge piyasası yok, bu Londra üzerinden mesela bu krizde de yaşadık, problem olduğu zaman yurtdışında sizin konut kesimin, finansmanlık yaptığımız swap piyasası kuruyor, kuruduğu takdirde, bu sefer ciddi riskler almaya başlıyor bankacılık kesimi. Bunun önlemi nedir işte bilmiyorum, belki Merkez Bankası ve diğer düzenleyiciyle beraber en azından Türk Lirası faiz piyasasını Swap piyasasını oluşturmak gerekebilir, çünkü uzun vadede buna çok ihtiyaç var. Türkiye şuan da 1 dakikada ya da bir senede mevduat vadesini 3 seneye 5 seneye uzatamayacağına göre, aktiflerin vadesini de konut kredi vadesini de uzun tutmak durumunda kalacağına göre, burada vade uyumsuzluğu riski, uzun bir süre bizimle beraber olacak. O zaman bunun hedge'i için gereken swap piyasasını bununla beraber

ber yaratılması gerekiyor. Burada gerek cross swap olsun en azından faiz piyasasının Türkiye startlarında oluşması gerekiyor ki, siz daha rahat alıp satabilesiniz. Bu benim gördüğüm diğer, öngörülebilir risklerden ve çalışılması gereken risklerden bir başkası. Ama temel itibariyle baktığımızda, bazen bir şeye geç başlamak çok avantajlıdır. Türkiye açısından da aynı şekilde. Mesela yurtdışı ülkelere bakıyoruz. Lüksemburg, İngiltere vs. bunlar toplam bankacılık aktiflerinin milli gelir oranı % 300–500 mesela bu Türkiye de az önce, sabahdan bahsedildiği gibi %80–90 seviyesinde. Bunun sağladığı avantajlar var, ama bunun aynı zamanda hızlı büyüme aşamasında sizi önleyecek bir yanı da var. İşler iyi gittiği zamanda, niye bankacılık kesim bize kredi vermiyor. O yüzden o hızlı süreci, çok kontrollü ve çok dikkatli şey yapmak. Buradan sonra ki BDDK açısından yâda düzenleme açısından daha zorlu, ama daha önemli bir süreç. Şuan da geçilen süreçte bence, çok ciddi bir avantaj sağlandı ve Türkiye açısından bankacılık kesimi, çok ciddi bir fark yarattı. Diğer ülkelere göre. Ama ikinci bir nokta yani ikinci 10 yıl, bizim önümüzde belki daha detaylı diğer ülkelerin olumsuz deneyimlerinden de faydalanılarak ciddi bir ön görüş ve projeksiyonla yeni bir yapılanma gerektirecek, buradan çıkarılacak sonuçlardan bir diğeri. Dolayısıyla burada risk yönetimi sistemlerinin şu an kuruluyor olması veya buradaki yapıların şu anda güçlü olması, şuan için oldukça yeterli. Bundan sonraki büyüme süreçlerinde, bundan sonraki değişim veya bundan sonraki, bankacılık süreçlerinin buraya dâhil olması noktasında oldukça önemli dikkat edilmesi gereken, kaygılanma değil, ama planlamak ve ön görmek anlamında çünkü şu an, şu bahsettiğimiz riskler açısından oldukça zaman var. Bu çerçevede özellikle Basel III ve diğer çerçeveye çok fazla yoğun bir şekilde hazırlanmaktan daha çok bu sürecin biraz daha felsefi anlamak, neler değişebilir? Neler kalıcı? Neleri yapsak Basel III olsa da olmasa da bize faydalı olabilir? Basel II’de de yapılan şeyler bankacılık kesiminde yanına kaldı. Daha iyi raporlama, daha iyi anlama, ama bazı yapılan şeyler, ona çok spesifik oldu. Bu noktada yurt dışında çok dikkatli düzenleme tarafından izliyor olmak gerekiyor tekrardan toparlamak gerekirse, Türkiye de hiç bilinmeyen bir risk kavramı ki çok iyi biliyorum, bir bankaya gittiğinizde iki tane risk yönetimi elemanı varken, şimdi 30 tane çok net, yurtdışına da gitse, birçok yerde çalışacak elemanlar var. Ve bunları denetleyen yine aynı şeyde sertifikasyona ve tecrübeye sahip BDDK ekibi var. Bunların çok net bir şekilde Türkiye açısından çok olumlu noktalar olduğunu görüyoruz. Bundan sonraki süreci de, aynı noktada devam ettirmek gerekiyor. Burada şuan kadar yapılanlar tabii ki, burada son derece önemli. Ama kar marjları daraldığında az önce bahsedildiği gibi mesela gerek komisyon gerek kaldıraçlı ürünlerin daha çok kullanılma zorunluluğu olması ve diğer

yapılar bizim açımızdan son derece kritik ve son derece önemli noktalar. Bunları şundan itibaren düşünmek ve tabii tümünü öngörmek mümkün değil. Zaten ön görülemeyen birçok risk yapısı var. 20. yüzyıldaki belki ilerde çok farklı risklerden bahsediyor olacağız. Yani o anlamda bütün risklerin hepsi tanımlı ve ön görülebilir değil ama şuan öngörülebilir ve yapılacak olanlar ya da şu ana kadar yapılanlar itibariyle Türkiye yi bence çok farklı ve iyi bir noktaya koyabiliriz, ama bundan sonraki sürecin kurgulanması anlamda da az önce bahsedilen noktaların üzerinde bu şekilde durmak gerekiyor, Türkiye açısından kısa vadede bankacılık ve finans kesimi anlamında çok ciddi ön görülemeyen bir risk unsuru görünmüyor, yurtdışı kaynaklı olabilir. Ama burada şey kritik. Birde son bir noktayı şu şekilde vurgulayabiliriz. Data kalitesi ve şeffaflıkta çok önemli. mesela 2007 de krize girdiğimizde tek yumuşak karnın özel sektör borçları olduğu söyleniyor da ama ben hep diyordum özel sektör borçları aslında bu seviyede değil. bir çoğu kendi yurtdışı ve mevduatı gibi kredisi gibi net bir şey geliyor olsaydı, belki krizi daha da yumuşak atlatacaktık dolayısıyla veri kalitesi veri şeffaflığı ve insanların beklentileri daha net oturtulabilmesi burada yine önemli noktalardan biri yani risk yönetimi dediğimizde çok spesifik teknik bir konu gibi görünmekle birlikte aslında tüm bankacılık kesiminin, bankacılık yönetimi başka bir şey değil açıkçası. Oradaki ölçme detaylar vs ama temelde yapılan bilanço, kredi ve diğer yapıdaki riskler ve bunların oluşumu.

Bu noktada tekrar son olarak şunu söyleyebilirim. Yani gerçekten önemli bir nokta ve BDDK'nın ve diğer kamu ekonomi bürokrasisinin, bu krizde göstermiş olduğu başarı gerçekten, oldukça önemli, çünkü Türkiye bu yapıdan finans tarafıyla çok sağlam ve rahat çıkmasının arkasında. Gerek dirayetli ve hızlı aksiyon alan bürokrasisi gerekse de bunu geçmiş, yaşanmış deneyimlerle artık refleks haline getirmiş olan finans kesimiyle sonucu pozitif bir şekilde çıkarabiliyoruz, çıkıyoruz ama bundan sonraki sürecin en az, geçmiş süreç kadar sorunlu demeyelim ama çetrefilli önü belirsizliklerle dolu olan bir dönem olduğunu vurgulamak gerekiyor. Bunun belki Sayın Babacan'ın da bahsettiği gibi. Rehaveti yerine bunun çok daha güçlü bir kazanıma dönüştürebilmek için yapılması gereken önlemleri tartışmak gerekiyor. Ben sözümü burada kesiyorum. Tekrar teşekkür ediyorum.

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE GELECEK DÖNEMDEKİ GELİŞMELER VE BEKLENTİLER

Prof. Dr. Kürşat AYDOĞAN
Bilkent Üniversitesi

Sayın Başkan, değerli katılımcılar öncelikle kısa zamanda çok önemli işler başaran Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunu 10. Kuruluş Yılı Dönümünde tebrik etmek istiyorum. Sayın Başkan nezdinde bütün çalışanlar hakikaten 10 yıl geride bıraktılar ve bu 10 yılı başarı ile noktaladılar. Şimdi ikinci 10 yıla bakarken böyle güzel bir toplantı düzenlemişler. Bu toplantının 3. oturumunda beraberiz, oturumumuzun başlığı “Bankacılık Sektöründe Gelecek Dönemlerdeki Gelişmeler ve Beklentiler”, yani diğer bir deyişle bir öngörü yapılabilecek önümüzdeki döneme ilişkin bankacılık sektörü açısından. Tabii öngörü yapıp geleceği tahmin etmek hiç de kolay bir şey değil, şöyle düşünün bundan 10 sene öncesine yani Eylül 2000 yılına geri gidin ve böyle bir panel düzenlediğimizi düşünün, neler söylediniz?

Acaba 2001 yılında olacakları söyleyebilir miydiniz? Türk bankacılık sektörünün tamamen yenilenip, yeniden yapılanacağını her bakımdan öngörebilir miydiniz? Dahası 2008 yılında global finansal kriz bütün dünyayı çalkaladı, yıllık finansal kurumları, bankaları al aşağı etti, bu öngörülebilir miydi? Cevap hayır. Falcılar dışında, onların da bir kısmı tabii. Dolayısıyla bu panelist arkadaşlarımızın işi çok zor, yine de tabii geleceğe ilişkin beklentiler oluşturmamız, neler yapmamız gerektiğini düşünmemiz çok önemli. Geleceğe yönelik gelişmeleri tartışırken, her şeyden önce global finansal sistemle ilgili bir takım öngörülerde bulunmak gerekebiliyor. Global sistem nereye gidiyor. Şurası kesin, önümüzdeki 10 yıl son derece çalkantılı olacak, bu artık günümüzün gerçeği. Global sistem her türlü sürprize açık bir yer, gerek global düzenlemeler açısından bir takım gelişmeler olabilir, yine piyasalarda bir takım gelişmeler çalkantılar olabilir, yeni riskler ortaya çıkabilir, yeni alanlarda bir takım gelişmeler olabilir. Öte yan-

dan, Türkiye'deki sisteme dönersek, Türk bankacılık sektörüne dönecek olursak belli bir noktaya geldik. Finansal sistemin derinliği nereye kadar gidecek? Daha ne kadar derinleşecek? Çeşitliliği ne olacak? Genişliği nereye doğru olacak? Pi-yasa yapısında ne gibi gelişmeler olabilir? Banka sayısı, şube sayısı, büyüklük, rekabet, yoğunlaşma bütün bunlar öngörü yapacak kişilerin karşısında duran sorulardır. Arkadaşlarımız bunları değişik şekillerde ele alacaklar. Sektörün etkinliği, bilanço yapısı, yeni ürünler, teknolojik gelişim yine çağımıza, önümüzdeki 10 yıla damgasını vuracak ve teknolojiden ne ölçüde yararlanabilecek sektör ve global ölçekte gelişmeler. Tabii bankacılık sektörünün finans kesiminin diğer bölümleri ile olan ilişkisi de çok önemli. Bugün Türkiye'de büyümesi beklenen sigortacılık kesimi, sermaye piyasaları bunlarla ilişkileri ne olacak?

Bütün bunların regülasyonu, denetlenmesi konusu, bunlar geniş bir alanı kapsıyor. Bu konuları belki daha fazlasını tartışmak üzere bugünkü panelimizde üç önemli konuşmacımız var. Bunlar Şenol Babuşçu, Murat Yülek ve Kadir Tuna bu konuları tartışacaklar.

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE GELECEK DÖNEMDEKİ GELİŞMELER VE BEKLENTİLER

Dr. Şenol BABUŞÇU
Başkent Üniversitesi

Sayın Başkan, değerli Konuklar,

Beni de bu toplantıya davet ettiğiniz için çok teşekkür ediyorum. BDDK'nın 10. Kuruluş Yılı Dönümünü kutluyor başarılarının gelecek 10 yıllarda da devam etmesini diliyorum. Bazı toplantılarda başarı konusunda birkaç defa vurguladığım iki noktayı burada da söylemek istiyorum. Türkiye eğer son üç yılda uluslararası finansal krizden bu kadar az etkilendi ise bundaki en önemli rol iki kuruma ait bence. Birincisi BDDK, ikincisi ise Merkez Bankası. Gerçekten başarılılar bundan sonra da bu başarılarının sürdürmelerini diliyorum. Burada konuşacağımız konu gelecek döneme ilişkin Türk Bankacılık Sektörü'ndeki beklentiler neler? Önümüzdeki dönemlerde sektörde neler gerçekleşecek, onu tahmin etmeye çalışacağız, bir ölçüde fala bakacağız. Biliyorsunuz falda bazı söylenenler çıkar, bazı söylenenler çıkmaz. Burada benim söylediklerimin iyi olanları çıksın kötü olanı çıkmasın diyerek sözlerime başlıyorum.

İki bölümden oluşacak olan konuşmamın birinci bölümü, gelecek dönemde beklentiler neler? Nasıl bir bankacılık sektörü tablosu olacak? Özellikle gelecek 10 yılda veya 2015 ve sonrasında nasıl bir bankacılık sektörü olacak bu konuda benim görüş ve önerilerim ne olacak.

İkincisi de böyle bir tabloda, bankacılık sektöründe bankalar hangi stratejileri uygulamalı veya bankalar açısından böyle bir ortamda neleri yapanlar avantajlı olacak?

2000 yılından sonraki dönemleri benden önceki konuşmacılar çeşitli gruplandırmalar yaparak sınıflandırdılar. Ben de kendi bakış açımına göre bir sınıflandırma yapmak istiyorum.

Türkiye’de 2000 yılında başlayan son 10 yıllık bankacılık sektörü dönemi düşük enflasyona geçiş dönemi olarak adlandırılıyor. Burada düşük enflasyona geçiş dönemini 4’e ayırıyorum.

1. Dönem krizler dönemi 2000–2001 yılları.

2. Dönem 2002–2003–2004 yılları krizin etkilerini giderme ve yeniden yapılandırma dönemi olarak nitelendiriyorum.

2005’den sonra başlayıp bugüne kadar gelen yani 2005 - 2010 yıllarını kapsayan 3. dönem ise banka sahiplerinin el değişmesi ve yeni banka sahiplerinin sistem kurma dönemi olarak nitelendiriyorum. Çünkü 2005’den sonra bu dönemde ülkemizde 14 tane bankada yabancı ortaklık olmuş. 2004 yılı sonunda %4 olan yabancı sermayenin payı %40’a ulaşmış yani banka sahipliği 2005 sonrası dönemde Türkiye’de ciddi boyutta el değiştirmiş. 2005’den bugüne kadarki 4–5 yılı banka sahiplerinin el değiştirdiği ve yeni sahiplerin sistemi kurma dönemi olarak nitelendiriyorum.

Peki, bu dönemden sonraki 4. dönem nedir? Bence bugünden sonraki dönemin adı “Rekabet ve Birleşme Dönemi” olacaktır. Bankacılık sektörü Türkiye’de yavaş yavaş başlayan çok sert bir rekabet dönemine giriyor. Bunun sonuçları birleşmeler olarak görülecek.

Konuşmamda bazı noktalarda sivri dilli ve uç ifadeler kullanacağım sadece tartışma yaratmak için bunları söyleyeceğim. Şöyle bir baktığımızda Türkiye’de bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü 600 milyar \$ civarında. Sabah Sayın Başkan da ifade etti 900 milyar TL dedi. 600 milyar \$ aktif büyüklüğü var ve yıllar itibariyle baktığımızda bankacılık sektörünün aktif büyüklüğünün GSYH içindeki payı büyüyor. Mesela 2007’de %66, 2008’de %74, 2009’da %84 bugün itibari ile de ilk altı ay %86 civarında. Benim kişisel tahminim, 2015 yılında bankacılık sektörünün aktif büyüklüğünün minimum ikiye katlanacağı yönünde. Sektörün aktif büyüklüğünün 600 milyar \$ dan 1 trilyon 200 milyar \$ civarına çıkacağını ve hatta bu rakamın da üstünde gerçekleşeceğini düşünüyorum. 2015 yılında sektörün aktif büyüklüğünün GSYH ya oranı ise %100’lerin üzerine çıkması ihtimali büyük. Hatta bu oranın %110 - %120’lere ulaşacağını düşünüyorum. Birtakım Avrupa ülkelerine doğru yaklaşılmaya başlayacağımızı düşünüyorum.

Birinci tespitim buydu. İkinci tespitim, faiz marjlarının önümüzdeki dönemde çok ciddi daralacağı yönünde. Bugün itibari ile TBB verilerine baktığımızda Türk Lirası ortalama mevduat faizi %8.20, ortalama kredi faizi %15.40. Faiz

marjı olarak baktığımızda ise %7.20 faiz marjı var. Önümüzdeki 5 yıl içinde bankacılık sektörünün bunu koruması imkânsız. Yabancı para kaynak ve kullan-dırım faizleri açısından, dolarda yine TBB verilerine göre ortalama mevduat faizi %2.30, ortalama kredi faizi ise %4.70, yani ortalama %2.40 civarında bir faiz marjı var. Euro'da ise %2.20 civarında bir ortalama mevduat faizi var iken %5 civarında da ortalama bir kredi faizi var burada da ortalama %2.80 bir faiz marjı söz konusu. Dolar ve Euro'daki marjlara baktığımızda Türk Lirasındaki marjdan 3 kat daha yüksek olduğunu görüyoruz. Bu 3 kat yüksek marjın Türk Lirasında korunması gelecek dönemler için imkânsız, faiz marjları önümüzdeki 5 yıl içerisinde ciddi boyutta daralacak. Tabi ki faiz marjları daraldığında Türk bankacı-larının bu daralma karşısında yapacaklarını hepimiz biliyoruz.

- Bir bilanço büyütmek yani hacim büyütmek. Bu tabi ki sağlıklı bilanço büyütmek anlamında.

- İkincisi de faiz dışı gelir- faiz dışı gider dengesi üzerine çalışmak.

Önümüzdeki dönemlerde bilanço büyütürken bankacılar ciddi zorluklarla karşılaşacak. Bu zorluklar nelerdir derseniz birincisi pasif tarafta özellikle portföy yönetim şirketlerinin ciddi rekabeti ile karşılaşacaklar, faizlerin düşük olması nedeni ile tasarruf sahipleri artık mevduatın yanı sıra tasarruflarını portföy yönetim şirketlerine emanet etmeyi daha çok tercih edecekler. Artı bireysel emeklilik şirketleri son 5 yıldır kuruluş dönemindeydi çok etkili değildi, bundan sonraki süreçte daha etkili olacaklardır. Bireysel emeklilik şirketleri kişilerin tasarruflarına daha çok yöneleceklerdir, bu da bankacılık sektörünün mevduat toplamada zorlanması demektir.

Tabi ki bankacılık sektöründe pasifteki en önemli sorun mevduatın hemen hemen tek ürün olması. Mevduat tek ve bence çok kötü bir ürün. Neden derseniz, vade kısa, neden vade kısa mevduatın ikincil piyasası yok. 1 yıl vadeli mevduat yaptığınızda 2-3 ay sonra paranızı almaya kalktığınızda banka paranızı ödüyormu ama faiz vermiyor. Mevduat cüzdanını satamıyorsunuz. Ürününüzün ikincil piyasasının olmaması ve mevduat cüzdanını satamamanız, ürünün kısa vadeli olmasına neden oluyor. Tasarruf sahipleri vadeyi uzatmıyor. İkincil piyasayı ben bir kere yaşadım, Rusya'da Ziraat Bankasında çalışırken Ziraat Bankasında ikinci bir görevim vardı Ziraat Moskova International diye Moskova'da bir bankası var oranın yönetim kurulu üyeliğini yaptım. 98 Rusya Krizinde orada yönetim kurulu üyesiydim. Rusya'da 1998 Krizinde çok sayıda banka battı, ülkede mevduat garantisi yok ve mafya mevduat cüzdanı toplamaya başladı. Örneğin, kişinin 100 bin \$ bankada parası var, bu koşullarda zaten parasını bankadan ala-

mayacak, sistemde mevduat sigorta fonu da yok. Müşteri bankadaki mevduatını mafyaya 30 bin \$'a satarak az da olsa mevduatının bir kısmını kurtarmayı tercih etti. Mafya bu cüzdanı aldıktan sonra gelip banka patronlarına ya da banka yöneticilerinden silah zoruyla mevduat hesabındaki 100 bin \$'ı tahsil etme yoluna gitti. Ben ikincil piyasaya bu şekilde rastladım, bu çok kötü bir olay. İkincil piyasasının olmaması vadenin uzamamasına neden oluyor vadenin uzamaması da biraz önce Burak Saltoğlu Hocam da çok bahsetti bankacılık sektörü açısında önemli bir risk olan vade uyumsuzluğu riskini doğuruyor. Hem bu riski bertaraf etmek açısından hem de mevduatın pasifte özellikle tek ürün olmasının sakıncalarını çözmek adına, Türk bankacılığı yeni ürünler geliştirmek zorunda. Bu yeni ürünler bence şunlar olacaktır.

Birincisi önümüzdeki dönemde ipotekli borç senetleri yani mortgage kredileri karşılığında Türk bankacılığının ipotekli borç senetleri çıkaracağını düşünüyorum.

İkincisi tüketici veya taşıt kredileri karşısında varlığa dayalı menkul kıymet ihracını yapmak ki, daha önce bankacılık sektörü bunu bir kere 90'lı yıllarda denemişti.

Üçüncüsü de sektörün banka tahviline yöneleceğini düşünüyorum. Son dönemde banka tahvili tartışmaları başladı. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun her ne kadar bu konuda bazı çekinceleri olduğunu bilsem de, bence bu üç ürüne Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun da destek olması gerekiyor. Bu üç ürünü Türk Bankacılık Sektörü'nün önümüzdeki dönemde kazanması gerekiyor ve ben kazanacağını düşünüyorum. Bu gelişmeler bankacılık sektörüne şu katkıyı da sağlayacaktır. İpotekli borç senetleri ile elde ettiğiniz kaynakları aktifte mortgage kredisinde kullanacaksınız, varlığa dayalı menkul kıymetle elde ettiğiniz kaynakları tüketici ve taşıt kredisinde, banka tahvillerinden elde edilen kaynaklar proje kredilerinde kullanılacak, kısa vadeli mevduatla elde ettiği kaynaklar da ticari krediler dediğimiz veya borçlu cari hesap olarak adlandırılan kısa vadeli kredilerde kullanılacak. Vade uyumsuzluğu sorunu da Türk bankacılığı pasifteki bu ürün çeşitlendirmesi ile aşmış olacak.

Pasifte, portföy yönetim şirketleri ve bireysel emeklilik şirketleri ile rekabetleri sonucu, mevduatı veya pasifi büyütememe sıkıntıları yaşanır iken, aktifte de bankalar kurumsal müşterilere kredi kullandırımı açısından zorlanacak. Aktifte en önemli ürün kredi ve bankalar önümüzdeki dönemde bilançoyu büyütürken krediyi büyütmeye çalışacaklar. Tabi ki burada özel sektörün veya büyük şirketlerin tahvil ihraçlarına tanık olacağız, bu şirketler kredi kullanmak yerine tahvil

çıkarmayı tercih edeceklerdir. Bankalar bu sorunu aşmak için kredinin yanı sıra bilançolarının aktif tarafında, özel sektör tahvillerine yer vermeye çalışacaklardır, bu da aktifte bir ürün çeşitlendirmesi olarak karşımıza çıkacak. Artık bankalar kredinin yanı sıra sadece devlet tahviline yatırım yapmayacaklar, özel sektör tahvillerine de, özellikle kurumsal müşterilerinin çıkardığı özel sektör tahvillerine yatırımı tercih edeceklerdir.

Aktifte ve pasifte böyle gelişmeler olurken aktif ve pasifi büyütememe sınırları ile birlikte sözleşme bankacılığı ürünlerine de çok daha fazla yer vereceklerdir. Yani bilanço dışı ürünler bilançoğu büyütememe sorunlarına bir anlamda çözüm olacaktır. Aynı zamanda da faiz dışı gelir-faiz dışı gider dengesine çok ciddi katkı sağlayacaktır.

Bilanço dışı ürünler dediğimizde, gayri nakdi krediler, türev ürünler gibi ürünlere önümüzdeki süreçte çok daha fazla ağırlık verileceğini düşünüyorum.

Son dönemde yabancı bankaların pazara girmesi daha etkisini çok göstermedi. Yabancı bankalar Türkiye'ye 2005–2006–2007'de geldiler ama peşinden hemen bir uluslararası finansal kriz geldi.

Önümüzdeki dönemde yabancı bankaların etkisi ile birlikte şunları göreceğiz. Daha ucuz finansman kaynakları sağlama durumu söz konusu olabilir. Operasyonel verimlilik ve etkinlikte daha büyük çabalar olacaktır. Uluslararası imajlarını belli ölçülerde tabi ki son dönemde bozulsa da yine kullanacaklardır. Bir taraftan bunlar yaşarken, diğer taraftan büyüyen ölçek avantajları yaratma, banka fonksiyonunda değişim ve daralan marjlara uyum, Türk bankacılığının önümüzdeki dönemde en çok kullandığı kavramlar olacaktır.

Diğer bir tespitim, Türkiye'de bankacılık sektörü geçmiş döneme göre önümüzdeki dönemde çok fazla banka dışı finansal kurumların rekabeti ile karşılaşacaktır. Özellikle tüketici finansman şirketleri, portföy yönetim şirketleri, bireysel emeklilik şirketleri, leasing şirketleri, faktoring şirketleri, mortgage şirketleri gibi şirketlerin bankalarla rekabeti daha fazla olacak ve finans sektöründen daha fazla önümüzdeki dönemlerde pay alacaklardır.

Diğer bir nokta optimal ölçek büyüklüğü ciddi önem kazanacaktır. Şimdi ölçek büyüklüğü dedim de bankacılık sektöründe büyüklük dendiğinde esas olan aktif büyüklüğüdür, ama ben bu noktada aktif büyüklüğünden yola çıkmayacağım, optimal ölçek büyüklüğünde şube büyüklüğü üzerinde duracağım. 2015 ve daha sonrasını tasarlıyorum. Türk Bankacılık Sektörü'nde önümüzdeki dönemde iki grup banka göreceğiz. Birincisi 1000 şube üzerinde şube sayısı olan ban-

kalar grubu. 1000 şube üzerinde olan bu bankalar grubu, her işi yapacaklar özellikle de bireysel kredi, bireysel bankacılık ve küçük işletme bankacılığı yapacaklar. Örneğin, uçak bileti satmaktan milli piyango bileti satmaya kadar her işi yapacak bir bankalar grubu olacak. Bir de 100 şube ve altında şube sayısı olan belli alanlarda uzmanlaşmış bankalar olacak. Bu bankalar yatırım bankacılığı, özel bankacılık, kurumsal bankacılık, dış ticaret bankacılığı, kalkınma bankacılığı gibi alanlarda uzmanlaşacaklar. Yine tartışma yaratmak için söylüyorum, belki de yerel bankacılık olacak. Türkiye’de yerel bankacılık yok, ancak bu tür örnekleri çoğu dünya ülkesinde görüyoruz. BDDK izin verdiği takdirde Türkiye’de önümüzdeki dönemde yerel bankacılığında olabileceğini düşünüyorum. Otorite izin verirse, örneğin bir Gaziantepbank, bir Kayseribank, bir İzmirbank’ı görebiliriz. Bu tür bir yapılanmanın başarılı da olacağını düşünüyorum. 8–10 şubeli Gaziantep’in içinde 2–3 şubesi, ilçelerinde 5-6 şubesi olan bir banka. Kayseri’de böyle bir Kayseribank’ı görme ihtimalimiz var.

100 şubenin altı 1000 şubenin üzeri dedik. Bu şube sayıları bu rakamlarda olmayabilir, 1000 yerine 900 üzeri de olabilir. Orta ölçeklilerin bence bu rekabete dayanması zor görünüyor. Önümüzdeki dönemde orta ölçekli bankaların yaşam şansı oldukça azalacak. Bu arada tabi ki batış olacağını asla öngörmüyorum ama rekabetin gerektirdiği ortamda optimal ölçeğe ulaşmak açısından birleşmelerin görülebileceğini düşünüyorum. Özellikle sivri dilli ifadeler kullanıyorum ki, belki tartışma bölümünde bunları konuşacak zamanımız olur.

Şube profillerinde çok ciddi değişimler yaşanacak, şubeler ciddi boyutta küçülecek. 2000 yılında Türkiye’de genel müdürlük personelini saymazsak şube başına düşen çalışan sayısı 20 iken, bugün Türkiye’de genel müdürlük personeli dışında şubelerde çalışan sayısı 14'lere inmiş vaziyette. Aslında epey aşama kaydettik. Ama ben 5 yıl sonra şube başına çalışan sayısının 10 ve daha altında olacağını düşünüyorum. Ancak bu yanlış anlaşılmasın. Şube sayısı gittikçe artıyor. 5 yıl sonra bu ülkede 12-13 bin şube olacak, çalışan sayısı da artacak. Çalışanlar da endişe etmesinler, ama şube sayısının artışı çalışan sayısının artışından çok daha yüksek olacak. Şube başına çalışan sayısı düşerken, şubeler gittikçe küçülecek. Bir yönetici, 2-3 pazarlama elemanı, 1 gişe, 1 güvenlikten oluşan şubeler göreceğiz. Bunu zaten yeni açılan şubelerde görüyoruz, ama eski şubeler de bu yöne doğru gelecek. Yani şubeler artık işlem yapma yerleri olmaktan çıkıp ürün satışı yapılan yerler haline gelecek. Pazarlama ve satış kanalı olacak işlemler alternatif dağıtım kanalları üzerinden ve perakendeciler üzerinden olacak. Biraz sonra bu perakendeciler kavramını biraz daha açacağım. Şube profiline böyle bir değişim tahmin ediyorum.

Elektronik sosyal medya ön plana çıkacak. Facebook, twitter, msn gibi elektronik sosyal medyayı bankalar daha fazla kullanacaklar. Son yıllarda Amerikan bankalarının çoğu müşterilerini twitter’da, facebook’ta izlediğini görüyoruz. Burada arkadaş çevresini izleyerek kredibilitesini ölçtüğünü ve önümüzdeki dönemde bu elektronik sosyal medya kullanımının oranının ciddi boyutta artacağını düşünüyorum.

Temel olarak tasarladığım önümüzdeki 5 yıldaki değişimler bunlar. Burada hangi bankalar avantajlı olacak veya bankalar hangi stratejileri uygulamalı diye baktığımda, birinci nokta bölgesel güç olmak çok önemli. Önümüzdeki dönemde bilanço büyümede belki Türkiye potansiyeli bankalara yetmeyecek, onun için bölgesel güç haline gelmeleri gerekiyor. Bunu Sayın Başkan da konuşmasında çok güzel bir şekilde vurguladı. Nedir bölgesel güç haline gelmek? Gelişen pazarlarda yer edinmek, başka ülkelerde banka satın almak veya banka kurmak olarak ifade edebiliriz. Belki de Avrupa bankalarının veya dünya bankalarının da şu dönem sıkıntıda olması bizim için bu açıdan bir avantaj olabilir. Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Macaristan, Bosna Hersek, Sırbistan, Ukrayna, Letonya, Arnavutluk, Hırvatistan, Karadağ, Azerbaycan, Türkmenistan, Tacikistan, Özbekistan, Ermenistan, Tacikistan, Gürcistan, Suriye, Irak, Ürdün, Cezayir, Mısır, Tunus, Fas gibi ülkeler önemli pazarlar gibi görünüyor. Kısa zamanda bazı bankaların bu pazarlarda yer alabileceğini düşünüyorum. Bunu yapabilenler önümüzdeki dönemde avantajlı olacak.

Faiz dışı gelir-faiz dışı gider dengesini kuranlar çok avantajlı olacak. Bugün Türk bankacılığına baktığımızda faiz dışı giderlerin faiz dışı gelirleri karşılama oranı 2009’da %72 idi. Bu oranın gelir gider rakamlarının yıl içi gelişmesine göre 2010 yılı sonunda %75 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edebiliyoruz. Daralan faiz marjlarında bunu eğer %100’e getiremezseniz kar elde etme olasılığımız ciddi zayıflıyor. Peki, ne yapacak? Faiz dışı gelirleri artıracak, her hizmetin bir bedeli olduğunu müşteriye benimsetecek. Türk bankacılığı son yıllarda bunu biraz yapmaya başladı, ama sabahtan beri konuşulduğu gibi bunu yakaladığı müşteriye yapıyor, yaygın değil ve bu da çok şikâyet konusu oluyor. Bazı hizmetleri ücretsiz veriyor, bazı hizmetleri ücretli veriyor ama ciddi fiyat dengersizlikleri içinde çok yüksek fiyattan veriyor, bu da kötü. Bankaların işlemlerine baktığımızda yurtdışında genellikle hemen hemen her hizmetten ücret alınıyor, ama belli bir standartta. Türk bankacılığının en etik olmayan yanı, müşteriden masraf alırken bunun müşteriden habersiz yapılmasıdır. Önümüzdeki dönemde otoriteye düşen en önemli görevlerden biri, bunun etik yönünün oluşturulması-

dır. Bu konuda çalışma yapılırken de sınırlama şeklinde değil, (çünkü sınırlarsanız rekabeti engellersiniz) işlem maliyetlerine belirli bir kar marjı ilave ile hizmetin bedelinin müşteriden talep edilmesi şeklinde olmasıdır. Ama şuna inanıyorum ki müşteriden habersiz masraf alınmaması konusunda Otoritenin çabası olması gerekiyor. Bundan sonra da Türk bankacılığı bu masrafı almaya devam edecektir, hem de artan ölçüde. Ama etik bir şekilde olmalıdır.

İkincisi faiz dışı giderleri azaltmak. Burada neler yapılabilir? Alternatif dağıtım kanalları çok etkin kullanılacak. Burada her türlü alternatif dağıtım kanalı ATM, internet bankacılığı, kiosklar gibi her türlü kaynakları daha etkin kullanmak ve müşteriye daha fazla yaptırmak için her şeyi yapacak. Ortak kullanım ATM'lerde yapılmaya başlandı, POS'larda da benzer uygulamaya geçilmek üzere, belli hizmet sunum alanlarında ortak kullanımlar var. Belki başka ortak kullanımlara da geçilmek zorunda. Dünyada örneklerini gördüğümüz gibi bankaların internet bankacılığı alt yapılarını ortak kullanımı sözkonusu olabilecek. Alışveriş merkezlerindeki şubelerin ortak kullanımı da maliyet düşürüleceği açısından gündeme gelebilecek, çünkü bu birimlerin maliyetleri çok yüksek. Bunları görebiliriz ve asıl işe odaklanma yani outsourcing dediğimiz uygulamaya devam edilecek.

Diğer bir konu, önümüzdeki dönemlerde stratejik ortaklıklar kuranlar avantajlı olacak. Yani bankalar stratejik ortaklıklar kurarlarsa çok ciddi avantaj sağlayacaklar. Örneğin, iletişim firmaları ile stratejik ortaklıklar kuranlar avantajlı. Bunlar kimlerdir? Türk Telekom, GSM firmaları (Turkcell, Vodafone, Avea gibi) veya finansal portallar gibi. Bu firmaları etkin kullananlar önümüzdeki dönemde maliyetleri çok ciddi azaltacaklardır. İletişim firmaları ile stratejik ortaklıklar kurmak Turkcell'e, Avea'ya ortak olmak anlamında değil., işbirliği yapmak anlamındadır. Yine, perakende firmaları ile ortaklık yapanlar çok avantajlı olacaklar. Özellikle, Migros, Tansaş, Kipa gibi marketlerle veya akaryakıt firmaları ile örneğin, Petrol Ofisi, Shell, BP gibi firmalarla stratejik ortaklık yapanlar avantajlı olacak, çünkü banka müşterileri haftada en az bir kez bu noktalara uğruyorlar.

Buralarla nasıl ortaklık yapabilirler? Örneğin, Migros'ta alışveriş yaptınız, çıkarken 200 TL'de nakite ihtiyacınız var. Kartınızı verip kasiyerden 200 TL nakit alıyorsunuz. Migros da şundan kurtulmuş olacak. Akşama kadar Migros'da para birikiyor. Akşam olunca biriken parayı Migros banka şubesine getiriyor, şubede bir operasyonel maliyet doğuyor. O para şubede kalıyor ki onun da şubeye bir maliyeti var. Bir de ertesi gün ben müşteri olarak 200 TL para çekmeye banka

şubesine gidiyorum ve işlemleri yaparken işyerini meşgul ediyorum. Önerdiğim süreç değişimde, bunlardan banka şubesi kurtulmuş olacak, bunları Migros'a devretmiş olacak. Diğer taraftan, denizyolu, havayolu, karayolu ulaşım firmaları ile stratejik işbirliği yapanların sağlayacağı avantajlar da var. Şehir içi ulaşımında, özellikle belediye ulaşımında, bankalar işbirliği yaparsa, avantajlı olacak. Bazı örnek uygulamaları görüyoruz ya da bu konuda düşünceler var.

Diğer bir avantajlı işbirliği alanı nakit akım zincirini kurabilmek ve koruyabilmekte. Örnek, fabrika işçiye ücret ödüyor, arada sizin bankanızın olması çok önemli. Fabrika işçiye ücret ödediğinde banka nasıl arada olacak? Maaş ödemesi yapmakla, işçi bu parayı çeşitli yerlerde harcıyor. Örneğin işçi parayı perakendecide gidiyor gıda alıp harcıyor, işçi ile perakendeci arasında bankanızın olması lazım. Nasıl olacak? Bir POS'unuz olacak, işçiye kredi kartı ya da ATM kartı vereceksiniz. Perakendeci malı toptancıdan alıyor, perakendeci ile toptancı arasında sizin bankanızın olması gerekir. Nasıl olacak? Nakit yönetim sistemleri, doğrudan tahsilât yöntemleri veya çek ile müşteri-firma arasına girmek mümkün. Toptancı malı fabrikadan alıyor, fabrika ile toptancı arasında yine sizin bankanız olacak. Bu döngüde bulunduğunuz takdirde hesaptan hesaba para göndererek para kazanıyorsunuz. Operasyonel maliyet hiç yok. İşçinin ücretini fabrikanın hesabından işçiye, işçiden perakendeciye, perakendeciden toptancıya, toptancıdan fabrikaya, kayıt üzerinden para aktararak para kazanıyorsunuz. Ama bu dört noktanın birinde olmadığınızda, örneğin POS cihazınız ya da kredi kartınız yok işçi sizin kartınızla harcamadı. Banka olarak nakit sizden çıkıyor, birincisi çıkarken operasyonel maliyet getiriyor bankaya, ikincisi o paranın peşinden koşuyorsunuz tekrar bankanıza getirmek için pazarlama maliyeti yapıyorsunuz, para bankanıza gelirken yine operasyonel maliyet oluşturuyor. Bunun her aşamasında olabilmek için hem her yerde olmanız, hem de her işi yapmanız lazım. Onun için optimal ölçek büyüklüğü çok önemli. Fiziki yaygınlık ve ulaşılabilirliğin önemi gittikçe artıyor. Özellikle kredi kartı, cep telefonu bankacılığı, internet bankacılığı, kioskulara yatırım yapan bankalar avantajlı.

Müşteri ilişkileri yönetimi yani CRM ticarete gittikçe önem kazanacak. Bu çok bilgidan kullanılabilir bilgiye geçmek demektir. Yani benim 6 yaşında bir oğlum var, bu sene okula başlayacak. Öğrenim kredisi teklif etmeniz gerekecek. Yoksa pazarlamacınızı kapı kapı dolaştırıp öğrenim kredisi satmaktansa bilgilerinizde benim 6 yaşındaki oğlumu görebiliyorsanız, bu pazarlama maliyetini çok azaltacak. Benim 20 yıldan beri 3 yılda bir araba değiştirdiğimi kayıtlarınızdan görebiliyorsanız, benim arabam 3. yılını dolduruyorsa, taşıt kredisi teklif

edeceksiniz. Yoksa kim taşıt alacak diye yapılan pazarlama maliyetleri çok yüksek, bunlar temel noktalar.

Süre bittiği için kısaca anlatıyorum, risk yönetimini iyi yapanlar avantajlı olacak. Özkaynakları güçlü olanlar tabii ki avantajlı, doğru fiyatlandırma sistemi kuranlar çok avantajlı olacaklar. Neden? Bugün faiz marjları %7 dedik, %8 ortalama maliyet %15 getiriden ortalama net getiri 7 puan. Yarın maliyet %6, bu durumda %6'dan toplayıp %6,3'den %6,4'den sattığınızda doğru bir fiyatlandırma sistemi, doğru maliyet tespit sistemini kurmadıysanız, yandınız. Yarın bunlarla karşılaşacağız. %6'dan para toplayacaklar bankalar, %6,3'den satacaklar, onun için fiyatlandırma sistemlerini iyi kuranlar çok avantajlı olacak.

Bir müddet sonra da şunu göreceğiz. Uzun vadede fiyat rekabeti bitecek herkes %6'dan toplayıp %6,3'den satacak. Müşterinin sizi tercih etmesi için hizmet kalitesi çok önem kazanacak. Burada hizmet kalitesini Türk insanı olarak güler yüz olarak algılıyoruz. Bu evet bir boyutu, ama en önemli boyut teknolojidir. Türk bankalarının teknolojisi iyi diyoruz doğru, ama teknolojinin iyi olması kadar etkin kullanmak çok daha önemli. Ben yeterince etkin kullandıklarını düşünmüyorum, etkinliğe önem vermek lazım.

Bundan sonraki dönemde otoriteden veya hükümetten ne yapması beklenmeli diye kısaca özetlersem;

Türk bankacılığındaki yasal yükümlülüklerin azaltılması lazım, zorunlu karlılıklar başta olmak üzere.

Şirketlerde uluslararası muhasebe standartlarına geçilmesi için çalışmalar yapılması gerekiyor.

Vergi oranlarının düşürülüp, özellikle dolaylı vergilerin, kayıt dışılığın azaltılması mutlaka şart.

Risk santralizasyonunun yeniden düzenlenmesi lazım. Bence finans sektörünün en zayıf halkası veya en geri kaldığımız noktası risk santralizasyonudur. Memzuc kayıtları dediğimiz olay. Çok ciddi de bir tecrübemiz var bu konuda. Kredi Kayıt Bürosu'nu bireyler için çok güzel kurmuşuz, ama şirketler için aynı performansı gösterememişiz. Yani bir "Firma Risk Kayıt Merkezi"nin aynen Kredi Kayıt Bürosu gibi oluşturulması lazım.

Bilgi merkezi oluşturulması lazım. Bankacılık sektöründe çok sayıda kurum bankalardan bilgi istiyor, bunun belki BDDK süzgecinden geçmesi gerekiyor. Örneğin, SPK bilgi istiyor, Maliye Bakanlığı, Merkez Bankası, icra daireleri,

BDDK, mahkemeler bankalardan korkunç bir bilgi isteme var. Bu çok dağınık bir yapı, bunun tek elden Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun bilgi bankasında toplanıp, oradan bu bilgilerin aktarılmasında yarar var.

Bir de son olarak mali sektörün tamamını kapsayacak bir düzenleme lazım. Daha önceki çeşitli yazılarımda da bundan bahsetmişim. Finans Sektörü Düzenleme ve Denetleme Kurumu. Türkiye'de denetleme ve düzenleme finans sektöründe dört başlı. BDDK, Merkez Bankası, SPK ve Hazine. Bence bunların hepsinin Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu bünyesinde toplanıp, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun adının "Finans Sektörü Düzenleme ve Denetleme Kurumu" olarak değiştirilmesinde ciddi yararlar var.

Son söz; Önümüzdeki dönemde ayakta kalabilmek için sadece güçlü olmak yeterli değil, değişen koşullara uyum sağlamak da çok önemli. Teşekkürler.

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE GELECEK DÖNEMDEKİ GELİŞMELER VE BEKLENTİLER

Yrd. Doç. Dr. Kadir TUNA
İstanbul Üniversitesi

Konuşmama BDDK'nın 10. Kuruluş Yıl Dönümünü kutlayarak başlamak istiyorum. İstanbul Üniversitesi Bankacılık Araştırma Merkezi olarak BDDK'nın kuruluşundan itibaren tüm süreci yakından izledik. Türk bankacılık sektörü, BDDK ile birlikte önemli bir değişim süreci yaşadı. Sektör güçlenen sermaye ve risk yönetim yapısı ile küresel vizyon kazandı. Bu anlamda geçen on yıl Türk Bankacılık sektörü için dönüm noktasıdır. Dünya ekonomisi tarihin en ağır finansal krizi yaşadığı bir dönemde Türk bankacılık sektörü güçlü düzenleme ve denetim altyapısı ile krizi en hafif şekilde atlatmayı başardı. Son on yıla baktığımızda sektörün krize karşı yüksek direncinde kuşkusuz BDDK'nın büyük payı bulunmakta. Bu on yıllık süreçte Merkez olarak BDDK'nın yapmış olduğu tüm düzenleme ve uygulamaları takip etmenin ötesinde zaman zaman katkı da yaptık. Bunlardan bir tanesi, çok önemli olduğunu düşündüğüm Bankacılık Kanunu'nda oldu. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu tasarı aşamasındayken görüş ve önerilerimizi kamuoyu ile paylaştık. Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne davet edildik. Burada Plan Bütçe Komisyon üyelerine görüşlerimizi sunduk. Kanunun neler getireceğini ve sektörün yeni perspektifinin nasıl şekillenmesi gerektiği konularını paylaştık. Tasarıda mutlaka olması gerekli konulara ilişkin önerilerimizi sunduk. Bu katkıları sürdürmeye devam edeceğiz. BDDK açısından bu on yılın ilk yıllarının ne kadar çok zor olduğunu biliyorum. BDDK'nın son 5 yıldaki gelişimde ilk 5 yılda verilen yoğun mesainin, iyi çalışmanın ve iyi organize olmanın ciddi sonuçlarının alınmasının payı olduğunu düşünüyorum.

Şenol Bey Türk bankacılığının bundan sonrası için özel bir sunum yaptı. Ben biraz daha düzenleyici otoriteler açısından ya da dünyadaki genel yaklaşım açısından şu anki tartıştığımız birçok konunun Türk bankacılık sektörünü ve dün-

ya bankacılık sektörünü nasıl etkileyebileceği konusunda zamanım elverdiği ölçüde görüşlerimi sizlerle paylaşacağım. Her yerde açıkça söylediğim bir konu BDDK'nın Türkiye tecrübesi ve gelinen noktanın her yönüyle iyi anlaşılması gerektiğidir. Dünyada 1930 Buhranından bu yana Amerika'da yapılan onlarca düzenlemeler oldu. En son hatırlayacağımız Sarbanes Oxley böyle bir yasaydı. Bu yasa sonrasında bir Enron Vakası daha yaşanmayacağı söyleniyordu. Herhangi bir şekilde şirketlerde ve bankalarda buna benzer bir skandalın olmayacağı düşünülüyordu. Şimdi bakıyoruz tam tersi Enron Vakasından çok daha büyük sorunlarla karşı karşıyız. 2008 krizinin nedenlerine baktığımızda sadece finansal değil aynı zamanda kötü yönetimden kaynaklandığını görmekteyiz. O zaman burada tartışmamız gereken önemli bir konu krizlerin kaynağı uygulamaya konulan düzenlemelerdeki yetersizlikler mi? Yoksa düzenlemeleri uygulayan düzenleyici otoritelerin yetersizlikleri mi?

Basel I ve Basel II düzenlemelerinin dolayısıyla küresel düzenlemelerin gerçekten yol gösterici olduğuna inanıyorum. Bundan sonraki süreçte geleceği tüm bu geleceği şekillendirecek de olanda IMF'nin yapacağı G20 Zirvesi ve Basel toplantılarıdır. Ancak burada altını çizmeyi istediğim çok önemli bir konu var. Uluslar arası kuruluşlar temel ilkeleri belirliyor. Ulusal otoriteler bu ilkeleri uyguluyor. Temel ilkeleri belirlemenin ulusal otoritelerin bunu uygulamasından çok daha kolay olduğunu düşünüyorum. Asıl zor olan farklı ülke otoritesinin düzenlemeleri gerçekten doğru şekilde yorumlaması. BDDK bugüne kadar yapmış olduğu düzenleme ve denetimlerde hiçbir zaman Basel'in düzenlemelerini bire bir alıp uygulamadı. BDDK, uluslar arası düzenlemeleri sihirli bir reçete görmek yerine Türk bankacılık sektörünün ve Türk finans sektörünün gerçekliklerini de dikkate alarak uygulamaları o doğrultuda yaptı. Belki başarıdaki kritik nokta budur.

Şimdilerde Basel III'ü tartışıyoruz. Basel III'te yeni bir düzenleme önerisi sunulmakta. Basel III'de bankalara minimum sermaye için 2010 yılına kadar, koruma tamponu için 2019 yılına kadar süre tanınmakta. Dünya bankacılık sektöründe Asya ve Türk bankalarının sermaye rasyoları yüksek olduğundan bu bankalar en az sermaye ihtiyacı olan ülkeler konumunda. Yeni düzenlemeler çerçevesinde bankaların ellerindeki riskli varlıklar karşılığında ayırmaları gereken zorunlu sermaye rasyosu yüzde 7 olarak belirlendi. Zorunlu karşılık oranının yüzde 7'ye çıkarılması için ise bankalara 2013 yılına kadar süre tanınacak. Bankaların Seviye 1 sermayesi için minimum rasyosunun da 2015 yılına kadar yüzde 2'den yüzde 4,5'a çıkarması isteniyor. Sermaye koruma tamponunun ise

2019'a kadar yüzde 2,5'e çıkarılması önerilmekte. Türk bankacılık sektörü bu gelişmelerin neresinde diye baktığımızda önemli avantajları olduğunu görmekteyiz. Basel III'te Seviye 1 zorunlu karşılık oranı yüzde 7 talep edilirken bu oran bizde ortalama 16 civarında. Kredi risklerinde büyüme bulunmamaktadır. Türk bankacılık sektörünün yeni düzenlemelere bu hazır olmasının bir diğer nedeni de Basel II'deki asgari %8 yerine %12 oranını uyguluyor olmamız. Bu oranla Türk bankacılık sektörünün asgari sermaye gereksiniminin kırmızı çizgilerini çok önceden çizmiş olduk. Bu işin öncülüğünü biz yaptık. Şimdi baktığımızda Kredi Kartı Kanununda yine benzer özellikleri görüyoruz. 1999 yılında OECD kurumsal düzenlemelerini yaptı. 2003'de bunu revize etti. Bakıyorum 5411 sayılı Kanundan sonra gelen tüm önemli yönetimle ilgili yapılan tüm düzenlemeler uluslararası normların çok daha ötesinde. Biz yapıların daha ilerisine gidiyoruz. Dolayısıyla burada işin sırrını dışarıdan izleyen birisi olarak ve edindiğim tecrübeye göre buradaki başarı faktörü hiçbir zaman bu uygulamaların ya da bundan sonraki belki yapılacak uygulamaların hiçbir şekilde birebir alınıp uygulanmayacak olmasıdır. Dolayısıyla buradaki başarının nedenlerine vurgu yapılacaksa buna dikkat edilmesi gerekmektedir. Uluslararası düzenlemeleri iyi anlamak ve yorumlamak gerekmektedir.

Bir diğer önemli nokta kriz sonrası birçok farklı senaryolar tartışıldı ve yeni düzenlemeler gündeme geldi. İlk başta krizin refleksi ile çok ağır düzenlemelerin yapılacağı ve bunların bankacılık sektörüne ciddi anlamda baskı yapacağı konuşuldu. Sonrasında geçiş süreci yumuşatılmaya çalışıldı. Fakat düşünün şu an öyle ciddi bir ekonomik belirsizliğin içindeyiz ki halen daha ABD ile ilgili öngörü yapmayı bırakın bir adım sonrasını görmekte gerçekten zorlanıyoruz. Sürekli revize edilen bir büyüme tahminleri ve toparlanmaya ilişkin sürekli farklı senaryolarla karşı karşıyayız. Sayın Bakanın sabah altını çizdiği bir konu var. Küresel ekonominin görünenden daha kötü bir tabloya sahip olduğunu da söyledi. Bu görüşe bende katılıyorum. Dolayısıyla böyle bir küresel ortamda ekonomiyi yavaşlatacak resesyona sokacak ekonomik bir kararı sanırım hiçbir düzenleyici otorite almayacaktır. Dolayısıyla Basel III taslağına baktığımızda bu hali ile bazı riskler taşıdığını söylemem gerekiyor. Bu endişeler, genel olarak bu süreci izleyen herkesin endişesi. Aslında Basel Komitenin de endişesi bu yönde. Bunu Basel III'e gelen eleştiriler yoğunlaşınca yeni sermaye eklenmesini zamana yayararak tepkileri hafifletmeye çalışmasından görüyoruz. Düşünün bankalara öyle bir sermaye yükü gelecek ki bu sermaye yükünü gerçekten Avrupa ya da ABD bankacılığının kaldırması mümkün değil. Bizde bir problem yok. Biz bu sermayeyi zaten sağlamış durumdayız. Telaffuz edilen bir rakamı söylemek istiyorum. Sa-

dece Alman bankaları için Şu andaki bir senaryoya göre 150 milyar Euro'luk bir ek sermayeden bahsediliyor. Baktığımızda Basel III'te geçmiŐteki uygulamalardan farklı olarak bankalara yeni sermaye eklenmesi 9 yıllık bir sürece yayılmış durumda. Ama başka bir sürecimiz var. Şu an kriz ortamındayız. Krizden ıkma-ya çalışıyoruz. ıkışında çok ciddi bir maliyeti var. Kriz öncesine tekrar dne-bilmek için sermaye ihtiyaı oldukça fazla. Bu kadar çok sayıdaki banka bu ser-maye nereden bulacak? Bu soruyu cevaplayabilmemiz lazım. Böyle bir ortamda başka bir riskle karşı karşıyayız. Krizin yaşandığı bu ortamda sermayenin mer-keze kaçması riski bulunmakta. Merkeze kaçmasından bahsettiğimiz Şey Őudur. Sermaye talebinin artması ile gelişmiş ülkelere ve büyük finans kurumlarda ser-mayenin toplanması. Bu durum özellikle gelişmekte olan ülkeleri ve aynı Şekilde bankaları doğrudan etkileyecektir. Özellikle dış tasarruflara ihtiyaı olan yükse-len piyasalarda kaynak bulmak zorlaşacaktır. Ben olası bir senaryodan bahsediyorum. Gerçekte bunun sonuçlarının ne olacağını taslak netleŐtiđinde göreceğiz. Ayrıca Şu olabilir. Ciddi anlamda yabancı bankalardan yurt dışından kaynak sağ-layan bankalarımız var Burada sermaye maliyetinin getireceği yk bizim banka-larımıza yeni maliyetleri beraberinde getirebilir. Burada sadece Türkiye değil, tüm yükselen piyasaları etkileyecek bir durumdan bahsediyorum.

Dolayısıyla bu anlamda bir riski içermektedir. Basel III ile birlikte ya da ya-pılabilecek yeni düzenlemeler ile birlikte ne kadar sermaye o kadar risk kavra-mı başka bir sorunu da beraberinde getirebilir. Bugün ABD ve AB'nin sorun-larından birisi kriz döneminde açılan paketlerin ve daha sonra bunların finans-manı ile ilgilidir. Bankalar acaba riski düşük de olsa kredi vermek yerine kamu kğitlerine yönelebilir mi? O zaman başka bir problem ile karşı karşıya kalırız. Bu durum AB ve ABD'nin toparlanma sürecini sekteye uğratabilir mi? Bu da başka bir soru iŐareti. Başka bir bizim de tabi burada bazı çıkarımlar yapmamız lazım. Bu yapı bankaların karlılığını nasıl etkileyecek? Bu kadar yüksek serma-ye ile çalışmak zorunda olan bankaların dolayısıyla sermaye maliyetlerinin art-ması bankaların da karlılığını etkileyecektir. Dolayısıyla Türk Bankacılık Sek-türünün Şu anki mevcut yapıda yönetmeye çalıştığı risklerin üzerine dış kaynak-lı riskler eklenecektir? Çünkü bakın Şunu konuşuyoruz. Bankacılık sektörümüz-de %40 yabancı payı bulunmaktadır. Bu yapı içerisinde Türkiye'de ortağı bulu-nan bankalarda merkezde yapılacak sermaye artırımları buradaki bankaları nasıl etkileyecek. Bunu çok iyi irdelemek gerektiğini düşünüyorum.

Başka tartışılan bir konu da BDDK'nın kriz sürecinde yaptığı önce tepki ile karŐılandı. Ama ben o tepkiye de katılmıyorum. Sermayenin dağıtılmaması ka-

rar alınmış ki bence doğru bir karardır. Kriz sürecinde alınabilecek doğru kararlardan bir tanesi idi. Olağanüstü durumlarda olağanüstü kararlar alınır. Küresel ekonomide krizin bu kadar ağır olduğu bir dönemde sermaye ihtiyacı nereden karşılanacaktır. Burada hiç şüphesiz en iyi kaynak karlar olacaktır. BDDK'da bunu yaptı. Bu karar, yatırımcı hakları açısından farklı algılanmamalı. Alınan karar tüm hissedarların haklarını uzun vadeli korumayı sağladı. Krizi yaşayan ekonomilerdeki bankaların hissedarlarının kayıplarının sanırım şuan telafisi mümkün değil. Bu konu Basel III ile birlikte başka şekilde de gündeme gelecektir. Şöyle ki Basel III ile birlikte aşırı sermaye ihtiyacı kar dağıtımlarını da zor hale getirebilir. ABD ve Avrupa'da sermaye dağıtımı ile ilgili yani hissedar hakları ile ilgili problem olur mu? diye tartışmalar var yani temettü dağıtımı sekteye uğrayabilir mi? bu sorgulanmaya başladı. Bu soruların cevaplarının ne olacağını hep birlikte göreceğiz. Tüm bu gelişmeler içinde Şenol Bey'in de belirttiği mesele bankacılığın küresel yapısında nasıl bir değişiklik olabilir? Bu yeni düzenlemelerin en önemli noktalardan bir tanesi sanırım artık bankacılığın yüksek maliyetli hale geleceği bir ortamda ölçek ekonomilerinin çok daha önemli hale geleceğidir. Ancak burada başka bir sorunumuz var. Batmayacak kadar büyük finansinin bu kriz ile birlikte yok olduğunu düşündüğümüzde bu ölçek büyüklüğünün ne olması gerektiğini ciddi olarak tartışmamız gerekiyor. Küresel ölçekteki bankalar faaliyetlerini belli merkezlerde toplamayı seçebilir. Birleşme ve devralmalar bu süreçte hızlanabilir. Ancak büyük bankaların satış yada devir yoluyla çıkışları da çokta kolay olmayacaktır.

Burada Türkiye'de yeni bir bankacılık anlayışının beraberinde neler getireceğini tartışmamız gerekecektir. Bizim bu konuda çok ciddi avantajlarımız var. Elimde rakamlar var bakıyorum. Bunlar gün içerisinde söylendi. Genel olarak bildiğiniz rakamlar söylemem gereken avantajımız bu sermayeye hazır olmuş olmamız. Dolayısıyla Türk bankacılığı olarak buna hazırız. Sermaye yapısı olarak, risk yönetim anlayışı olarak.

Küresel bankacılık sisteminin başka bir problemi daha var. Dünyada düzenleyici otoriteler bir reçete verip ya da hadi bakalım bunları uygulayın diye bir yapıyı ortaya koyuyorlar. Bize baktığımızda düzenleyici otorite ile bankacılık sektörü arasında bu ilişkiyi götürecek ciddi bir kültürün de geliştiğini görüyorum. Burada sadece hadi bakalım şu riski yönetmek için şu yönetmeliği uygulayın değil. Evet çok sayıda yönetmelikler var. Ama BDDK'nın sunduğu çerçeve bankaların zaten kendi kendine biz tamam bunu yapmak zorundayız noktasına getirmiştir. Altını çizmek istediğim tek başına kurallar yeterli değil. Düzenleyici oto-

ritelerin başarılı olabilmesi için piyasa ile proaktive bir şekilde yürütmesidir. Düzenleme ilkelerini belirlerken bunu çok dikkatli bir şekilde takip etmeleri lazım. BDDK'ya teşekkür etmek istiyorum. Mevcut yasa tartışılırken bize soruldu. Bizim görüş ve önerimiz alındı Diğer ilgili birlik kuruluşlar ile birlikte yasanın nihai şeklini almasına katkılar sağladık. Burada elde edilen başarının en önemlilerinden bir tanesi biz bankalarda şeffaflıktan, yönetimden bahsediyoruz. BDDK bunu zaten bankalardan önce şeffaflık ve yönetim ilkelerini yasa hazırlanırken uyguladı. Bunu gerçekten de doğru anlamak lazım.

Son olarak üzerinde durmak istediğim, son dönem tartışmalarda rahatsızlık duyduğum bir konu: bankacılık sektörünün karlılığı. Bankalar neden bu kadar kar ediyor diye sorulmakta. Karlılık bankacılıkta da olduğu gibi bir işletmenin temel amacı ve en önemli performans göstergelerinden birisidir. Karlılık elde edilirken yapılan işin mahiyeti ya da uygulama sonuçlarına bakmak lazım. Şimdi herkesin düşündüğü ya da 2000 öncesi bankacılık karları hatırlanmakta. O dönemde bankaların gelir kaleminde kamuyu fonlamak önemli pay tutarken, bugün baktığımız zaman her 100 TL'lık karın 65 TL'sının kredilerden geldiğini ve bu kredilerin önemli kısmının Kobi ve işletme kredileri olduğunu görüyoruz. Bu karlılık bankacılık sektörünün zaten misyonunu yerine getirdiğini göstermekte. Bu karlılık kimseyi rahatsız etmemeli. Dolayısıyla meseleyi sadece neden bunlar bu kadar kar ediyor? noktasında tartışmanın çok doğru olmayacağını düşünüyorum. Bunun yerine bankaların reel kesimi fonlama konusunda daha ne kadar etkin hale getirilebilir bunu tartışmalıyız.

Sözlerimi burada tamamlarken bu konferansa ev sahipliği yapan Sayın Başkanıma, değerli Kurul üyelerine ve kıymetli çalışanlarına çok çok teşekkür ediyorum. Bu kurumun daha nice başarılarına imza atmasını temenni ediyorum

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE GELECEK DÖNEMDEKİ GELİŞMELER VE BEKLENTİLER

Doç. Dr. Murat YÜLEK
PGlobal Danışmanlık

Sayın Başkanım, değerli katılımcılar,

En son konuşmacı olmanın zor tarafları var. Bu kadar değerli insanlar konuşuktan sonra söyleyecek bir şey kalmıyor. Ben de sizin yorgunluğunuzu da göz önüne alarak, konuşmamı biraz daha eğlenceli yapmak istiyorum. Bugün Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun 10. Kuruluş Yılı Dönümü Konferansındayız. Bu benim için çok değerli bir tecrübe. Sabahki konuşmacılardan bir tanesi 'ben 8. Kuruluş Yılı Dönümü Konferansında da konuştum' demişti. Şimdi 10. yılda konuşuyoruz, o zamandan bu zamana Türkiye daha iyi bir noktaya geldi; kriz başlangıcıydı, belirsizlik vardı, ben de imrendim belki gelecek sene de davet ederse BDDK, o zaman da deriz biz de daha önce konuşmuştuk diye.

Güzel olan, biz burada iyi soruları konuşuyoruz. Bir kötü sorular var, bir de iyi sorular var. Doktora ölümcül bir hastalığa tutulmuş bir kişinin 'doktor bey kaç günüm kaldı' demesi kötü bir soru, başarılı olup bir bonus kazanan çalışanın bonusumu bu ay sonunda mı, yoksa hemen mi alacağım diye patronuna sorması ise iyi bir soru. Biz iyi soruları konuşuyoruz. Bankacılık sektörü şu anda oldukça güçlü, hatta imrenilecek bir seviyede. Güçlü; ben bizzat uluslararası toplantılarda bize imrenerek baktıklarını görüyorum, burada da bazen şikayet etsek de, ceza yesek de bir bankacı olarak BDDK'nın rolünün çok önemli olduğuna inanıyorum ve bu Kurumun 10. yılını kutluyoruz.

Ben bağlantılı noktaları birbiri ardınca söyleyeceğim ve bazen de aradaki bağlantıları vermeye çalışacağım. 'İleriye dönük beklentiler' denildiği zaman, ne olacağının manası Şenol Bey'in anlattığı gibi; bir de ne olmalı, ben ikisini karıştırarak anlatmaya çalışacağım. Şenol Bey kadar 'şu gün şu olacak, bankalar üç kişiye düşecek' diyecek kadar bilgim yok, ama bazı trendleri görebiliyorum.

Önümüzdeki dönemde Türk bankacılık sektörünün büyüyeceği kesindir. Bunun basit bir sebebi var, çünkü bankacılık sektörü veya makro iktisat içinde bankacılığın bizim kolej sınavlarındaki havuz problemlerine benzeyen bir durumu var. Gelir oluşumu olacak, o gelirin bir kısmı tüketilecek, tüketilmeyen kısım tasarruf edilecek. Eğer mali sisteminiz baskı altında değilse, örneğin 1980 öncesi Türkiye’inde olduğu gibi o tasarruflar yastık altına gömü haline -Anadolu’da gömü diyorlar, mesela toprağın altına gömüyorlarmış- gelecek ve ekonomiden çıkacak. Ekonominin içine finans sistemi aracılığı ile girecek. Eğer bunu uzun süreler yaparsanız - mesela İngiltere bunu Sanayi Devriminden itibaren yapıyor, geliri artırıyor- ve zengin ülke iseniz bunun %X’ini tasarruf edersiniz ve o %X sürtünmeyle kaybedilmez. Mühendislik dili ile finans sektörü aracılığıyla sisteme geri giriyor. Bizim gelir büyüme dönemimiz İngiltere’ye göre daha çok yeni. İngilizler için hemen hemen Sanayi Devrimi gerçekleşeli 250 sene oldu. Bizim de daha kapitalistlik bir yapıya gelmemiz, birikimimiz kabaca 70-80 sene, ama gelirimiz o kadar yüksek değil. Şimdi buradan ileri baktığımızda Avrupa’da finans sektörünün reel manada büyümesi bir tavana tabi, ama bizim ülkemizde ister kişi/nüfus olarak bakın nüfus büyümemiz, ekonomik büyümemiz dolayısıyla ile gelir artışı hızımız yüksek olacak. Buradan belli bir kısım tasarruflara gidecek. bizim 80’lerden sonraki düzenlemelerden sonra artık o para yastık altından çok finans sistemine giriyor, dolayısıyla bu çok makro hikayeye baktığımız zaman önümüzdeki dönemde, bugünkü seviyelerinden GSMH’ye oranla belki %100’lere, %150’lere kadar büyüyeceği -bu tabi bir trend- gibi gözüküyor. Biz büyüyeceğiz.

Şimdi bunu bir trend olarak koyduktan sonra asıl konuma geçeyim. Bu dönemde ne oldu bunu anlayalım, sonra ileriye bakalım. Bizim doktora yaptığımız dönemde- ben 42 yaşındayım dolayısıyla 100-150 seneden değil 10-15 sene öncesinden bahsediyorum- bizim öğrendiğimiz iktisatta makro modellerde finans sistemi yoktu. İçinizde iktisat okuyanlar da varsa, makro iktisat kendi mecranda gider, finans piyasaları mükemmel bir şekilde çalışır, dolayısıyla o finans piyasalarını makro modelin içine koymanıza gerek yoktur. Bu krizi gördüğümüz zaman tekrar bir ayıldık. İktisatçılar olarak bu işte şimdi macro financial risk dediğimiz, makro iktisat ile finansal sistem arasındaki bağlantıların esasında çok daha güçlü olduğu, finans sisteminin böyle mükemmel çalışmadığını anladık. Şimdi iktisatçılar bunları çalışıyorlar, bunları öğrenmiş olduk.

Türkiye’ye gelelim; Türkiye ve genel bütün dünya ülkelerinde aynı şey var. Burada şimdi Merkez Bankacılar yok, bunu ben söyleyince kızıyorlar, ama bu

bir realite. Enflasyon hedeflemesi diye bir başka şeyi daha yaşadık. Bir yöntem vardı; bu, bana kalırsa mühendislik geçmişi olan birisi olarak pek anlayamadığım bir yaklaşımdı, neden 5 kişiye böyle bir şeyi veriyoruz. Benim anladığıma göre enflasyon hedefleme version 1.0 öldü. Şu anda enflasyon hedeflemesi diye bir şey kaba hali ile dünyada yok. Ne Avrupa Merkez Bankası enflasyon hedefliyor fiilen, ne Amerika hedefliyor, ne de Türkiye. Niye böyle söylüyorum çok ters bir şey gibi gözükecek, enflasyon hedeflemesinin temel mantığı neydi? Merkez Bankası olarak bana 3-4 tane hedef vermeyin kafam karışıyor, piyasalar karışıyor, bana bir tane hedef vereceksiniz, o hedef enflasyondur. Ben başka hiçbir şey istemiyorum, karışmam büyüme, küçülme, istihdam şu bu. Şimdi bakıyoruz Avrupa Merkez Bankası bize doktora yaparken öğretilen, işte bize ne öğretiyorlardı Türkiye’de enflasyon iyi olmuştur, Merkez Bankası çok para bastı, Merkez Bankası para basamaz! Merkez Bankası neden para bastı? Türkiye’de gelişimi ekonomik büyümeyi sağlayabilmek için kaynağı yoktu. İşte siyasi bakımdan biraz miyop olunca hükümetler parayı bastı, kalkınmayı finanse etti, ama arkasından enflasyon diye bir heyula çıktı. Dolayısıyla para basmak kötü bir şeydi, bize öyle öğretildi, şimdi bakıyoruz Merkez Bankaları bir başka kutsal amaç için müthiş para basıyor, darphane mesai yapıyor, buna “quantitative easing” diyorlar, bunun Türkçesi para basmak. Neden para basıyor, çünkü kriz var, ne yapalım yani, kriz varsa bankalar batsın mı? Hani enflasyon hedefliyorduk, ben Merkez Bankası olarak bütün konsantrasyonumu fiyat üzerine yapacaktım. Demek ki bizim enflasyon hedeflemesi mantığını biraz genişletmemiz gerekiyor. Bu manada enflasyon hedeflemesinin ilk versiyonu öldü, şimdi ikinci versiyonunu iktisatçılar biraz daha akılları başlarına gelince enflasyon hedeflemesi ile devam edecekse, bu nasıl daha geniş çaplı finansal istikrarı da içeren bir çerçeveye oturtulabilir, bunlar konuşulacak, birileri teori yazacak, sonra Merkez Bankacılar şunu yapacak. Yeni Zelanda, şu bu, sonra biz ‘ha bu adam bize öğretiyor biz gidelim’ diyeceğiz. Yeni Zelanda’dan Merkez Bankası uygulamasını alalım diyeceğiz. Bu da krizin bir sonucuydu.

Üçüncü enteresan bir şey var, Basel 3 ile ilgili çok şey konuşuldu, aslında Kadir Hoca benim söyleyeceğim şeyi söyledi, Basel 3’e biz fazlası ile hazırız. Biz önceden o kadar ilerdeymişiz ki, tedbirlerimizi almışız. Türkiye’deki bankacılık otoritesi olarak zaten zorlamışız insanları. Bu zorlama esasında iyi bir şey olmuş, biz bankacılık sistemimizi güçlendirmişiz ve rahat bir şekilde krize girmişiz, çıkmışız. Şimdi Avrupa’ya baktığımız zaman Basel 3’ü uygulamak için 2015’e kadar - mühimde değil 2015’de olsa zaten aykırı görüşler var - ertelemeyin. Burada hata yaptınız, daha öne çekin diye, ya varlıklarını küçültmek zorun-

da kalacaklar, ya bilançolarını buna uymak için temettü ödemelerini, bonuslarını kısmak zorunda kalacaklar, ya da dışarıya çıkacaklar. Krizin tam ortasında bize sermaye verin diyecekler. Sermaye verin diyen kuruluşlar zaten krizin öbeğinde olan kuruluşlar dolayısıyla biraz zor olacak.

Şimdi Deutsche Bank 10 milyar Euro arıyor. 10 milyar Euro çok büyük bir para değil, Avrupa sermaye piyasaları açısından, ama siz 100-200 tane bankanın sermayesini güçlendirmek için piyasaya girdiğini düşünün, şimdi biz böyle baktığımız zaman Türkiye'deki bankaların uluslararası fiyatlamasının yükseliyor olması lazım ve oradaki bankaların da düşüyor olması lazım. Eğer daha uzun vadeli bakarsanız, oradaki bankalarında fiyatları yükselecek, çünkü daha iyi bankalar daha değerlidir. Dolayısıyla Avrupa Bankaları belki şimdi biraz acı çekeceğim, ama 'sermayem güçlenecek, ilerde daha iyi bir banka olacağım' diyor. Biz Türkiye'de bunu daha önce yaşadık zaten. Birazcık sıktık, bankalar güçlendi, şimdi rahatız, iki türlü de bakış olabilir, ama her halükarda kısa vadede bizim bankalarımızın uluslararası fiyatlamalarının yükselmesi lazım, yükselmeyorsa piyasadaki hataların piyasaların çok da iyi çalışmadığının bir başka göstergesi olur.

Şimdi önümüzdeki dönemde Türkiye'de kriz olasılığı var mı? Baktığımız zaman hiç kimsenin karşı çıkmayacağı gibi Türkiye'de bankacılık sektöründe bir problem gözükmüyor, çünkü bankalar risk yönetimini biraz da BDDK'nın da sopasıyla iyice özümsemiş durumda ve buna önem veriyorlar. Ayrıca, bunu sistem olarak yapmaya çalışıyorlark ama biraz mentalite olarak, çok krizden geçtiğiniz zaman yoğurdu da üfleyerek yiyorsunuz, bu manada da bir yaklaşım var. Bir de BDDK'nın denetimi ve sopası bayağı sıkı. Bankalar devamlı ceza yiyor. Bizim bankaların kolay kolay çok risk alır hale gelmeleri zor, bu iyi bir şey.

Önümüzdeki dönemde bir başka trend şu olacak; ben bunu 2008'in sonundan itibaren söylüyorum, enteresan bir şekilde tuttu, güzel bir şey tutması, tutmayanları söylemez iktisatçılar, tutanları söyler. Birkaç gazetede de yazı dışında da çıktı, 2010 içinde Türkiye'ye büyük paraların -Türkiye boyutunda büyük paralar, dünya boyutunda değil- girmesini bekliyordum. Dün -Dünya Gazetesi olabilir- bir gazetede 'her tarafımızdan para akıyor, tekrar para girdi, bonolara giriş var, en son rakamları yayınlamışlar. İşte biz biliyoruz, 5-6 aydır Türkiye'de ciddi bir para sermaye girişi var. Neden giriyor, iki sebebi var. Dünyada müthiş bir likidite var. Size bir rakam vereyim, en son rakamlar yok, ama 2007'nin ortaları ile 2009'un ortaları arasında dünyadaki üç hard currency arzı 2,5 trilyon \$ dan, 4,5 - 5 trilyon \$'a çıktı. Diyeceksiniz ki, bunların büyük bir kısmı bankalarda,

daha piyasaya gitmedi, ama sonuç olarak piyasada bir likidite var. Yen, Euro ve Dolar; 2,5 trilyon \$ arzı vardı, 4,5 - 5 trilyon \$ şu anda, şimdi bu para biraz şeye benziyor, derler ya para su gibi sızıyor, burada bir sızıntısı olursa, o para mutlaka bir yerlere gidecek. Japon Merkez Bankası çok para basıyorsa, carry trade neden çıkıyordu. Japon Merkez Bankası kendi ekonomisini güçlendirmek için para basıyor. Sermaye piyasalarının serbest olduğu bir ortamda, o para Türkiye'ye geliyor, başka yere geliyor, çünkü ne yapsın % yarım puan faizi, Türkiye onlara %7-8 Eurobond faizi veriyor, %15-16 hazine faizi veriyor, şimdi Avrupa Merkez Bankası para basıyor, FED para basıyor, dolayısıyla o para sebili dünyada bir ülkede değil, üç ülkede var. O paranın oralarda kalabilmesine imkan yok, güvenilir olan ülkelere ve yüksek getiri getiren ülkelere para akmasını bekliyordum. Öyle de oldu, hatta biraz erken oldu, 2009'da bile başladı biliyorsunuz. Deutsche Bank'ın bir raporu vardı. Biz geçen senenin sonunda bir kriz yaşayacaktık, bir hesap yapmışlar hesap yanlış, ama 90 milyar \$ bir açığımız var, biz onu nasıl karşılayacağız, bunlar olmadı. Hatırlarsanız bunların tam tersine biz böyle gidersek para girmeye devam edecek. Türkiye'ye bu kadar para girmesi iyi bir şey mi, o ayrı bir konu, onu nasıl idare ediyoruz ülke olarak o ayrı konu.

Benim söyleyeceğim şeyin en önemli maddesi şu beklentiler dedik, o olacaklarla birlikte ne olmalı. Ben bir bankacı olarak değil, ama bir iktisatçı olarak bankacılık sektöründen bir görev bekliyorum, bana göre bankacılık veya finans sektörü sosyal açıdan çok önemli bir göreve sahip, şimdi bunu makro iktisatçılar veya eğitimciler anlatırken diyorlar ki hocalar, bankalar ne işe yarar, işte tasarruf fazlası olanlardan tasarruf açığı olanlara bir kanaldır. Amerika'da textbooklarda olan bizde pek olmayan -ben hangi textbooklarda var onu da bilmiyorum açıkçası ama- bilinen bir şey bu. Başka rolü var bankaların, bankalar toplum adına kimlerin finansmana ulaşacağına karar veriyorlar. Yani siz Sovyet Rusya iseniz, öyle bir şey yoktu, devlet diyordu şuna şu kadar, buna bu kadar kredi vereceksin diye veya devlet bütçesinden ödeniyordu. Bizim gibi sistemlerde, piyasa sistemlerinde bu görevi bankalar yapıyor ve diyelim ki bankalara bir yılda 100 bin adet finansman başvurusu yapılıyorsa, bunun %5'i sonuçta finansmana kavuşuyorsa, o yüz tane listesinden sonuçta beş taneyi sistemin adı bankacılık sistemi dolayısıyla çok önemli bir görevi var bankacılık sisteminin ve bu bir sosyal görev, eğer bankacılık sistemi gazoz fabrikalarına finansman sağlıyorsa gazoz ülkesi oluyorsunuz, ileri teknoloji ürünlerine finansman sağlıyorsa yüksek teknolojili bir ülke oluyorsunuz, esasında biraz basitleştirirsek bu kadar kolay. Ben buna sofistikasyon diyorum, benim gözümde bankacılık sisteminin sofistikasyonu bu, finans sektörünün görevi ne kadar iyi yaptığı ile alakalı. Finanse edilebilir

dediğimiz projelerin en iyilerini ülke açısından en rantabl olanlarını finanse ediyorsa, bankacılık başarılı ve sofistike bir bankacılık sistemidir. Eğer gazoz fabrikalarını finanse ediyorsa, o zaman da çok da başarılı değil. Bizim bankacılık sistemimizin en önemli sorunu bence bu.

Ben bir müteşebbisim, elimde çok ileri yüksek teknoloji ürünü bir projem var, teminat olarak verebileceğim malım, mülküm yok, şahıs olarak çok düzgün bir geçmişim var, projem çok düzgün, normalde iktisadi açıdan baktığımızda bu proje finanse edilir. Ben bankacılık sistemine geliyorum, Türkiye’deki bankacılık sistemi bana bakıyor bankacılık sistemi bana şu soruları soruyor?

1- Teminatın var mı? - Yok, ben Bilkent Elektronikten mezun, çok zeki bir insanım, babam Eskişehir’de işçi

2- Sen daha evvel şirket kurdun mu? - Evet bir şirket kurmuştum.

3- Sosyal güvenlik primlerini iyice ödedin mi? – SSK’ya iki ayı aşkın bir borcum var, 5 milyar lira

4- Vergi borcun var mı? - Olabilir, 1 milyar borcum var.

Tamam bitti. Türk bankacılık sisteminde o insanın projesini hayata geçirmesine, istihdam sağlayabilmesine, Türkiye’yi teknoloji ülkesi haline getirebilmesine maalesef imkân yok. Amerika’da var mı? Evet, Amerika’da böyle bir projenin finanse edilebilme olasılığı %5 ise, bizde %0,5 falandır. Bu rakamları öylesine söylüyorum. Bizim bankacılık sistemimizin bu manadaki sosyal görevini yerine getirdiğini söyleyebilmenin kendim adına zor olduğunu düşünüyorum. Bu manada beklentim nedir. İstek manasında beklentim, gelecek dönemde bankacılık sistemimiz BDDK’nın da himmeti ile bu manada daha sofistike hale gelecek mi? Finanse edilmesi gereken ve risk alınması gereken projelerin finanse edilme olasılığı yükselecek mi? Bu manada sofistikasyonumuz var mı? Bizim kredi tahlili dediğimiz şey nedir? Türkiye’de mali tahlil dediğimiz şey, her bankanın bir excel dosyası var, adam bilançosunu getiriyor, zaten o bilanço berbat ona da değineceğim, bizim iş adamlarımızda asıl problem. Onu excel dosyasına giriyoruz, zaten o otomatik bütün rasyoları çıkarıyor, cari oran bu, bilmem ne oranı bu, yok diyor gönderiyor. Bu basit sofistike olmayan sistemden biz bankacılık sistemimizi daha iyi bir düzeye getirecek miyiz? Bence buna bakmamız lazım, bu çok önemli bir olay, eleştiri değil, buna bakmamız lazım.

Şimdi özel kesime gelmek lazım; özel kesimin hiç mi suçu yok? Bu noktada var. Bizim özel kesimimiz, dişi ile tırnağı ile 10-20 milyon Euro cirolar yapabilen, eğitim seviyesi nispeten düşük, bu değişiyor ama nispeten böyle, sizin bizim

yapamayacağımız işleri yapmış, şirketler kurmuş, ihracat yapmış şirketler ama finansal olarak bir sofistikasyonları olmadığı için adamın bilançosuna bakıyosun, bilançoyu bir ayna gibi düşünürsek bizim Türkiye'deki şirket bilançoları eskiden lunaparklarda aynalar vardı, şişko gösterir, uzun gösterir falan bizim bilançolarımız böyle bozuk. Böyle bir durumda bankacı ne yapsın. Dolayısıyla işin bir taraftan da özel sektörümüzün dinamizmini kaybettirmeden bu manada eğitimimiz lazım. Mesela insanlara şunu söylüyorum, vergi optimizasyonu ile bizim bilanço ve gelir tablolarımız düzeliyor, yani gelir tablonuz yukarıdan aşağı değil, aşağıdan yukarı, yani kardan başlıyor. Patron diyor ki, bu sene ben şu kadar vergi vereyim, muhasebeci ona göre bir kar oranı elde ediyor, oradan ciroya gidiyor, arada da fatura girişleri var. Bununla bizim şirketlerimiz vergi optimizasyonu yapıyorlar ama bankabilite optimizasyonu yapmıyorlar, o bilanço ile bankaya gittiği zaman banka da haklı olarak diyor ki, kusura bakma ben böyle bir şirkete kredi veremem diyor. Dolayısıyla o dünyaları birbirine yaklaştırmamız lazım.

Şimdi bitiriyorum, birkaç nokta var, önümüzdeki dönem ile ilgili üç dört konu var bir beklenti olarak, olabildiği muhtemel şeyler olarak onları söylemek istiyorum. Dünyada ve Türkiye'de şirket alım satımlarının "mergers and acquisitions" dediğimiz olayların artmasını ben bekliyorum, neden bekliyorum? Şimdi büyük bir kriz, travma yaşadık, birçok şirket zor duruma düştü, ama dünya ekonomisi hala yaşıyor, 600 milyar \$'lık bir ekonominin cirosu, yani şirketlerin cirosu, benim kabaca hesabım onu dörtle falan çarparsınız, 600 milyar \$'lık gayri safi yurtiçi hasılanız varsa, 2,5 trilyonluk bir fatura kesilmiştir. Dünya ekonomilerinde toplam 240-250 trilyonluk bir alışveriş oluyor, ölmüyor bu ekonomi devam ediyor. Dünyada güçlü bilançoları, düzgün temelleri olan düzgün şirketler hala var. Bilançolarında veya temellerinde problem olan şirketler zor durumda, para ise, sermaye ise hala yerinde. Dünyada para ve sermayeden bol bir şey yok şu anda, ortalığa çıkmıyor ama o sermaye orada. Eğer bazı şirketlerin işi iyi, bazılarının ise kötü gidiyorsa, ortalıkta sermaye varsa, iyi şirketler kötü şirketleri almaya çalışır, inorganik büyüme dediğimiz şey. Bunun içinde finansman ortalıkta varsa, bu piyasanın patlaması lazım. 2008'de büyük bir kırılma oldu, 2009'da çok kötü bir yıldır, artık 2010'da bunun yavaş yavaş artması lazım, bunun işaretlerini çeşitli sektörlerde görüyoruz, tarımda, kimya sektöründe, havayolları sektöründe, burada şimdi bankacılık sektörünün buna hazırlıklı olması lazım diye düşünüyorum. Bizim bankacılık sektörü daha çok kredi ağırlıklı ipotek bankacılığı yapan bankalar, yatırım bankaları hemen hemen yok Türkiye'de. İşmen var ama fiilen yok. Önümüzdeki dönemde Türkiye'de ve dünyada en aktif sahalardan birisi bu olacak.

Bir başka soru, bizim bankalarımız yurt dışında banka alabilir mi? Bu kadar sağlam ve sermayesi güçlü bankalar, yurt dışında temelleri güçlü ama oradaki ekonomiler kötü olduğundan zayıflamış bankaları alabilir mi? Mesela Ziraat Bankası, NBG geldi Finansbank'ı aldı, Ziraat Bankası da gidip Yunanistan'da bir banka alabilir mi? Neden olmasın, ama bunu böyle şovence, biz Türk bankasıyız, gidince alırız gibi değil, bunun bir ekonomik manası var mı, yani ben Yunanistan'da neden banka alacağım? Bosna'da neden banka alacağım? Siyasi bir nedeni de olabilir, mesela Saray Bosna'da Türk bankalarının banka alması gerektiğini düşünüyorum. Para kazanmasın. Ziraat Bankası çok bir para kazanmıyor, bu sene karda sanıyorum, ama bazı siyasi şeylerde olabilir, her devletin ya da şirketin bu şekilde ama yurt dışında ben banka alacaksam hangi mülahazalarla alacağım bunların iyi düşünülmesi lazım.

Son nokta, iki konuya değineceğim çok kısa, Türkiye'de gelişmemiş sahalardan bir tanesi yatırım bankacılığı, gelişmemiş dedik, çok önemli sebepleri var bunlar çok ayrı bir tartışmalar. Gelişmemiş bir dal da proje finansmanı, bizim bankalarımız korkunç finans yapan bankalar, yani bilançolara kredi veren bankalar. Proje finansmanı yetkinliğinin bizim bankalarımızda gelişmesi lazım, biraz evvel dediğim konuya geliyor. Adamın bilançosu çok iyi, Koç Holding ne isterse veririm, ama Anadolu'daki bir adam, ya da Bilkentli, İTÜ'lü, işte süper zeka bir çocuk elinde çok iyi bir proje var, boş ver, bu biraz bankacılık meselesi değil.

Bizim finans sektörümüzün %90-95'i hala bankacılık. Yani banka dışı kurumlar büyüyemiyor, hatta yatırım bankaları bile beceriksizliğimiz nedeni ile büyüyemiyor. Yani proje finansmanı projenin kendisinin finanse edilmesine dayalı unsurların Türkiye'ye gelmesi lazım, bunda BDDK'nın görevi sonuç olarak bu sektörü büyütmektir, ben öyle görüyorum. Trafik polislerinin görevi trafiğin hızlı ve en güvenli akmasını sağlamak olduğu gibi, BDDK'nın görevi de regülatör olarak bu sektörün büyümesini, canlanmasını sağlamak diye düşünüyorum, buna biraz eğilmek lazım. Benzer bir konu, önemli bir konu olması nedeni ile bizim son dönemde Türkiye ekonomisinin önemli döviz kazandıran alanlardan bir tanesi de müteahhitlerdi. Bu da kolay değil, yurt dışında sizin yol, inşaat, köprü, havaalanı falan bunlar çok zor etkinlikler, Türkiye bunu kazanmış dünyanın birçok ülkesinde bunu yapıyor, bu adamların en önemli sorunu teminat bulamamak, şimdi şöyle bir şey düşünelim bir Çin şirketi canlı örnekler bu söylediğim şeyler, Kuzey Afrika lafi geçti biraz evvel, Fas'a gidiyor, Cezayir'e gidiyor, iş alırken hiç düşünmediği iki unsur var; Çin şirketleri onları iş olarak kafasında tutmuyor. Ekstrem bir örnek veriyorum, ama ekstrem olsun diye veriyorum, bir Çin şirkete

tinin hiç problem olarak görmediği iş alacaksınız orada, örneğin 150 milyon dolarlık bir havaalanı işi alacaksınız, bir finansman, iki teminat mektubu bu değil, yani adam gidiyor, fiyatını veriyor arkasında hiçbir şey olmasa 2,5 trilyonluk \$ bir Merkez Bankası var, bu para zaten dışarıya akıyor. Türkmenistan'da ben size gerçek bir örnek anlatayım, Türkmenistan TCDD'si kimden lokomotif almıştır bir tahmin yürütün, Çin! 300 milyon \$'lık lokomotif almışlar, 30 yıl vade %0'a yakın faiz. 2,5 trilyonluk \$ rezervi adam bir yerde kullanıyor.

Eğer ülkede iş, aş, gelir artışı, teknoloji falan gibi şeyler konuşacaksam burada bankacılık sektörünün kar etmesi falan tabi ki kar edecek, güzel olacak ama bu şeylere bir çözüm bulmamız lazım. Ben bankacılık sektörü olarak yurt dışındaki iş alan bir Türk müteahhit işini nasıl kolaylaştırabilirim, şu basit bankacılık anlayışından çıkıp riskleri yine de dağıtarak bunları birazcık düşünmemiz lazım. BDDK'nın da bankaları bu konularda biraz zorlaması lazım.

Teşekkürlerimi sunuyorum.